HET LAND VAN AALST

Tijdschrift van de
Geschiedkundige
Vereniging
Het Land van Aalst

Het Land van Aalst
DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Uitgegeven door de geschiedkundige vereniging "Het Land van Aalst", met de steun van Vlaamse Gemeenschap, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, Stad Aalst en Stad Ninove.

Prijs voor een jaarabonnement:
Leden: € 15 - Steunende leden: € 22 - Beschermende leden: € 33
Te storten op rek. 393-0303276-46 van Het Land van Aalst,
Brouwerijstraat 39, 9300 Aalst.

De vereniging werd opgericht in 1949 en heeft als werkgebied de gemeenten van de vroegere bestuurlijke eenheid "Het Land van Aalst" in haar grootste uitgestrektheid, alsmede van enkele aangrenzende Oostvlaamse gemeenten (grosso modo de streek tussen Schelde en Dender). Initiatiefnemers en stichters waren + Albert Van Lil (beheerder 1949-66) en + Jozef Van Overstraeten (voorzitter 1949-52). Tot de stichters hoorden eveneens + Arthur Broeckaert, + Hendrik Vangassen (voorzitter 1954-63), + Jozef Van Cleemput, + Jozef De Brouwer, + Valère Gaublomme, + Frits Van Acker, + Basiel Boel, + Marcel Cornelis en + Jules Pieters. Latere voorzitters waren + Jozef Borremans (1953-1954), + Frits Courteaux (1963-1980) en Luc De Rijck (1980-1984) erevoorzitter.

Het bestuur van de vereniging is als volgt samengesteld:
Luc Robijns, voorzitter
Marcel Cock, ondervoorzitter
Freddy Caudron, Lieve De Mecheleer (verslaggever), Wenceslaus Mertens, Marc Uyttersprot (bibliothecaris-archivaris), Geert Van Bockstaele, Mieke Van Damme, Dirk Van de Perre (redactiesecretaris), Georges Vande Winkel (bibliografie), Bart Van Langenhove, Wilfried Vernaeve (beheerder).

Ledenadministratie en algemene correspondentie:
Wilfried Vernaeve, Brouwerijstraat 39, 9300 Aalst
tel. 053 77 43 38
e-mail: wilfried.vernaeve@telenet.be
Redactiesecretariaat en toezending kopij:
Dirk Van de Perre, Hoogstraat 23, 9401 Ninove-Pollare
tel. 054 33 73 27
e-mail: dirk.vandeperre@skynet.be

E-mail vereniging: landvanaalst@versateladsl.be
Website: http://www.landvanaalst.tk

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.
Zetel van de vereniging: Krokusstraat 1, 9308 Aalst-Hofstade
Kaftontwerp: Bart Maris
Druk: De Riemaecker Printing, Nukerkeplein 9, 9681 Nukerke 055 21 14 04

ISSN 0778-7731

HET LAND VAN AALST

Jaargang LVIII - 2006

Tijdschrift van de Geschiedkundige Vereniging Het Land van Aalst

Het Land van Aalst

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Uitgegeven door de geschiedkundige vereniging "Het Land van Aalst", met de steun van Vlaamse Gemeenschap, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, Stad Aalst en Stad Ninove.

Prijs voor een jaarabonnement:
Leden: € 15 - Steunende leden: € 22 - Beschermende leden: € 33
Te storten op rek. 393-0303276-46 van Het Land van Aalst, Brouwerijstraat 39, 9300 Aalst.

De vereniging werd opgericht in 1949 en heeft als werkgebied de gemeenten van de vroegere bestuurlijke eenheid het "Land van Aalst" in haar grootste uitgestrektheid, alsmede van enkele aangrenzende Oostvlaamse gemeenten (grosso modo de streek tussen Schelde en Dender). Initiatiefnemers en stichters waren + Albert Van Lil (beheerder 1949-66) en + Jozef Van Overstraeten (voorzitter 1949-52). Tot de stichters hoorden eveneens + Arthur Broeckaert, + Hendrik Vangassen (voorzitter 1954-63), + Jozef Van Cleemput, + Jozef De Brouwer, + Valère Gaublomme, + Frits Van Acker, + Basiel Boel, + Marcel Cornelis en + Jules Pieters. Latere voorzitters waren + Jozef Borremans (1953-1954), + Frits Courteaux (1963-1980) en Luc De Rijck (1980-1984) erevoorzitter.

Het bestuur van de vereniging is als volgt samengesteld:
Luc Robijns, voorzitter
Marcel Cock, ondervoorzitter
Freddy Caudron, Lieve De Mecheleer (verslaggever), Wenceslaus Mertens, Marc Uyttersprot (bibliothecaris-archivaris), Geert Van Bockstaele, Mieke Van Damme, Dirk Van de Perre (redactiesecretaris), Georges Vande Winkel (bibliografie), Bart Van Langenhove, Wilfried Vernaeve (beheerder).

Ledenadministratie en algemene correspondentie:
Wilfried Vernaeve, Brouwerijstraat 39, 9300 Aalst
tel. 053 77 43 38
e-mail: WilfriedVernaeve@telenet.be
Redactiesecretariaat en toezending kopij:
Dirk Van de Perre, Hoogstraat 23, 9401 Ninove-Pollare
tel. 054 33 73 27
e-mail: dirkvandeperre@skynet.be

E-mail vereniging: landvanaalst@versateladsl.be
Website: http://www.landvanaalst.tk

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.
Zetel van de vereniging: Krokusstraat 1, 9308 Aalst-Hofstade
Kaftontwerp: Bart Maris
Druk: De Riemaecker Printing, Nukerkeplein 9, 9681 Nukerke 055 21 14 04

ISSN 0778-7731

LODEWIJK HAUMONT (1848-1873) ZIJN BETEKENIS VOOR DE VLAAMSE TAALSTRIJD

Karel OP DE BEÉCK

"Aalstenaars, hebt u zich reeds gebeterd ten opzichte van uw moedertaal..."

Lodewijk Haumont (juni 1865)

In deze korte geschiedkundige wandeling brengen wij een bijna vergeten, interessante en verdienstelijke Aalsterse persoonlijkheid weer tot leven. Lodewijk Haumont was de oprichter van het 'Davids Genootschap' en de medestichter van het weekblad *De Werkman*. Hij was een vriend van Pieter Daens en samen met zijn broer Philemon de wegbereider voor zijn neven Evarist en Isidoor Bauwens. Zijn invloed op de vernederlandsing van het Aalsterse stadsbestuur en op de Vlaamse Beweging zijn voldoende belangwekkend om hem even in het licht te plaatsen.

Voorgeschiedenis en probleemstelling

In verband met de voorgeschiedenis, het maatschappijbeeld en de leefwereld rond het ontstaan van het Davids Genootschap, het Vlaams Taalgilde en het daensisme werd reeds heel wat op papier gezet. In deze literair-historische wandeling gaan wij op zoek naar het waarom en de wortels van het Davids Genootschap, naar de personen die erdoor bevrucht werden en naar de invloeden en uitstraling die deze hadden op het Davidsfonds, het Vlaams Taalgilde, het daensisme, de vervlaamsing van cultuur en onderwijs en de Vlaamse politieke bewustwording. Wij zullen de hiernavolgende geschiedkundige situering vooral uitbouwen langs en begrenzen door de tijdas die de lijn Jan Frans Willems - Jan David - Lodewijk Haumont - Pieter Daens - Evarist en Isidoor Jozef Bauwens volgt.

Jan Frans Willems zag het licht in 1793. Onze gewesten werden heen en weer geslingerd tussen de groten van Europa. De kortstondige landelijke opstand tegen de Franse verdrukkers in 1798 kon niet beletten dat Frankrijk hier van 1795 tot 1815 een cultureel vacuüm creëerde

dat een ganse generatie zou treffen. Jan Frans Willems ontwikkelde zich als autodidact in deze schemerzone tot een zelfbewust intellectueel die getuigde over zijn taal, zijn volksverbondenheid, de geschiedenis van zijn volk.

Toen Napoleon verslagen werd en de geallieerde legers de komst van Willem van Oranje-Nassau inluidden, zag Jan Frans Willems een nieuwe kans voor Vlaanderen. Ondanks de succesvolle economische politiek van Willem, bleken de brandhaarden echter nooit ver weg. Niet enkel de tweehonderd jaar oude kloof tussen Noord en Zuid en de hieruit voortspruitende culturele tweeledigheid waren hiervan de oorzaak. Politieke achteruitzetting, misnoegdheid bij de Franstaligen en wrevel bij de katholieken vormden een onderhuidse vulkaan. Wanneer hier bovenop de 'kick' van de geslaagde julirevolutie in Parijs kwam, sloegen de stoppen van de liberale burgerij helemaal door en kwam de Belgische Omwenteling tot stand. Jan Frans Willems die zich als 'orangist' geprofileerd had, ondervond dit tijdelijk maar duidelijk aan de lijve.

Willems had zich in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden echter wel weten waar te maken als een letterkundige met faam en was te Antwerpen vanaf 1821 middelpunt van de plaatselijke jongeren die wilden meewerken aan de heropstanding van de moedertaal.[1]

Einde 1821, belandde Jan David als 20 jarige seminariststudiemeester aan het atheneum te Antwerpen. Hij zocht contact met Jan Frans Willems en werd weldra in de vriendenkring van Willems opgenomen. Dat deze opname in de vriendenkring gemakkelijk verliep had veel te maken met enkele gemeenschappelijkheden. Willems, die eigenlijk van Boechout afkomstig was, was door onderwijs en vriendenkring eigenlijk bijna evenveel van Lier als Jan David, die er geboren was. Bovendien stelden beiden van jongs af veel belang in de bloei van de letterkunde. Misschien had dit te maken met het feit dat beiden, zij het met acht jaar verschil, bij meester Bauwens op de schoolbanken hadden gezeten. Meester Bauwens was stadsonderwijzer. Hij had zich in de Patriottentijd doen opmerken door zijn hekeldichten tegen Jozef II en hij werd later door Willems als de voornaamste poëet aan de boorden van de Nete omschreven. Wat waarschijnlijk even belangrijk of misschien zelfs belangrijker was, was de bibliotheek van meester Bauwens, ruim voorzien van Hollandse schrijvers, die hij voor Willems openstelde.[2] Voor Jan David was het belangrijk dat zich hier een belangrijk deel van zijn Vlaamse overtuiging en bewustzijn ontwikkelde.

De betrekkingen tussen Willems en David, die reeds verkwijnden in de periode dat David na een jaar Antwerpen weer in Mechelen

[1] WILS, L., Kanunnik Jan David, Leuven, 1957, blz. 23.
[2] Ibidem, blz. 16.

verbleef, werden vermoedelijk tijdelijk opgeschort in 1825. Koning Willem I had de katholieken in een uitgesproken oppositie gedreven door de hand te leggen op het vrij middelbaar onderwijs en de opleiding van de geestelijkheid. Willems had deze ingreep als liberaalgezinde regeringsvoorstander niet gecontesteerd.[3]

Na de Belgische omwenteling werd Willems door de regering van Antwerpen naar Eeklo verzet, waar hij met grote vermindering van jaarwedde zijn verbanning moedeloos doorbracht. In 1834 bracht hij zijn *Reinaert de Vos* uit. In 1835 verloste de regering hem uit zijn verbanning en riep hem naar Gent. Daar sloot hij zich aan bij de Kring der Nederduitsche Letteroefenigen.[4] Op 6 december 1835 nam ook David weer contact op.[5] Het werd een jarenlange vruchtbare samenwerking over ideologische grenzen heen. In 1836 stichtten zij samen de Maatschappij ter bevordering de Nederduitsche Letterkunde, met een nieuw tijdschrift *Het Belgisch Museum* als orgaan. Later werd dit opgevolgd door Serrure's *Vaderlandsch Museum*.[6]

De invalshoek van waaruit David en Willems de Vlaamse strijd aangingen was, ondanks heel wat raakvlakken, toch vrij verschillend. Willems die vanaf 1815 het regime mee had, maar voor het 'gat' van een verloren generatie stond, probeerde de leegte te vullen door de verspreiding van wat hij wist. Als bezieler van het onderwijzersgenootschap Tot Nut der Jeugd bereikte hij zeker en vast een bepaald deel van de Vlaamse bevolking. Door de tweeledigheid van Vlaanderen en Nederland beroerde hij echter niet het 'hart' van de gemiddelde Vlaming.

Inmiddels was Jan David begonnen met de vorming van schrijvers. "Het verstaan van schrijvers is niet het voornaamste doel van deze lessen", zei Jan David bij de inleiding van een zijner kolleges, "dat ware eerder tijdverdrijf dan studie. Ons doel is, de Nederduitse stijl te leren; onze moedertaal, die ons moet dienen in onze betrekkingen met het vaderland en met de medeburgers, te leren schrijven."[7] In de schoot van het door een van zijn leerlingen (Emmanuel Van Straelen) bescheiden gestarte Met Tijd en Vlijt werd Jan David voorzitter en bezieler van verschillende generaties Vlaamse schrijvers. En wat onder druk van een anti-Vlaamse hetze in 1835 als een geheim genootschap moest starten, groeide uit tot een Vlaamse toorts die vanuit Leuven aan het hele Vlaamse land licht gaf. Jan David

[3] Ibidem, blz. 25.
[4] TACK, P., De Herleving der Nederlandse Letterkunde sedert 1830 in Vlaams België, in: Vlaams België sedert 1830, vierde deel, Gent 1907, blz. 4.
[5] WILS, Kanunnik Jan David, blz. 23.
[6] TACK, De Herleving der Nederlandse Letterkunde, blz. 4.
[7] WILS, Kanunnik Jan David, blz. 67-69.

werd een symbool. Een Vlaamse rots in de Franse branding.
Door de onderdrukking van de Vlaming in het nieuwe België, herrees een nieuwe Vlaming: de Vlaming die, dank zij de periode onder Willem I, even de poort naar zijn culturele wortels zag opengaan en uit zelfbehoud zijn eigenheid als gemeenschappelijke noemer affirmeerde tegenover de Franse macht. Die Franse macht was niet klein [8] en de angst om weer bij Frankrijk te worden ingelijfd, leefde terecht tot 1870 bij vele Vlamingen.[9]

En Vlaanderen... het kreunde voort... De kinderarbeid tierde welig en de arbeiders werkten nog 14 à 15 uur per dag. In 1833 teisterde een cholera-epidemie het land. Ook in Wallonië eiste de industriële revolutie haar slachtoffers: in 1837 vielen er tientallen slachtoffers in de mijn van Seraing. In Brussel en in Gent kwamen de eerste arbeidersbewegingen op gang. In 1839 werd de opstand van de Gentse katoenarbeiders hardhandig de kop ingeslagen door het leger... er vielen doden!

Maar er kwam ook beweging in goede zin. Er gebeurden wonderen die hoop en fantasie deden opleven, vooral bij de gegoede burgerij. Op 5 mei 1835 dampte de eerste trein op het vasteland van Brussel naar Mechelen. Op oudejaarsdag 1840 deed het stadsgas zijn intrede en bezorgde de rijkere stadsbewoners letterlijk en figuurlijk meer luxe. Op de nationale feestdag van 1843 werd de Antwerpse dierentuin een feit. Dank zij handelsverdragen met de buurlanden, die van 1844 tot 1846 gesloten werden, werd het economisch isolement doorbroken en brak voor de Waalse bevolking, met haar ontluikende mijnbouw, een betere tijd aan. Sociaal-maatschappelijk werd dit vertaald naar een arbeidsduurvermindering tot 'slechts' 10 à 12 uur per dag.

In Vlaanderen bracht dit voorlopig weinig perspectief. De spinnewielen van de vlasspinners en de weefstoelen van de lijnwaadwevers vielen stil. De aardappeloogsten van 1845, 1846 en 1847 mislukten. Een nieuw dieptepunt van Vlaamse miserie leek bereikt. Volgens Van Haegendoren [10] was in de beide Vlaanderen de helft van de bevolking op dat ogenblik behoeftig. Tussen 1845 en 1856 verminderde de bevolking van Oost- en West-Vlaanderen met 34.000 zielen. Nooit was het aantal vondelingen in het Gentse zo hoog! Stijn Streuvels zei terecht: "De stempel van de hongersnood staat op ons ras gedrukt." Geen taal ter wereld is zo rijk als het Vlaams aan zegswijzen en spreekwoorden die op 'armoede' zinspelen.[11]

[8] JOSSON, M., De Belgische Omwenteling van 1830, deel 3, Tielt, 1930, blz. 112 en 117.
[9] We verwijzen naar de Franse nederlaag in de Frans-Duitse oorlog, waarbij Napoleon III zijn plannen om België te annexeren definitief moest opbergen.
[10] VAN HAEGENDOREN, M., De Vlaamse Beweging nu en morgen. Deel 1. Na honderd dertig jaar, Hasselt, 1962, blz. 37.
[11] Ibidem.

Vlaanderen werd een land van schooiers en landlopers, van lichamelijk uitgemergelden, van onwetendheid en alcohol, van vechtpartijen bij kermissen en lotingen.

De schrijvers, met Conscience op kop, legden zich niet neer bij dit alles. Zij lieten in hun boeken het trotse, heldhaftige, fiere en zelfbewuste Vlaanderen zien. De taal werd het cement dat in de volksgeest rond de kerktoren nieuwe sterke geesten vormde. Conscience leerde zijn volk lezen en een mythologisch verzinsel ontwikkelde zich tot een gemeenschappelijk gevoelen: het Vlaamse volk, dat in verleden alleen betrekking had op Oost- en West-Vlaanderen, gaf nu de verbondenheid aan van het volk van de kust tot Limburg.

Voor de kerk was de Vlaamse volksaard hoofdzakelijk katholiek. De nieuwe regio Vlaanderen vormde voor de kerk als het ware een verdedigingsgordel tegen het protestantse Noorden en tegen de lekenstaat Frankrijk. Dit nieuwe Vlaams identiteitsgevoel waarbinnen de Vlaamse en de katholieke strijd hand in hand gingen, betekende geenszins volledige eensgezindheid of verlies van eigen waarden en accenten.

Toch kon België binnen de Europese politieke context gezien worden als een eiland van rust. Tot aan de hongersnood van 1846 leefde men in het nieuwe België in een soort verstandhouding tussen de verschillende belangengroepen. Het unionisme liet binnen de respectcode 'scheiding van kerk en staat', van 1831 tot 1846, katholieken en liberalen samen regeren. Geleidelijk aan echter gleed het politieke landschap af op een polarisering. Enerzijds groeide binnen de katholieke kamp het contrast tussen de conservatieven en een meer sociaal progressieve vleugel. Anderzijds zorgde de dood van het unionisme ervoor dat een aantal katholieke flaminganten bij de liberalen het 'geloof' gingen zoeken. Deze 'toetreding' werd voor enkele vrijzinnige liberalen het signaal voor radicalisering. De katholieke flaminganten voelden zich hierdoor op hun beurt niet meer thuis binnen de liberale familie. Voor de parlementsverkiezingen van 1861 gingen ze steun zoeken bij de door de katholieken gesteunde 'onafhankelijke' lijst. Enkele interessante gevolgen ervan belichten wij later.

Met de oprichting van de Nederduitse Bond in 1861 werd ook politiek een nieuwe bewustzijnsdrempel bereikt. Vanaf 1862, ondersteund door de pers die in handen van de flaminganten was, kreeg de Vlaamse Beweging het karakter van een massabeweging. Deze bereikte ook studenten van het middelbaar onderwijs, die vaak familieleden aan de Leuvense universiteit hadden. Ligt hier misschien het antwoord op de vraag waarom juist vanuit het franskiljonse Jezuïetencollege van Aalst, met zijn invloed over het hele

land,[12] met zijn veelheid aan leerlingen die van buiten Aalst afkomstig waren, nieuwe taalfakkeldragers rechtstonden?

Op 26 juli 1863 werd Jan David door een beroerte getroffen en hij zou nooit meer de oude worden. Zijn ideeën leefden echter meer dan ooit voort. Toen Lodewijk Haumont, zoon van Jan Davids neef Isidoor Jozef Haumont,[13] met enkele vrienden in de schoot van het Komiteit des Krings De Vriendschap op 5 juni 1865 een nieuw taal- en letterlievend genootschap oprichtte was dit geen toeval. Ook wanneer Lodewijk op 2 april 1866, vijf dagen na de begrafenis van Jan David, zoon van nonkel Pieter, de jonge vereniging tot 'Davids Genootschap' omdoopte was dit evenmin toeval. Dat de leuze van Met Tijd en Vlijt "Voor God, Moedertaal en Vaderland", tevens het persoonlijke levensmotto van Jan David zelf, de leuze van de nieuwe vereniging werd, was de logica zelve.

Historici die zich in de geschiedenis van het Davidsfonds verdiepten, zijn niet echt onder de indruk van de stelling dat het Davids Genootschap de vroeggeboorte van het latere Davidsfonds is. Het geesteskind van een jonge kerel van amper 17 jaar wordt door hen afgedaan als een oefening van collegestudenten. Wij willen wel begrip opbrengen voor deze argumenten, maar het tot ons gekomen feitenmateriaal gebiedt ons echter dit Davids Genootschap niet te bagatelliseren. Het dwingt ons het te herwaarderen als de effectieve voorbode van het latere Davidsfonds. De redacteur van *De Gazet van Aalst* van 19 september 1964 was ons inziens dicht bij de waarheid toen hij schreef: "Alvast blijkt, voor wat het Davids Genootschap betreft, dat het mag aangezien worden als de voorloper van het latere Davidsfonds."

Wij ontwikkelen onze inzichten in vijf stappen. In het eerste hoofdstuk belichten wij de figuur van Lodewijk Haumont. In het volgende hoofdstuk richten wij de spots op het kerndocument van ons betoog: Het *Verslagboek* van het Davids Genootschap. In hoofdstuk drie wordt gefocust op de relatie tussen het Davids Genootschap en het Davidsfonds. In hoofdstuk vier verwijden wij de kring rond Lodewijk Haumont naar zijn broer Philemon en naar zijn neven Evarist en Isidoor Bauwens. Tenslotte leggen wij in het laatste hoofdstuk de link naar het blad *De Werkman* van Pieter Daens.

[12] ARCHIEF SINT-JOZEFSCOLLEGE AALST, Distribution des prix, Collège de la Compagnie de Jésus de Alost, 1832 – 1875; zie ook Bijlage 2.
[13] Zie Bijlage 1: stamboom van de familie Haumont.

1. Lodewijk Haumont (1848 - 1873)

Lodewijk Haumont? Nooit van gehoord!

Lodewijk Haumont is een nobele Aalsterse onbekende die in onze nationale geschiedenisboeken niet eens een kleine plaats kon veroveren. Toch konden wij in enkele publicaties schaarse gegevens over hem terugvinden.

In de lokale geschiedenis krijgt hij, zonder persoonlijke gegevens, een klein beetje aandacht in een paar artikeltjes in *De Gazet van Aalst* in 1964 [14] en in een artikel van Remi Bogaert [15] ter gelegenheid van 90 jaar Davidsfonds Aalst in 1965. Ook staat hij vermeld in een artikel met de weergave van een toespraak van Rik Strijpens in het bulletin van het Priester Daensfonds in 1980. In de biografie van dokter Isidoor Bauwens door Valery D'Hondt [16] krijgt Lodewijk Haumont niet alleen erkenning als stichter van het Davids Genootschap, hij wordt er ook als de stichter van *De Werkman* geëerd.

Lokaal overstijgend wordt Lodewijk Haumont in een bijlage, getiteld *Davids Genootschap en het Vlaams Taalgilde*, vermeld door prof. Lode Wils in zijn boek *Het Daensisme*.[17] Hij wordt hierin erkend als stichter van het genootschap en als taalactivist. In het *Lexicon van de Daensistische Beweging* [18] van Frans Van Campenhout [19] wordt Lodewijk Haumont vermeld in de geschiedenis van het Davids Genootschap.

Gelukkig kunnen wij via nieuw en uitgebreid archiefonderzoek een gedetailleerder beeld van deze intrigerende figuur schetsen.

Een leven als een komeet

Jan Lodewijk Haumont werd op 21 april 1848 te Aalst als vijfde spruit in een gezin van negen kinderen geboren. Vader Isidoor Jozef was bakker met een goeddraaiende bakkerij in de Molenstraat 17 te Aalst. Moeder Alexandrina Ghislena Borremans was de zuster van Maria Francisca Borremans, die de moeder was van E.P. Evarist, E.P. Gustaaf en dr. Isidoor Jozef Bauwens. Materieel had het gezin

[14] STADSARCHIEF AALST, De Gazet van Aalst, dd. 19 en 26 september 1964, 10 oktober 1964, 31 december 1964.
[15] Redacteur van het weekblad *De Nieuwe*.
[16] D'HONDT, V., Dokter Isidoor Bauwens. Levens- en boekbeschrijving, Aalst, 1910, blz. 1, voetnoot 1.
[17] WILS, L., Het Daensisme, Leuven, 1969, blz. 218- 219.
[18] Uitgegeven te Gent-Oostakker, 1993.
[19] Oudleraar en auteur van verschillende literair-historische publicaties, hoofdredacteur van *Daens Vandaag*.

Lodewijk Haumont (1848-873).
(Privé-archief familie Daem, Liedekerke)

Haumont geen zorgen. Ziekte en dood teisterden echter het gezin. Drie kinderen stierven voor het vijfde levensjaar. Drie andere, onder wie Lodewijk, overleden vóór hun vijfentwintigste verjaardag: (Jan) Lodewijk stierf op vierentwintigjarige leeftijd op 19 januari 1873, zijn broer (Victor) Odilon op twintigjarige leeftijd op 3 februari 1874 en zijn zus Maria (Emilie) eveneens op vierentwintigjarige leeftijd op 30 september 1876.

Drie kinderen, die het 'geluk'(?) hadden de 'ziekte' te keren en een oudere leeftijd te bereiken, werden kloosterling.

Volgens mondelinge overlevering [20] zou de grote boosdoener in de hele geschiedenis 'tuberculose' zijn geweest. Daar we hier over de jaren 1870 spreken en de bacil van Koch (die de tuberculose veroorzaakt) slechts in 1882 ontdekt werd, kunnen we hier met bijna zekerheid aannemen dat zich inderdaad in de familie Haumont een TBC-drama heeft afgespeeld. Lodewijk, Odilon en Maria waren in het gezin Haumont-Borremans wel de dodelijke, maar niet de enige slachtoffers. De necrologieën van zij die de ziekte overleefden, Albertus Philemon [21] (jezuïet) en Clementia [22] (zuster van den H. Vincentius à Paulo), spreken boekdelen! De necrologie van Philemon Haumont [23] is betreffende zijn ziekte zeer duidelijk: "...Le P. Haumont avait toujours eu une santé très faible; pendant sa théologie, atteint de crachements de sang, il avait pu se guérir grâce au courage avec lequel, pendant un an, il sut garder un silence presqu' absolu. Presque toute sa carrière sacerdotale se passa dans les fonctions de ministre ou de procureur; recteur du Collège de Gand...".

Door alles heen blijken enkele constanten bij elk van de gezinsleden terug te vinden. In de necrologie [24] van Célestine Marie, soeur Marie Ignace [25] in het klooster te Gijzegem, wordt dit, mijns inziens, het mooist verwoord: "De très bonne heure, celle-ci donnait des preuves d'une intelligence remarquable; de l'amour du beau, sous toutes ses formes et du bien qui s'y lie étroitement." Een goede intelligentie en een diepgeworteld godsgericht zijn, in combinatie met de liefde voor het mooie en het goede in al zijn vormen, kenmerkte de gelouterde gezinsleden Haumont!

We moeten ons hierbij niet het beeld vormen van wereldvreemde kinderen die tot zweverige volwassenen uitgroeiden. Volgende

[20] In het nageslacht van Mathildis Haumont, nicht van L.H., vonden we drie getuigen: Norbert Daem (Erembodegem, + 1996), Omer Daem (Liedekerke, + 2005) en Michel Daem (Edingen, + 1998), die ons dit bevestigden op basis van de getuigenis van hun tante Alina (dochter van Mathildis).
[21] ARCHIEF VLAAMSE JEZUÏETEN HEVERLEE.
[22] ARCHIEF ZUSTERS VAN DE H.VINCENTIUS A PAULO GIJZEGEM, Necrologieën.
[23] ARCHIEF VLAAMSE JEZUÏETEN HEVERLEE, Echos de Belgique, 04.11.1911.
[24] ARCHIEF ZUSTERS GIJZEGEM, Necrologie Soeur Marie Ignace, blz. 313.
[25] Stichteres en eerste directrice van de Normaalschool van Gijzegem.

passage, eveneens uit de necrologie van soeur Marie Ignace illustreert op een speelse manier dat wij hier met normale, gezonde geesten te maken hebben: "Mais les frères de la maîtresse troublaient souvent la classe. Louis [26] surtout, le futur prêtre ne manquait pas de se quereller avec Célestine le plus possible. Un jour, tous les arguments étant épuisés de part et d'autre, le gamin proposa à sa soeur une tournée aux bords de la Dendre, dans les prairies pleines de fleurs, - au lieu de se rendre à l'école ensemble. Ils tombèrent d'accord cette fois, et l'après-midi y passa. Puis, tout penauds, et mouillés encore d'avantage, ils rentrèrent à deux vers l'heure du goûter et s'entendirent à merveille pour garder un silence sur leur escapade et en réparer les conséquences."

Het leiden van een waardig en stijlvol leven (conform de uit hun stamboom blijkende zeer begoede afkomst) stond in hun opvoeding gegrift. Ook het onderhouden van een goede familieband (niet alleen tussen broers en zusters, maar eveneens tussen neven en nichten en verder) vormde een belangrijk gegeven wanneer we het leven van Lodewijk en de invloeden op hem en die vanuit hem zijn uitgegaan, willen verklaren.

De familiespreuk "opvoeding begint 200 jaar voor de geboorte", die tot op heden via mondelinge overlevering de tijd trotseert, is hier zeker niet vreemd aan.[27] Ook het devies van de heilige Waltrudis "Age quod agis!" (Doe wat je doet!), bezielde Lodewijks leven.[28] Als hij iets deed, deed hij het... niet voor de schijn, maar met overtuiging!

Eens zijn vlegeljaren achter de rug schitterde hij niet alleen op studiegebied. Toen hij, door de politiek-sociale situatie enerzijds en de familiale banden en omstandigheden anderzijds, op zeventienjarige leeftijd de oprichting en het voorzittersschap van een nieuw taal- en letterlievend genootschap diende op te nemen, deed hij ook dit met bezieling en overtuiging. De jonge talentrijke redenaar uit het college van Aalst straalde enthousiasme uit en wist anderen te bezielen. Lezingen, o.a. over Bilderdijk, gaven hem voldoende uitstraling en gezag om op het gepaste ogenblik, bij het overlijden van Jan David (zaterdag 24 maart 1866), 5 dagen na de begrafenis (woensdag 28 maart) klaar te zijn voor de groots opgezette oprichting van het Davids Genootschap (zondag 2 april 1866). Wie zijn contacten binnen en buiten de stad vaststelt, beseft heel goed dat hier een orkest in beweging is gekomen. Ook uit de 'Lijst der intekenaars

[26] Lodewijk Haumont.
[27] Volgens de getuigenis van Omer Daem uit Liedekerke.
[28] In het nageslacht van Mathildis Haumont, nicht van L.H., vonden we drie getuigen: de reeds genoemde Norbert Daem, Omer Daem en Michel Daem.

Gelukkig zij die leven en sterven onder de bescherming van Maria. H. Alph.

†

Ter zaliger Gedachtenis

van

Alexandrina-Ghislena BORREMANS

weduwe van

ISIDOOR HAUMONT,

Lid van het derde Orde van den H. Franciscus en der Congregatie van O. L. Vrouw,

geboren te Lembeek den 1 Augustus 1822 en godvruchtig in den Heer ontslapen te Aalst, den 13 Mei 1893.

VERSTERKT DOOR DE HH. SAKRAMENTEN.

Heer, wie mag wonen in uwe Tent of wie mag rusten op uwen heiligen Berg? Zij! want zij was onbesmet van wandel, haar mond sprak waarheid en zij deed altijd goed aan haren evenmensch. Ps. 14.

De Heer is haar erfdeel in eeuwigheid; Hij heeft haar hart onderzocht en daar is geen onrechtvaardigheid in gevonden; zij hield de wegen des Heeren, zij was onberispelijk voor God en hare ziel is versierd met alle deugden. Psalm 16 en 17.

Lieve Kinderen, gij weet dat ik u beminde als eene ware Christene Moeder!... Mijn Zoon, wees mij indachtig aan het Altaar des Heeren... en gij, mijne Dochter, geef mij een deel in uwe dagelijksche getijden.

Zoet Hart van Maria, wees mijn toevlucht. 300 d. afl.

Lijkdienst en Begrafenis, in St Martinuskerk, Dijnsdag 16 Mei, ten 9 1/2 uren. De Vrouwmis onder de Vigilien. — Tweede Dienst van wege het Broederschap der Barmhartigheid, Woensdag 17 Mei, te 7 1/2 ure in dezelfde Kerk. — Derde Dienst van wege het Broederschap van St Jozef, Donderdag 18 Mei, ten 8 ure, in St Jozefskerk.

Aalst, P. Daens-Mayart.

Rouwprentje Alexandrina-Ghislena Borremans.
(Privé-archief familie Daem, Liedekerke)

voor het marmeren borstbeeld van hoogleeraar David' van 8 april 1866 blijkt duidelijk dat Lodewijk Haumont niet alleen handelde: niet minder dan 23 personen uit Aalst of uit kringen van het Aalsterse Sint-Jozefscollege zijn terug te vinden op de sponsorlijst.[29]

De inhoud van de lezingen *Het algemeen Vlaamsche* (8 april 1866), *Schets uit het leven van Pius IX* (de paus van de pauselijke zoeaven! , in volle rekruteringstijd!, tweede zondag van augustus 1866), *Basis van de vereniging = optreden tegen de verfransing in de stad* (9 en 10 september 1866),... vertelt iets meer over het Davids Genootschap, over zijn achtergronden, over zijn strekking, die Vlaams en katholiek was.[30]

In de zomer van 1867 legde Lodewijk als eerste leerling van het Sint-Jozefscollege van Aalst het graduaatsexamen in het Nederlands af.[31] Zeker in die tijd was dit - daar het onderricht in het middelbaar onderwijs in het Frans verliep - een ongehoorde prestatie die niet ongemerkt voorbij is gegaan. Enkele jaren later volgden verschillende leerlingen uit het college zijn voorbeeld.

Toen Lodewijk op de vergadering 20 september 1868, omwille van zijn intrede in het Groot Seminarie van Gent op 1 oktober 1868, [32] de voorzittersfakkel aan zijn vriend Pieter Daens doorgaf en zelf erevoorzitter werd, besefte hij nog niet dat dit gebeuren een zo duidelijk ingrijpende stap zou worden. Alles wijst erop dat hij hoopte om na zijn priesterstudies met nog meer gezag terug te kunnen keren en zijn opgestarte genootschap te helpen bloeien en uitgroeien tot een organisatie zoals het latere Davidsfonds. Het lot en zijn gezondheidstoestand doorkruisten dit levensdoel.

Toen hij op 23 september 1871 priester gewijd werd "avec dispense d'age" [33], was dit het eerste ernstige signaal van het familiale drama dat zich zou voltrekken! Omwille van zijn gezondheidstoestand (wilde men hem omwille van zijn tuberculose verwijderen uit het seminarie?) werd hij zonder eindexamen af te leggen priester gewijd. Als priester zonder functie [34] mocht hij zijn laatste maanden op de St. Martinusparochie te Aalst gaan doorbrengen...

[29] ARCHIEF KU LEUVEN, Met Tijd en Vlijt, Hulde aan de nagedachtenis van J.-B. David, Vanlinthout, 1867, blz. 97.
[30] PRIVE-ARCHIEF HENDRIK STRIJPENS AALST, Verslagboek Davids Genootschap.
[31] Jaarlijks aanvullend staatsexamen van 1857 tot 1876 dat toegang tot de universiteit verleende, te vergelijken met het Franse 'baccalauréat'.
[32] ARCHIEF BISDOM GENT, Notae relatae ad Sacerdotes ordinatos, 10 iunii 1876, regh. 103e.
[33] ARCHIEF ZUSTERS GIJZEGEM, Necrologie Soeur Marie Ignace. De foto van het jaar van zijn priesterwijding (1871) is opgenomen in CLOET, M., Het bisdom Gent (1559-1991), Gent, 1991, blz. 382.
[34] Af te leiden uit het weinige dat in het ARCHIEF BISDOM GENT betreffende L.H. overblijft.

om er sereen afscheid van familie en vrienden te kunnen nemen. In de schaduw van de Sint-Martinuskerk, op de hoek van de Molenstraat en de Rozemarijnstraat [35] (nu Molenstraat 15), behield Lodewijk, ondanks zijn zware lijdensweg, de moed van zijn overtuiging.

Na de vergadering van het Davids Genootschap van 31 december 1871, waarop hij wegens gezondheidsredenen niet aanwezig kon zijn, stelde Lodewijk eigenhandig, op basis van de originele nota's, archieven en processen-verbaal het *Verslagboek* van het genootschap op. Op 24 januari 1872 werd hij voor de laatste maal de medestuwende kracht voor een nieuwe petitie aan het stadsbestuur. Nog in datzelfde jaar was de eerste Vlaamse straatbenaming - de Albert Liénartstraat - een feit. Zeven katholieke gemeenteraadsleden legden in 't Vlaams de grondwettelijke eed af.[36]

Pieter Daens zag het genootschap o.i.v. de gezondheidstoestand van zijn vriend Lodewijk aan kracht inboeten. Was dit de oorzaak van het voorstel om leden van buiten Aalst op te nemen? Tot hier toe was het Davids Genootschap wel reeds veelvuldig in contact met een ruime letterkundige vriendenkring en met de toenmalige Vlaamse beweging in zowat alle Vlaamse centra van buiten Aalst. Nu konden ze ook effectief lid worden. Dat Jan Baptist Van Langenhaeke uit Appelterre bij Ninove het eerste buitenlid werd, kan misschien nog toeval geweest zijn, maar de gevolgen ervan op de ontwikkeling en de evolutie van het politiek leven in Aalst en omgeving, waren in elk geval meer dan betekenisvol. Op 18 augustus 1872 - de miserie en de pijn hadden Lodewijk zijn krachten zodanig aangetast dat hij reeds maanden niet meer op vergaderingen verscheen - bracht vader Isidoor Jozef Haumont zijn negentienjarige neef Evarist Bauwens als nieuw lid mee naar de vergadering.[37]

Vanaf september 1868, toen Lodewijk Haumont naar Gent ging studeren en nog slechts sporadisch op de vergaderingen kon aanwezig zijn, werd het Davids Genootschap een eerste maal verzwakt. De verdwijning uit het bestuur van L. Kregersman [38] in 1872 betekende een nieuwe verzwakking. Het bestuur telde vanaf dat ogenblik nog slechts vijf leden en verkeerde zoals uit het verslag van de vergade-

[35] Volgens getuige Omer Daem (+2005), die hier beroep deed op de getuigenis van zijn vader Paul Daem, die een zoon was van Mathildis Haumont (nicht van Lodewijk).
[36] D'HONDT, Dokter Isidoor Bauwens, blz. 3.
[37] PRIVE-ARCHIEF HENDRIK STRIJPENS AALST, Verslagboek van het Davidsgenootschap.
[38] Kregersman was vanaf 2 april 1866 een actief lid van het genootschap en duidelijk voorstander van een verruimde vereniging die het Aalsterse oversteeg. Bij feestelijkheden verzorgde hij met overtuiging het muzikale deel.

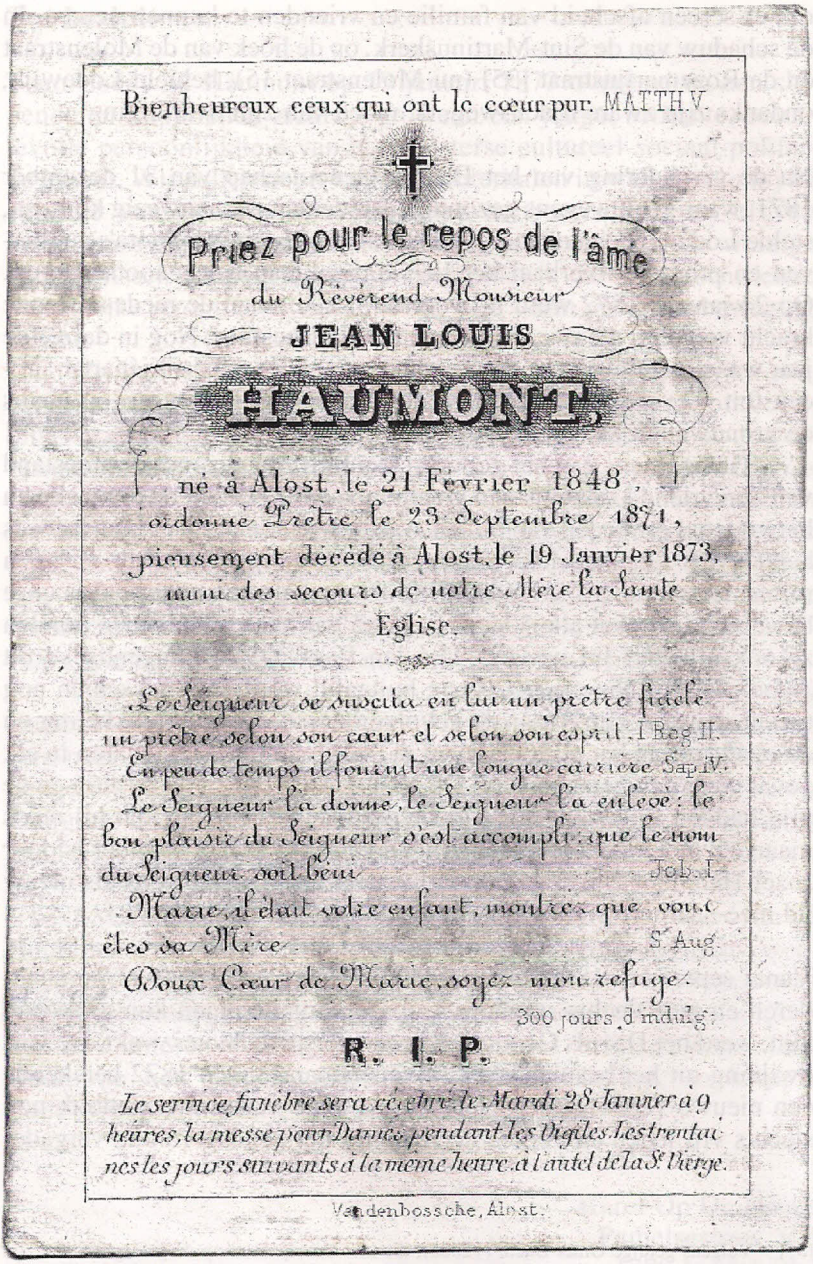

Bienheureux ceux qui ont le cœur pur. MATTH.V.

Priez pour le repos de l'âme

du Révérend Monsieur

JEAN LOUIS

HAUMONT,

né à Alost, le 21 Février 1848,
ordonné Prêtre le 23 Septembre 1871,
pieusement décédé à Alost, le 19 Janvier 1873,
muni des secours de notre Mère la Sainte Eglise.

Le Seigneur se suscita en lui un prêtre fidèle un prêtre selon son cœur et selon son esprit. I Reg II.

En peu de temps il fournit une longue carrière Sap IV.

Le Seigneur l'a donné, le Seigneur l'a enlevé: le bon plaisir du Seigneur s'est accompli: que le nom du Seigneur soit béni Job. I

Marie, il était votre enfant, montrez que vous êtes sa Mère. S. Aug.

Doux Cœur de Marie, soyez mon refuge!

300 jours d'indulg.

R. I. P.

Le service funèbre sera célébré le Mardi 28 Janvier à 9 heures, la messe pour Dames pendant les Vigiles. Les trentaines les jours suivants à la même heure à l'autel de la St Vierge.

Vandenbossche, Alost.

Rouwprentje van Lodewijk Haumont.
(Privéverzameling)

ring van 18 augustus1872 af te leiden is geregeld in moeilijkheden.[39] De bezielende kracht van Lodewijk Haumont, die achter de schermen via zijn vader Isidoor nog steeds aanwezig was, ebde stilaan weg in de deemstering van zijn ziekenkamer. De motor van het Davids Genootschap sputterde. Ook Pieter Daens, die ondertussen zijn handen vol had met *De Werkman*, had de tijd en de energie niet meer om de veer in het genootschap te houden. Het *Verslagboek*, dat het werk was van Lodewijk, werd niet meer bijgehouden. In ons hoofdstuk *Van Davids Genootschap tot Davidsfonds* tonen wij aan dat het Davids Genootschap vanaf 1873 weliswaar geen *Verslagboek* meer had, maar desondanks toch nog tot in 1875 verdere activiteiten ontplooide.

Ondanks zijn ziekte was het licht van de jonge komeet nog niet helemaal gedoofd. Op 16 augustus 1872, twee dagen voordat vader Isidoor Haumont zijn neef Evarist Bauwens als nieuw lid mee naar de vergadering troonde, verscheen het eerste nummer van *De Werkman*, een blad waarvan Lodewijk Haumont medeoprichter was (zie verder hoofstuk 5). In 1866 was Evarist, op dertienjarige leeftijd, via de inschrijving op het borstbeeld van Jan David,[40] reeds een eerste maal door Lodewijk Haumont mee voor de Vlaamse wagen gespannen. Omwille van zijn komende studies te Sint-Niklaas kon op korte termijn van de jonge Bauwens onmogelijk te veel verwacht worden. Morele steun zal bij deze stap waarschijnlijk belangrijker geweest zijn dan effectieve hulp.

Toen Lodewijk Haumont op 19 januari 1873 vroegtijdig uit de wereld werd weggeplukt, verdween een jonge, briljante, beloftevolle persoonlijkheid van het Aalsterse cultureel-sociaal-politieke toneel. Het kan misschien vreemd overkomen dat het rouwprentje van de grote flamingant Lodewijk Haumont in het Frans werd opgesteld. Voor parochiepriesters zoals Lodewijk was de zorg en de verantwoordelijkheid m.b.t. het rouwbericht toevertrouwd aan het bisdom.

Wij zullen nooit kunnen achterhalen in welke mate hij de evolutie van zijn tijd zou beïnvloed hebben indien hij blijven leven was. Toch kunnen wij ook nu nog stellen dat hij, ondanks de weinige getuigenissen die overbleven, ondanks zijn korte levensstrijd, verschillende belangrijke hefbomen van zijn tijd mee in beweging heeft gebracht.

[39] PRIVE-ARCHIEF STRIJPENS, Verslagboek.
[40] ARCHIEF KU LEUVEN, Hulde aan de nagedachtenis van J.-B. David, 1867.

2. Het Verslagboek: "...in het stof der vergetelheid"

Toen Remi Bogaert tijdens de zomer van 1964 bij de voorbereidende activiteiten voor de viering van '90 jaar Davidsfonds Aalst', op zoek was naar oud bronmateriaal in de plaatselijke archieven, sloeg hij velen met verstomming bij het opdiepen van een artikel van Petrus Van Nuffel in *Het Nieuwsblad* van 1 april 1937. In het artikel, dat géén aprilgrap bleek te zijn, werd beweerd dat de stichtingsdatum van het Davidsfonds van Aalst 5 juni 1865 zou zijn, m.a.w. tien jaar vóór het Davidsfonds te Leuven officieel werd gesticht! Het Hoofdsecretariaat van het Davidsfonds te Leuven hield het, voor wat de stichting van de Aalsterse Davidsfondsafdeling aangaat, bij 4 februari 1875.[41] Uit een brief aan Emiel Van Schuylenbergh [42] van 2 september 1964 blijkt dat men op de Dienst voor Toezicht en Propaganda van het Hoofdsecretariaat van het Davidsfonds te Leuven m.b.t. de periode vóór 1925 slechts over weinig gegevens beschikte. Het archief van het Davidsfonds was tijdens de eerste wereldoorlog voor het grootste gedeelte verwoest.

Via de plaatselijke pers [43] richtte het secretariaat van het Davidsfonds van Aalst, in verband met de komende viering van 90 jaar Davidsfonds op 13 06 1964 een oproep tot alle stadsgenoten. Men verzocht iedereen vriendelijk om Davidsfondsdocumenten uit het verleden, die nog in familiebezit waren, ter beschikking te stellen van de afdeling.

Op 5 september 1964 was Remi Bogaert nog steeds vruchteloos aan zijn speurtocht bezig.[44] Tot geheel onverwacht...in *De Gazet van Aalst* van 12 september 1964, onder de titel *Belangrijke Aalsterse Dokumenten* een hoera-stemming klonk! Men beschikte op de redactie van het blad over enkele "unieke Aalsterse documenten" over de zo boeiende "Vlaamse en culturele pionierstijd te Aalst", over de Aalsterse Davidsfondsafdeling, het Vlaams Taalgilde en zo meer. De redactie beloofde eerlang de publicatie van de uitvoerige historische bescheiden dienaangaande.

In *De Gazet van Aalst* van 19 september 1964 startte een eerste artikel van een reeks van vier [45] onder de titel *Van Davids*

[41] PRIVÉ-ARCHIEF EMIEL VAN SCHUYLENBERGH AALST, brief DF-Hoofdsecretariaat Leuven aan Emiel Van Schuylenbergh, dd. 02.09.1964.

[42] Secretaris-penningmeester Davidsfonds Aalst van 31.08.1959 tot 30.09.1966, programmator van 30.09.1966 tot 13.12.1968, voorzitter-programmator van 13.12.1968 tot 14.12.1872, secretaris-penningmeester sinds 14.12.1972, penningmeester Priester Daensfonds en kernredactielid *Daens vandaag*.

[43] De Gazet van Aalst, dd. 13.06.1964.

[44] PRIVÉ-ARCHIEF VAN SCHUYLENBERGH, Brief Emiel Van Schuylenbergh aan het DF Hoofdsecretariaat te Leuven, dd. 05.09.1964.

[45] STADSARCHIEF AALST, De Gazet van Aalst, dd. 19 en 26 september 1964, 10 oktober 1964, 31 december 1964.

Genootschap tot Davidsfonds en Taalgilde. Het lijvige *Verslagboek* van het Davids Genootschap en het Taalgilde (dat in het archief van wijlen dr. Isidoor Bauwens werd gevonden) werd door Remi Bogaert " ...in het stof der vergetelheid..." herontdekt![46]

Dat één boek, zowel in verband met het Davids Genootschap als het Vlaams Taalgilde, zoveel belangrijke gegevens bevatte, kan voor sommigen hoogst eigenaardig overkomen. Wanneer wij de wordingsgeschiedenis van het document en de doelstellingen van beide verenigingen even onder de loep nemen, wordt reeds heel wat duidelijker. Het eerste deel, met de verslaggeving van de activiteiten van het Davids Genootschap, werd na de vergadering van het Davids Genootschap van 31 december 1871 door Lodewijk Haumont zelf ingeschreven. Na zijn terugkeer uit het Groot Seminarie van Gent had Lodewijk vastgesteld dat de nota's, documenten, archiefstukken en processen-verbaal nog steeds niet in het daarvoor aangekochte verslagboek waren ingeschreven. Terwijl hij zijn laatste levensmaanden in onnoemelijk lijden doorbracht, schreef hij op deze wijze de 'net' versie van zijn geestelijk testament. Dat dit Verslagboek als een heel slordig gehouden register wordt omschreven, mag ons niet echt verwonderen. Het mag een wonder heten dat Lodewijk nog in staat was de documenten en processen-verbaal over te schrijven. Na de dood van Lodewijk werden geen verslagen meer ingeschreven, maar de ideeën leefden verder. Het genootschap liet een traditie na, waarbij later het Vlaams Taalgilde zou aanknopen.[47]

Vanaf 1882 had de Vlaamse Beweging na een inzinking van ongeveer negen jaar haar dynamisme van voor 1873 herwonnen. Desondanks zag zij lijdzaam toe wanneer in 1886 de strijd voor een wettelijke taalregeling voor het vrij middelbaar onderwijs gekelderd werd. In Aalst zelf was de toestand op taalgebied zo mogelijk nog erger. Er was weliswaar het blad *Het Land van Aelst* als Vlaamse spreekbuis en het Davidsfonds als nieuwe cultuurdrager, maar zij konden het tij niet keren. Valery D'Hondt is hierover duidelijk: "Na het verdwijnen van het Davidsgenootschap nam de verfransching op onrustwekkende wijze in Aalst toe. De verbastering deed langzamerhand al de standen onzer bevolking meer en meer aan. Het was, om het kwaad tegen te werken, dat in 1887 besloten werd de werking van het Davidsgenootschap weder aan te vatten en krachtdadig voort te

[46] De Standaard, 07.04.1965.
[47] WILS, Het Daensisme, blz. 219
[48] D'HONDT, Dokter Isidoor Bauwens, blz. 3, voetnoot 1.

zetten." [48]

Volgens D'Hondt blijkt er toch een belangwekkend verschil te bestaan tussen het Davidsgenootschap en het Vlaams Taalgilde: "De ondervinding had bewezen dat, om de bestaande grieven met goed gevolg te bestrijden, onafhankelijkheid van elke vereeniging een hoofdvereischte was. Daarom werd, met vergaderingen buiten den Burgerskring [49] gehouden, het Vlaamsch Taalgilde gesticht. Zijn doel: de heropbeuring van het volk voor zijne taal." [50] Hoewel beide verenigingen Vlaams en katholiek waren, wou men blijkbaar van bij de aanvang meer armslag en buiten de macht van de katholieke partij blijven. Speelde voor Isidoor Bauwens de negatieve ervaring die hij overhield aan het conflict tussen de studentenafdeling van het jonge Davidsfonds en professor Willems hierbij een rol?

Op 25 november 1887 stichtte Isidoor Bauwens, de jongere neef en geestesgenoot van Lodewijk Haumont, met zijn vrienden van het toneelgezelschap Het Land van Riem en enkele oud-leden van het Davids Genootschap het 'Vlaams Taalgilde'. In het tweede deel van het verslagboek van zijn neef,[51] begon hij, na de stichtingsbijeenkomst, zijn verslagen neer te pennen. De symboliek die Isidoor Bauwens hiermee uitdrukte vraagt geen verdere uitleg. Ook voor professor Wils is het duidelijk dat het Vlaams Taalgilde de voortzetting van het Davids Genootschap was.[52] Niet alleen waren er verschillende oud-leden die de draad weer opnamen, ook de traditie van het genootschap werd hernomen, het reglement aangepast, het verslagboek verder gezet, het boekenbezit 'teruggevraagd' en ook bekomen. Wils vraagt zich zelfs af of de oude naam alleen werd verlaten om geen verwarring te scheppen met het Davidsfonds.[53]

Het *Verslagboek*, dat voor dr. Isidoor Bauwens relikwie en verslagboek in één was, werd woord voor woord een geschiedenisboek. Het is bijna een 'heilig boek' voor de evolutie van de Vlaamse ontwikkeling in de streek van Aalst, voor de voorgeschiedenis van het Davidsfonds (zowel plaatselijk als nationaal), voor de aanloopfase van het daensisme en van de christendemocratie.

De vergadering van 2 oktober 1892,[54] met de discussie tussen Pieter Daens en Jan Baptist Van Langenhaeke aan de ene zijde en Leo de Béthune en Isidoor Bauwens (de diplomaat) aan de andere zijde,

[49] Den Burgerskring is het lokaal van de katholieke partij waar binnen 'Het Komiteit des krings De Vriendschap' op 5 juni 1865 het 'Taal en Letterlievend Genootschap' ontstond dat op 2 april 1866 tot 'Davids Genootschap' werd omgedoopt.
[50] D'HONDT, Dokter Isidoor Bauwens, blz. 3, voetnoot 1.
[51] Had hij het Verslagboek van zijn peter Isidoor Haumont ontvangen?
[52] WILS, Het Daensisme, blz. 219-220.
[53] Ibidem, blz. 220.
[54] ADVN, Fonds VERDO, PV/FD-V, D809/8.

is niet zonder betekenis voor het evolueren naar en het rijpen van de daensistische denkbeelden. Dat Remi Bogaert in zijn artikel betreffende dit *Verslagboek* [55] enthousiast was en ook reeds nadruk legde op de waarde ervan voor de geschiedenis van het daensisme, kan dan ook niemand verwonderen.

Voor Remi Bogaerts was de inhoud van dit document zeer belangrijk. Geen kans liet hij onbenut om het boek te citeren, te propageren of delen ervan te publiceren [56] en het, zoals in onderstaande voorbeelden, ter beschikking te stellen van 'betrouwbare' onderzoekers, die mogelijks een nieuw leven en uitstraling konden geven aan dit waardevol erfstuk van het Davids Genootschap en het Vlaams Taalgilde.

Toen Brigitte Raskin in 1969 (ze was toen studente), onder de vleugels van professor Lode Wils, aan haar licentiaatsverhandeling over de beginjaren van het Davidsfonds werkte, kon ze in functie van het verzamelen van het materiaal nadrukkelijk op de bereidwillige medewerking van Remi Bogaert rekenen.[57] Het originele *Verslagboek* zelf, werd in volle vertrouwen ter beschikking gesteld.[58] Ook professor Wils zelf kon er inzage van nemen. Hij onderkende het als belangwekkend omwille van de gegevens over Pieter Daens en over de Roelanders. Omdat hij het slechts ontving nadat zijn boek over het daensisme reeds was voltooid, werd de bespreking als bijlage gevoegd bij zijn boek over het daensisme.[59]

In het jaar 1971 was het *Verslagboek* volgens Emiel Van Schuylenbergh een hele tijd ter beschikking van Louis Paul Boon. In zijn boek *Pieter Daens* citeerde Boon het trouwens als bron bij de geraadpleegde boeken, archieven en bladen. Boon was echter meer romanschrijver dan geschiedkundige. Een mooi verhaal was voor Boon belangrijker dan precisie. Wanneer hij bijvoorbeeld de latere dr. Isidoor Bauwens op negenjarige leeftijd laat optreden als schrijver van het Davids Genootschap duiden wij hem dat zeker niet ten kwade.

In 1977 was het *Verslagboek*, in afwachting van een definitieve bestemming, ondergebracht in het voorlopig Daensarchief. In de vorm van een fonds of een schenking kon het publiek destijds eigen documentatie en informatie kwijt aan het Daensmuseum en Archief van de Vlaams Sociale Strijd (DAVS). Deze groeiende verzameling

[55] De Standaard, 07.04.1965.
[56] De Gazet van Aalst (dd. 19 en 26 september 1964, 10 oktober 1964, 31 december 1964) en het Herdenkingsprogramma DAVIDSFONDS-AALST 90 jaar (zondag 4 en 11 april 1965).
[57] RASKIN, Brigitte, Het Davidsfonds, Katoliek-Vlaams vormingswerk 1875-1914, onuitgegeven licentiaatsverhandeling K.U.L., promotor Professor Dr. L.Wils, 1971, blz. 6.
[58] PRIVÉ-ARCHIEF BRIGITTE RASKIN, brief Remi Bogaert aan Brigitte Raskin, dd. 18.09.1969.
[59] WILS, Het Daensisme, blz. 218-222.

bestond voornamelijk uit stukken in bruikleen. In functie van een efficiëntere werking verhuisde archief, bibliotheek, kranten, fototheek en museumstukken naar de 2de verdieping van het Belfort te Aalst. Het *Verslagboek* werd niet in de inventaris opgenomen en verbleef er dus blijkbaar slechts voorlopig. In die periode werd o.a. de gedeeltelijke kopie genomen die nu nog te raadplegen is in het Archief en Documentatiecentrum van het Vlaams Nationalisme [60] te Antwerpen. In de aanloopperiode van de ontruiming van het Belfort en de Aalsterse archiefverhuis, die voorzien was voor 1991, kwamen vele stukken her en der terecht. Ten einde er zeker van te zijn dat het *Verslagboek* niet verloren zou gaan, nam Remi Bogaert het zekere voor het onzekere, haalde het terug uit het archief en bewaarde het voorlopig opnieuw in zijn privé-archief. Volgens verschillende getuigen (o.a. Emiel Van Schuylenbergh) was het geenszins de bedoeling van Remi Bogaert om dit historisch erfstuk in privé-handen te houden.

Beter dan geen ander wist hij dat dit archiefstuk na een oproep van het Davidsfondssecretariaat was bovengekomen en bezit was van het Aalsterse Davidsfonds. Beter dan geen ander, dat bleek duidelijk uit de propaganda die hij er voor maakte, besefte hij de waarde van dit archiefstuk. Alleen uit veiligheidsoverwegingen werd het voorlopig en tijdelijk weer even in zijn privé-archieven ondergebracht. Remi Bogaert zou dit boek echter nooit aan enig onderzoeker ontzegd hebben en het was onmiskenbaar zijn bedoeling om het boek, nadat de Aalsterse archieven hun nieuwe woonst zouden gevonden hebben, terug te bezorgen aan de gemeenschap. Toen Remi Bogaert op 15 juli 1989 onverwacht overleed, kwam het boek via zijn vrouw bij zijn vriend en geschiedkundige Hendrik Strijpens terecht. Zoals wij zelf konden vaststellen bevindt het zich daar nog steeds in goede toestand, maar zo goed als ontoegankelijk! Eén maal werd het *Verslagboek* van het Davids Genootschap en het Vlaams Taalgilde ons gedurende vijf à tien minuten in handen gegeven om het te 'bestuderen'.

Wij betreuren de ontoegankelijkheid van dit archiefstuk. Een belangrijk document (geschiedenis van het Davidsfonds, de vervlaamsing van Aalst, het Vlaams Taalgilde en de voorgeschiedenis van het daensisme), dat in naam van en onder de mantel van het Davidsfonds werd opgedolven, zit nu reeds jaren bijna ontoegankelijk opgeborgen in een privé-archief. Wij pleiten er dan ook voor dat de Stad Aalst er zich voor zou inzetten om ten minste een kopie van dit document in zijn archief te kunnen herbergen.

Deze eenmalige ontoegankelijkheid mag ons echter niet doen

[60] ADVN, Fonds VERDO, PV/FD-V, D809/8.

vergeten dat wij in de meeste archieven in betere omstandigheden konden werken. Geen enkel document werd ons ontzegd. Met vreugde kunnen wij zelfs melden dat onze zoektocht naar nieuw bronnenmateriaal ons zelfs bij een belangwekkend maar nog niet ontsloten document heeft gebracht: het tweede *Verslagboek* van het Vlaams Taalgilde. Het bevat de bestuursverslagen vanaf zondag 16 oktober 1892 tot en met zondag 10 juni 1900. Professor Wils stelde in 1969 vast dat het eerste *Verslagboek* na de bestuursvergadering van 2 oktober 1892 was volgeschreven en dat hij voor het vervolg van het verhaal met veel vraagtekens achterbleef. Hij vond het jammer dat het verslagboek afbreekt juist waar het ons van het grootste nut zou zijn.[61] Ongeveer zevenendertig jaar later kunnen wij nu stellen dat ook het tweede *Verslagboek* van het Vlaams Taalgilde van onder het stof der vergetelheid is gekomen en wij durven hopen dat een kopie hiervan ter beschikking van vorsers en liefhebbers zal worden gesteld.[62]

3. Van 'Davids Genootschap' tot 'Davidsfonds'

In het herdenkingsprogramma van 90 jaar Davidsfonds-Aalst [63] getuigde Remi Bogaert zelf over de plaats die het Davids Genootschap in de geschiedenis verdient: "... een welkome gelegenheid om in een kort bestek, een gezelschap te memoreren dat zeker te Aalst, mag aangezien worden als een voorloper van wat thans Vlaanderens grootste culturele vereniging genoemd wordt." Als geschiedkundige bleef hij héél voorzichtig, maar hij 'dacht' meer... Zoals reeds in het tweede artikel van de reeks in *De Gazet van Aalst* [64] suggereerde hij ook in hetzelfde herdenkingsnummer dat, door de contacten met de meeste vooraanstaande figuren uit de Vlaamse beweging [65] het Davids Genootschap ook wel een nationale betekenis zou kunnen hebben.

Verschillende gecontacteerde historici en de hoofdzetel van het Davidsfonds Leuven reageerden vrij terughoudend wanneer wij het Davids Genootschap als hefboom naar en wegbereider van het latere nationale Davidsfonds 'veronderstelden'. Toch hoort het Davids Genootschap op zijn minst thuis in de reeks hefbomen zoals Els Witte deze in haar artikel *De Belgische natie beleden en belaagd* [66]

[61] WILS, Het Daensisme, blz. 221-222.
[62] Wij hopen in *Het Land van Aalst* in een latere bijdrage nog uitgebreid op de inhoud en de betekenis van dit document terug te komen.
[63] PRIVÉ-ARCHIEF VAN SCHUYLENBERGH, Herdenkingsprogramma Davidsfonds - Aalst 90 jaar, 04 en 11 april 1965.
[64] De Gazet van Aalst, 26.09.1964.
[65] Onder andere met Frans de Potter uit Gent.
[66] Verschenen in: Wetenschappelijke tijdingen LXII/2004, nr. 1, blz. 53.

Kanunnik Jan David (1801-1866).
(Privé-archief familie Daem, Liedekerke)

omschrijft: "Literaire verenigingen, toneelverenigingen allerhande, culturele organisaties, scholen, dagbladen en andere publicaties die vanaf het midden van de (19de) eeuw het taalgevoelige publiek uitbreidden, een Vlaams sociaal-cultureel milieu creëerden en mee de basis legden waarop een politieke beweging kon inhaken van zodra deze sociale lagen via het politieke democratiseringsproces zeggingskracht kregen".

A. HET ONTSTAAN VAN HET DAVIDS GENOOTSCHAP (1865-1866)

Was het ontstaan van het Davids Genootschap te Aalst een toeval en een 'fait divers'? Hoewel het ontstaan van 'een' Davids Genootschap in het kader van de geschiedkundige evolutie van de jaren 1860 niet noodzakelijk was, was de tijd er wel rijp voor... In vele steden en gemeenten zaten in het begin van de zestiger jaren kernen van jonge intellectuelen en aspirant-letterkundigen, die via broers of vrienden contact hadden met Met Tijd en Vlijt of via andere wegen Jan David op handen droegen. Er kon dus op vele plaatsen een evenknie van Lodewijk Haumont opgestaan zijn... die een taal- en letterlievend genootschap uit de grond stampte. Misschien zullen ooit, zoals in Aalst, de archiefstukken, vergeten door de tijd, van onder het stof gehaald worden. Toch menen wij te kunnen stellen dat bepaalde situaties en samenhangen er voor gezorgd hebben dat het ontstaan van een Davids Genootschap uitgerekend te Aalst geen toeval is.

Algemeen politieke context

Toen na de dood van Jan David Met Tijd en Vlijt in herbronning ging en o.a. Frederik De Laet, ondervoorzitter van het genootschap, zoon van de kleurrijke Antwerpse politicus en letterkundige Jan Jacob De Laet, de deuren openbrak voor het 'algemeen stemrecht', druppelde het in Aalst... Zijn jongere broer Alberik was in jezuïetencollege ingeschreven... enkele maanden voordat Lodewijk Haumont het kamerverslag over de Vlaamse grieven, opgesteld door Jan Jacob De Laet (die nochtans weer liberaal geworden was), in het Aalsterse hielp verspreiden. Natuurlijk moeten we hier niet noodzakelijke een oorzakelijk verband zoeken. Maar het is tekenend voor de tijd. De hele maatschappij, en de Vlaamse beweging met haar, was in gisting. De macht van de Vlamingen was stilaan zo concreet geworden dat men zich durfde te permitteren om binnen de liberale en katholieke blokken eigen ideologische profielen uit te tekenen en pionnen op het

schaakbord te verschuiven. De aanloop van deze nieuwe evolutie geschiedde in de beginfase nog voorzichtig, soms vanuit een langzaam opgekropte frustratie, soms vanuit plotselinge veranderingen... voorzichtig... maar onstuitbaar.

Na de dood van het unionisme in 1857 en de komst van de liberale regering trad een aantal flaminganten toe tot de liberale partij. Ongeacht hun godsdienstige overtuiging betekende dit 'in de feiten' eveneens een bewuste of niet-bewuste toetreding tot de vrijmetselarij. Deze niet zo gelukkige groep binnen de liberale beweging ging weldra de onafhankelijkheidspartij aanhangen. Toen dr. Ferdinand Snellaert, voorzitter van het 'neutrale' Willemsfonds, in oktober 1860 uit de liberale kiesvereniging ontslag nam om zich op een 'onafhankelijke' lijst (die bovendien door de katholieken gesteund werd) te laten voordragen, gingen de poppen aan het dansen. Toen bovendien advocaat Pieter de Baets, penningmeester van het Willemsfonds, bij de parlementsverkiezingen van 1861 als flamingantisch kandidaat op de 'onafhankelijke' lijst gekozen werd, was het hek helemaal van de dam. Bij de bestuursverkiezingen van 1862 werd Vuylsteke met een vrij duidelijke antiklerikale visie, met de hulp van 'de studenten' algemeen secretaris.

Behalve de manier waarop de verkiezing tot secretaris geschiedde, leek er geen 'Vuyl-tje' aan de lucht en al was het bestuur nu duidelijker dan ooit in handen van de liberalen, van antiklerikalisme was in de publicaties van het hoofdbestuur tot 1870 weinig of geen sprake.

De ijver van Vuylsteke en zijn vrienden, die voor een explosie van ledenaantal en activiteiten zorgde, kon dus alleen maar positief bejegend worden. Toch zou het nooit meer als vroeger worden. Dr. Ferdinand Snellaert, die garant stond voor de neutraliteit van het Willemsfonds, was zijn machtsbasis kwijt en beetje bij beetje evolueerde het Willemsfonds de richting van de vrijzinnigheid. Eerst onopvallend, nadien wanneer meer en meer plaatselijke afdelingen met een eigen accent ontstonden, radicaliseerde de toestand.

Het radicalisme kwam echter niet van één zijde. De katholieke partij kreunde ondertussen onder de liberale regering van Rogier en Frère-Orban. Onderhuids en zelfs openlijk kwam dit tot uiting. In West-Vlaanderen ontwikkelde zich naast de politiek een tegenhanger van de strekking Vuylsteke bij de liberalen. Nadat Guido Gezelle en zijn letterlievende vrienden vanuit hun dichterschap en persoonlijkheid een nieuwe bezieling aan veel jonge geestelijken binnen het bisdom Brugge gaven, vormden hun leerlingen met o.a. Hugo Verriest een meer uitgesproken godsdienstige vleugel binnen de Vlaamse beweging. Deze zou ook over de katholieke partij zijn invloed uitstralen vanaf begin van de jaren 60. Vanaf 1864, na een oppositiekuur

van meer dan 6 jaar, nam de katholieke partij een meer democratisch vooruitstrevend programma aan met een steeds nadrukkelijker Vlaamsgezinde aanwezigheid. Inmiddels voelden de liberale flaminganten (de democratische vleugel van de liberale partij) zich buiten spel gezet door de eigen liberale regering en zochten aansluiting bij de katholieke partij. Er werd ook naar een andere weg gezocht. Naar het voorbeeld van de Antwerpse Meetingpartij, die sinds 1862 in de stad en het arrondissement Antwerpen heer en meester was, wilde een deel van deze ontgoochelde liberalen met de progressieve katholieken een derde partij vormen.

Ook in Aalst, waar o.a. Victor Van Wambeke van de liberale naar de katholieke partij verhuisde, leefden deze ideeën. Wanneer binnen Het Komiteit des krings De Vriendschap in 1865 - naar aanleiding van een actie voor taalrechten - een nieuw 'taal- en letterlievend genootschap' ontstond, was er een bijzonder Aalsters extraatje: een nadrukkelijk aanwezige kern vanuit de smeltkroes van het Aalsterse Jezuïetencollege...

Het 'Collège de la Compagnie de Jésus' te Aalst en 'Met Tijd en Vlijt' te Leuven

Het is niet enkel in het recente verleden dat het Sint-Jozefscollege uit Aalst grote namen heeft voortgebracht. Het is geen toeval dat onze vorige premier Jean-Luc Dehaene vanuit Brugge naar Aalst kwam studeren! Zo is het evenmin toeval dat een Theo Lefèvre vanuit Gent, een Henri Carton de Wiart vanuit Brussel en vele andere staatslieden, dokters, letterkundigen, hogere en andere geestelijken naar Aalst kwamen om er in het Jezuïetencollege hun humanioravorming te krijgen. Aalst had een reputatie en vele vaders en/of zonen van interessante, bekende en/of leidinggeven geslachten kregen er een stevige basisvorming.[67] Zonder veel overdrijven zouden wij het Sint-Jozefscollege van Aalst, zeker in de 19de eeuw, de naam van Belgisch college kunnen geven. Schitterend is het om vast te stellen hoe zonen, broers of neven van bekende politici, letterkundigen, wetenschappers uit de verschillende windstreken van het land in dezelfde klassen de humaniora doorliepen. Zo'n kruisbestuiving moet hier en daar toch wel vruchten afgeworpen hebben.

In de uitgave *Un siècle d'enseignement libre. Honderd jaar vrij onderwijs* vinden wij hiervoor in het hoofdstuk over het Sint-

[67] Zie lijst Bijlage 2.
[68] Verschenen in: La Revue Catholique des Idées et des Arts, 1932, Brussel, blz. 310- 311.

Jozefscollege te Aalst [68] verschillende elementen die ons op weg helpen bij de zoektocht naar een verklaring voor deze schitterende rijkdom: "Het Sint-Jozefscollege te Aalst, onder leiding der Paters van het Gezelschap van Jezus, mag er op roemen in ons land het oudste Katholiek Instituut te zijn voor Middelbaar onderwijs."

Na de opheffing van de orde in 1773 (de jezuïeten organiseerden in Aalst de humaniora van 1619 tot 1773) bleef het 'gesticht' zijn onderwijsbestemming getrouw, maar het leerlingenaantal daalde onder de Franse overheersing zo laag dat in 1801 één leraar met 20 externen de ganse bevolking uitmaakte. De val van Napoleon luidde onder de bezieling van eerwaarde (later kanunnik) Van Crombrugge een eerste nieuwe kortstondige herleving in. De willekeur van Willem I, fervent voorstander van het rijksonderwijs, zorgde voor een nieuwe domper: in 1825 werd het College opnieuw gesloten! De omwenteling van 1830 brak de poorten echter weer open. In de loop van de maand november 1830, de vrijheid van onderwijs was amper heroverd, richtte de administratie van de stad Aalst zich tot Mgr. Van de Velde, bisschop van Gent, met tot gevolg dat: "...door bemiddeling van den vorigen bestuurder (Eerwaarde Van Crombrugge) de Paters der herstelde Sociëteit van Jezus er werden binnengeleid." [69]

De tekst in *Un siècle d'enseignements libre* vervolgt: "Zestig jaar nadat hun broeders verjaagd werden, kwamen in maart 1831,[70] de Zonen van Ignatius zich weer vestigen in de gebouwen, eens door het stadsbestuur voor hen opgericht. Een nooit gekende bijval viel hun ten deel. Naast kinderen der stad en der omliggende dorpen, stroomde uit alle hoeken van het land en zelfs uit den vreemde, een menigte jongelingen toe, die als internen opvoeding en onderricht kwamen vragen aan het Sint-Jozefscollege."[71] En de euforie in de geciteerde tekst uit 1932 gaat verder: "Geen wonder! Een aantrekkelijk, door weinige onderwijsgestichten zelfs op onze dagen aangeboden, werd toen reeds te Aalst genoten: iedere student beschikt over een eigen, ruime kamer. Voor een jongeling welk een verschil! Des avonds, op de gemeenschappelijke zaal in een houten celletje te liggen, of als een heer en meester zich te bewegen, zich thuis te voelen in een eigen slaapvertrek."

Ondanks de stichting of heroprichting van een tiental nieuwe jezuïetencolleges in de periode 1831-1840, o.a. in Gent (1833), Leuven (1836), Antwerpen (1840) en Brugge (1840), zo blijkt uit het vervolg van de tekst, had het College van Aalst in de kortste tijd (het had een voorsprong van twee jaar op zijn naaste concurrenten) een

[69] Ibidem, blz. 310.
[70] De grondwet werd nog maar één maand (7 februari 1831) door het Nationaal Congres aanvaard en het Jezuïetenorkest was reeds volop aan het spelen.
[71] La Revue Catholique des Idées et des Arts, 1932, blz. 310-311.

stevige reputatie opgebouwd en straalde het een zeer degelijk niveau uit naar de buitenwereld. *Un siècle d'enseignements libre* vat samen: "Als een weelderige bron heeft het Sint-Jozefscollege honderd jaar, naar wijd en zijd, de rijpste vruchten afgeworpen. Wereldlijke priesters en kloosterlingen, geneesheeren, rechtsgeleerden, notarissen, burgemeesters zijn, schaar na schaar, de wereld ingegaan en hebben er figuur gemaakt. Lang zou de lijst zijn van wie daar uitmunten. Onder de afgestorvenen eenige namen aangehaald! In het college van Aalst studeerden bisschoppen als Mgr. Bracq [72] van Gent, de Montpelier van Luik, een bisschop in Mexico. Daar werden gevormd missionarissen als P. De Smet, wien Dendermonde een standbeeld heeft opgericht, schrijvers als de bollandisten Victor en Remy de Buck, H. Van der Speeten s.j., dokter Isidoor Bauwens; hoogleraars als Victor Brants, Edward Van der Smissen, staatslieden als Ad. Dechamps, Theophiel De Lantsheer, vader Schollaert,[73] Albert Liénart, Leo de Béthune, Louis de Sadeleer, enz..." [74]

De lijst bekende 'zonen' van het college van Aalst is nog uit te breiden. Onze opzoekingen die we beperkten tot de periode van het Davids Genootschap, heeft ons toch duidelijk gemaakt dat het College van Aalst toen inderdaad een nationale uitstraling had. Alleen al als wij de woonplaatsen van de Aalsterse studenten in de namenlijst van 19de eeuw nakijken, kunnen wij stellen dat het hier een bijzondere school betrof. De uitstraling en de reputatie overschreden ver de stadsgrenzen, de taal- en de landsgrenzen. Twee derde van de studenten kwam van buiten Aalst. Met postkoetsen, en later ook per trein,[75] werden zij bij 't begin van ieder trimester met pak en zak, met koffers en valiezen, aan het internaat netjes en afgeborsteld afgeleverd.

Wanneer wij de afgestudeerden volgen in hun verdere levensloop, zien wij een niet onbelangrijk deel zich verdienstelijk maken via universitaire studies, letterkundige, sociaal-maatschappelijke en/of poli-

[72] Bisschop van Gent van 1864 tot 1888, tijdens de periode toen Lodewijk Haumont seminarist was en die tijdens de negentiende-eeuwse schoolstrijd, denken wij maar aan de oprichting van de normaalschool van Gijzegem, verdienstelijke initiatieven ondersteunde.

[73] Met vader Schollaert wordt François Schollaert bedoeld: °Antwerpen 1817, +Vorst 11.08.1879, leerling van de 1ste generatie van het Sint-Jozefcollege van Aalst (ingeschreven 1831, primus Retorica 1835), advocaat, doctor in de wijsbegeerte en letteren (1838), doctor in de rechten, buitengewoon hoogleraar KUL (1844-1848 en opnieuw vanaf 1853), katholiek volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Leuven (1863-1879), ondervoorzitter van de kamer van volksvertegenwoordigers, voorstander van het oude Unionisme, voorvechter van de culturele, sociale en godsdienstige waarden, tegenstander van de uitbreiding van het kiesrecht, eerste erevoorzitter bij de oprichting van het Davidsfonds te Leuven (1875).

[74] La Revue Catholique des Idéées et des Arts, 1932, blz. 310.

[75] Op iedere trein zat een pater die van het station van vertrek tot het station van aankomst de leerlingen begeleidde.

tieke inzet. Dat die universiteit, ondanks de nabijheid van Gent, meestal Leuven werd, zal niemand verwonderen. Met Tijd en Vlijt in Leuven, het taal- en letterlievend genootschap onder leiding van Jan David, dat in de schaduw van de Franssprekende universiteit gekoesterd werd, was meer dan een genootschap dat letterkundigen en taalflaminganten vormde. Het was een netwerk dat heel Vlaanderen met uiterste precisie overspande! De letterkundige bedrijvigheid werd uitgebreid tot de Vlaamse strijd onder de kerktoren. Leerkrachten en professoren, pastoors en onderpastoors, dokters en letterkundigen, studenten en andere intellectuelen vormden de ruggengraat. We moeten de ledenlijst [76] maar bekijken om te weten dat Met Tijd en Vlijt voor vele vooraanstaanden een belangrijke gemeenschappelijke noemer vormde.

Het motto "Voor God, Moedertaal (Volk) en Vaderland" werd door Jan David niet enkel met het woord, maar ook met de moed van zijn welsprekende overtuiging uitgestraald. De kracht van het genootschap, die lang beperkt bleef tot een macht achter de schermen, werd stilaan openlijk gedemonstreerd. Zes van de negen leden van de Vlaamse Commissie waren briefwisselende leden van Met Tijd en Vlijt. In 1858 werd Jan David, samen met pastoor Schuermans, tegenover minister Rogier, in het aanzien van zijn studenten, de zelfbewuste Vlaamse baken in de strijd voor de erkenning van het Vlaamse volk en de Vlaamse grieven.[77]

De uitstraling bleef niet beperkt tot Leuven of Mechelen.[78] Door de vertakking van het genootschap in heel het land (en ook naar Nederland toe) werd vanaf nu een grotere bevolkingslaag bereikt. Met de herbundeling van de Vlaamse krachten en de oprichting van de Nederduitse Bond in 1861 werd in Antwerpen een nieuwe politieke bewustzijnsdrempel bereikt. Toen onroerende goederen, belast met militaire erfdienstbaarheden, te veel waardeverlies dreigden te ondergaan, werden meetings georganiseerd. De hieruit gegroeide Meetingpartij zou gedurende tien jaar de Antwerpse gemeenteraad en bijna veertig jaar de Antwerpse parlementaire afvaardiging bepalen en de eerste taalwetten afdwingen. "De flaminganten, die bijna zonder uitzondering in de Nederduitsche Bond verenigd bleven tegen de Liberale Vereniging, stonden in een heel sterke positie. Sinds het publiek op de meetings het gebruik van de volkstaal was gaan eisen, leverden zij er de talrijkste en de meest meeslepende redenaars zoals

[76] ARCHIEF KU LEUVEN, Annuaire de L'Université Catholique de Louvain, 1836-1865.
[77] WILS, Kanunnik Jan David, blz. 275.
[78] Mechelen, vorige thuishaven van David, waar hij nog niet vergeten was en waar ook het bisdom een breder steunvlak zocht.

(Jan) Van Rijswijck, Karel Nys, Harry Peters en Lodewijk Vleeschouwer. Als journalisten hadden zij de pers in handen, niet alleen de Nederlandstalige maar ook een groot deel van de Franstalige: was flamingant niet bijna synoniem met letterkundige, dat wil zeggen: publicist?"[79]

Ook binnen de politiek stond de wereld niet stil: zelfbewuste Vlaamse politici maakten een vuist. De deining en de hieraan verbonden uitstraling vertaalde zich in een stroomversnelling: Jan Jacob de Laet legde in de kamer van volksvertegenwoordigers, als eerste sinds 1831, in het Nederlands zijn eed af. Toen De Laet tijdens de zitting van 4 april 1865 beledigd werd door minister van oorlog Chazal, daagde hij die uit tot een duel met het pistool. Een politieke stroming die het hele land beroerde, vond toen in Antwerpen een geschikte voedingsbodem: "De Vlaamsgezindheid behoorde met het antimilitarisme tot het wezen van de Meetingpartij, en zowel door de gemeente- als door de provincieraad werden vanaf 1863 vele maatregelen getroffen om aan de volkstaal een grotere plaats in te ruimen in de administratie en in het onderwijs."[80]

Vanaf 1862 kreeg de Vlaamse beweging het karakter van een massabeweging. Jan David werd een begrip, een voorbeeld, ook in bepaalde scholen van het middelbaar onderwijs. Ook het Sint-Jozefscollege te Aalst, of moeten wij zeggen zeker het Sint-Jozefscollege te Aals kon niet aan deze evolutie onderuit. Vele meer of minder gekende leerlingen en oud-leerlingen hadden banden met belangrijke figuren of organisaties in gans het land.

Bernard Verleysen werd de eerste van een hele reeks oudleerlingen van het Sint-Jozefscollege die na hun middelbaar onderwijs te Aalst naar Leuven trok, echter niet alleen voor de studies. Bij het taal- en letterlievend studentengenootschap Met Tijd en Vlijt traden zij vanaf het academiejaar 1963-64 als 'werkende leden' in de voetsporen van François Schollaert, oud-leerling van het Aalsterse college en van hun streekgenoot Goffin.[81] De verhalen van Conscience kregen een nieuwe dimensie. Het college van Aalst zou weldra een generatie actieve Vlamingen afleveren. Zoals in andere colleges zouden de jonge flaminganten zich profileren als een literaire beweging. Schrijven, literatuur en geschiedenis bespreken, redevoeringen houden, muziek- en toneelwerken opvoeren... stond symbool voor Vlaams cultureel engagement en dwong respect af. Ook deze vloedgolf bereikte Aalst en zijn college... Het duurde niet lang meer alvo-

[79] WILS, L., De meetingpartij, in: Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, deel 2, Tielt, 1998, blz. 2028.

[80] WILS, L., Nederduitsche Bond, in: Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, deel 2, Tielt, 1998, blz. 2162.

[81] Eerst als student Geneeskunde, later als geneesheer en cultuurflamingant te Hekelgem, als buitenlid van 'Met Tijd en Vlijt' en als lid en medewerker van het Davids Genootschap.

rens hier enkele Vlaamse fakkels in de Franse duisternis ontbrandden.

Voor Jan David betekende 1863 echter het einde van zijn actieve strijd: op 26 juli werd hij getroffen door een beroerte. Hij besefte zeer goed, en de buitenwereld met hem, dat hij op het nippertje aan de dood ontsnapt was en dat hij nooit meer de oude zou worden.

Bijna een jaar na zijn beroerte, meldde de geneesheer Ferdinand Augustijn Snellaert [82] nog aan de Vries [83] dat David "bezwaarlijk goed herstellen zal". Jan David was een uitdovende kaars geworden. Verzwakt en vermagerd, op dieet gesteld, lijdend aan aanhoudende slapeloosheid, mocht hij zich noch lichamelijk noch geestelijk vermoeien.[84]

De geboorte van een nieuw taal- en letterlievend genootschap te Aalst in 1865

De tijd van de bevruchting van ideeën was voorbij, ook in Aalst. De strijd zoals die in Antwerpen kon ook hier gevoerd worden. Niet lijdzaam, maar actief... Alberik De Laet was nog geen volledig jaar op het Sint-Jozefscollege ingeschreven, toen in de schoot van Het Komiteit des krings De Vriendschap, vereniging opgericht door baron Paul de Béthune, Karel Lievens, W. de Clippele en Eugeen van Itterbeek op 10 september 1864 in de herberg van Joanna Kieckens in de Korte Zoutstraat, in 1865 actie werd gevoerd voor taalrechten. Naar aanleiding hiervan werd op 5 juni 1865 een nieuw taal en letterlievend genootschap opgericht. Aanwezig waren: K. Verbrugghen en Judocus Mertens (vertegenwoordigen De Vriendschap), Jean de Paepe (ex-klasgenoot van Eugeen van Itterbeek in het jezuïetencollege van Aalst), Lodewijk Haumont (student jezuïetencollege van Aalst), Prosper Cobbaert (student Jezuïetencollege van Aalst), Pieter Daens en Karel Lievens (oud-studenten van het jezuïetencollege van Aalst) als intekenaars van een petitie om Vlaamse taalrechten af te dwingen in Aalst. Sylvain Van der Gucht en Désiré Kieckens, medeinrichters, waren afwezig. De zeventienjarige Lodewijk Haumont werd voorzitter, Jean de Paepe ondervoorzitter, Pieter Daens boekbewaarder, Karel Lievens schatbewaarder en geheimschrijver (secretaris).

Waarom Lodewijk Haumont op een zo jeugdige leeftijd voor-

[82] Ferdinand Augustijn Snellaert: geneesheer, voorzitter van het Willemsfonds te Gent, lid van de Vlaemsche Commissie, filoloog, criticus, literatuurhistoricus en flamingant.
[83] Mathijs De Vries (1826-1892): Grootste Nederlandse taalkundige van de 19de eeuw.
[84] WILS, Kanunnik Jan David, blz. 317.

Davids Genootschap.

Taal en Letterkundige afdeeling

Inrichtingszitting.

5 Juni 1865.

N° 1 Waren tegenwoordig de Heeren: K. Verbrugghen, Judocus Mertens, beide leden van het Komiteit des Krings De Vriendschap; Jean De Paepe, Lod. Haumont, Prosper Colbaert, Petrus Daens, en Karel Lievens, als inteekenaars der petitie; de Heeren Sylvain Van der gucht en Desiré Nieckens, mede inrichters waren afwezig.

– De zitting wordt geopend om 7 ure.

1° Op voorstel van den heer K. Verbrugghen gaat men over tot het kiezen van het bestuur der afdeeling. Worden gekozen:

als voorzitter Mr Lod. Haumont
ondervoorzitter Mr J. De Paepe.
boekbewaarder Mr P. Daens
schatmeester / geheimschrijver Mr K. Lievens
werkende leden Mr Sylvain Van der gucht
Mr Prosper Colbaert.
Mr Desiré Neikens.

2° na vaststelling des bestuurs gaat men over tot het nazien van Reglement der afdeeling.

Dit reglement in andere vorige byeenkomsten opgesteld wordt in verscheidene artikels gewijzigd en de stellige goedkeuring er van wordt tot de naastvolgende zitting verschoven.

– De zitting wordt gesloten

De Voorzitter
Lod. Haumont.

De Sekretaris
K. Lievens

Eerste bladzijde van het *Verslagboek* van het Davids Genootschap (1865-1872) en het Vlaams Taalgilde (1887-1892). Kopie gemaakt naar de gedeeltelijke kopie die in het ADVN berust.
(Archief DVN, FondsVERDO.PV/FD-V.D809/8)

zitter kon worden, zullen wij in de volgende alinea's trachten te achterhalen. Zijn redenaarstalent en de vurige overtuigende taal waarmee hij kon uitpakken, zullen zeker een rol gespeeld hebben. Wanneer wij deze gaven koppelen aan zijn begoede afkomst, zijn familiale relaties, aan zijn studieresultaten op het college [85] en aan de omschrijving van zijn studievermogens volgens de necrologie van zijn zus Célestine,[86] bleek Lodewijk duidelijk over het geschikt profiel van een potentieel voorzitter te beschikken. Hij behaalde in de retorica niet alleen 'Le premier prix d'Exellence' [87] maar was bovendien de veelzijdigste leerling van zijn jaar: niet alleen voor de talen, maar ook voor wiskunde, fysica, en geschiedenis was hij of behoorde hij tot de kop van de klas.

Dat uitgerekend een zeventienjarige voorzitter werd, heeft bij velen de wenkbrauwen doen fronsen over het gewicht van de nieuwe vereniging.[88] Wij stellen ons de vraag of het feit dat hij de zoon van de neef van Jan David [89] was, niet doorslaggevend is geweest. Sinds de tante van vader Isidoor Jozef Haumont, Jeanne Caroline Haumont, op 1 februari 1815 de tweede moeder van Jan David was geworden, was Jan David in de schoot van de familie Haumont al meer dan 50 jaar niet meer of niet minder dan een gerespecteerde neef.

Op 30 maart 1865 werd Jan David door een tweede beroerte getroffen. Zijn toestand was zo zorgwekkend dat men het ergste vreesde, niet alleen in familiekring, maar ook daarbuiten. De nieuw veroverde plaats voor de volkstaal dreigde een belangrijke hefboom te verliezen. Was het toeval, of was het een symbolische link dat Lodewijk Haumont op 17 september 1865 bij zijn eerste leesbeurt binnen De Vriendschap de Amsterdammer *Bilderdijk en zijne gedichten* tot thema nam? Was Willem Bilderdijk, met zijn zwierige, geschilderde woorden, met zijn verbazingwekkende taalrijkdom, met zijn belezenheid en kennis, met zijn meesterlijke lierdichten toevallig niet de lievelingsdichter van Jan David? Zelfs toen Lodwijk Haumont op het einde van zijn leesbeurt over Bilderdijk, voor onbepaalde tijd verlof vroeg in functie van zijn studies (hij was intern bij de jezuïeten en kon de volgende zitting niet bijwonen) werd zijn voorzittersplaats, die hij op deze wijze niet meer naar behoren kon vervullen, niet in vraag gesteld! Is het fout om de vraag te stellen of Lodewijk voorzitter moest blijven? Moest zijn belangrijkste opdracht, de

[85] ARCHIEF SINT-JOZEFSCOLLEGE AALST, Collège de la Compagnie de Jésus, Distribution solennelle des prix, 1866, 1867.
[86] ARCHIEF ZUSTERS GIJZEGEM, Necrologie Soeur Marie Ignace.
[87] Beste leerling van zijn jaar.
[88] WILS, Het Daensisme, blz. 218, leidt ten onrechte uit de leeftijd van de voorzitter af dat het om een studentenbond zou gaan.
[89] Zie verder Bijlage 1: Stamboom familie Haumont.

oprichting van het Davids Genootschap nog komen?

Voorzichtig, in de lijn van het Leuvense Genootschap, trok het nieuwe Aalsterse genootschap de kaart van de taalrechten en bleef de klemtoon (voorlopig) bijna zuiver literair. Zoals bij Met Tijd en Vlijt kwamen de leden op geregelde tijdstippen (maandelijks) bijeen en lazen uit eigen werk voor. Het 'Conscience-bewustzijn' leefde. De verknechting die onder Spaans, Oostenrijks, Frans en Bourgondisch bewind tot miskenning en versmachting van de taal en het volk had geleid, moest eindelijk gekeerd worden. De rechtspraak, het onderwijs en de administratie moesten weer in de Dietse taal kunnen. Niet alleen het schrijven, maar ook het redenaarsvermogen aanmoedigen was belangrijk. Het wapen van de manmoedige kanselwelsprekendheid leren te beheersen om de eigen volksrechten te heroveren, stond hoog in aanzien.

Jan David is dood. Leve Jan David! Naamsverandering in 'Davids Genootschap'

Toen Jan David op vrijdag 23 maart 1866 door een derde beroerte getroffen werd en de dag nadien overleed werden in Aalst de registers opengetrokken. "Vader David", zoals hij in taal en letterlievende kringen zo minzaam genoemd werd, was pas vijf dagen begraven, toen op de vergadering van de Aalsterse Taal en letterlievend Genootschap van maandag 2 april 1866, plots een heel orkest bleek recht te staan, alsof men met ongeduld op de dood van de "meester" had gewacht!

"Vanaf de eerste vergaderingen bleek duidelijk de bedoeling van de stichters om zo vlug mogelijk ook buiten Aalst contact op te nemen met representatieve Vlamingen."[90] Daarom zocht men de banden met Met Tijd en Vlijt en de Leuvense achterban, die tot dan dunnetjes waren, aan te trekken. Dit was geen groepje amateurs maar een organisatie met een agenda. Lodewijk nam de draad als voorzitter weer op alsof hij geen ogenblik afwezig geweest was. Dokter Goffin uit Hekelgem, werd in functie van het komende verjaardagsfeest en de hieraan geplande poging om leden ver buiten Aalst aan te trekken, gecontacteerd. Met een goedgeplaatste tussenkomst en een goeduitgekiende redevoering - waarbij voorzitter Haumont o.a. over de "onsterfelijke" lijkrede van Eerwaarde Heer Dubois, ondervoorzitter van Met Tijd en Vlijt, beschikte [91] - werd "dien Grooten Man

[90] De Gazet van Aalst, dd. 26.09.1964: Van Davids Genootschap tot Davidsfonds en Taalgilde.

[91] Op de begrafenis van de heer Dubois zelf gekregen? Fotokopieën werden in elk geval nog niet gemaakt.

vereerd". "Dat ons genootschap het zijne bijbrenge en Davids naam aanveerdt", was het ultieme voorstel dat met eenparig gejuich bekrachtigd werd... samen met de leus: "Voor God, Moedertaal en Vaderland", dat zowel de leuze van Met Tijd en Vlijt als de leuze van Jan David zelf was. Het Davids Genootschap was geboren. Dat het *Verslagboek* van het taal en letterlievend genootschap reeds vanaf de inrichtingszitting van 5 juni 1865 onder de naam Davids Genootschap opgetekend werd, mag geen verwondering wekken. Het is de gemeenschappelijke titel die het *Verslagboek* symbolisch meekreeg toen Lodewijk Haumont het, zoals eerder vermeld, na de vergadering van 31 december 1871, aan de hand van de nota's en de processenverbaal in het daarvoor aangekochte *Verslagboek* inschreef. Het volgende agendapunt van de vergadering ontneemt alle twijfel die nog kan bestaan rond de vraag waarom Lodewijk voorzitter werd: Isidoor Jozef Haumont, vader van Lodewijk, maar ook neef van Jan David, werd erelid. Ook op het financiële vlak ging het het Davids Genootschap blijkbaar goed: in het volgende agendapunt stelde voorzitter Haumont zelfs voor om het borstbeeld van David aan te kopen om het lokaal te versieren.

En er wordt nog meer duidelijk: bij hetzelfde agendapunt werd Victor Van Wambeke (die nog maar een paar jaar van de liberale naar de katholieke partij overgestapt was en sinds een jaar katholiek volksvertegenwoordiger van het arrondissement Aalst geworden was) als nieuw lid in de arena aanvaard. Als we zien dat de katholieke partij, met uitbreidingsgedachten naar de liberale flaminganten, sinds 1864 een vooruitstrevend democratisch Vlaamsgezind programma aankleefde, is dit geen toeval meer. Het Taal en letterlievend Genootschap werd politiek ingelijfd.

Het laatste agendapunt van die avond laat zelfs geen ruimte meer voor verbeelding: "...Men zal aan het Komiteit des Krings vragen om ook leden uit andere katholieke Kringen te mogen aanveerden..." ook uit andere steden! Dit Davids Genootschap was dus niet meer of niet minder dan een Davidsfonds avant-la-lettre! Het letterkundige aspect was belangrijk, maar het katholieke woog op zijn minst even zwaar.

Vanaf nu trachtte 'Aalst' ook in Leuven een meer aanwezige rol te spelen: bij de intekenaren voor 't marmeren borstbeeld van hooglеraar David vinden we niet minder dan 23 namen uit het Aalsterse terug! Een niet onbelangrijk deel onder hen (bijvoorbeeld Evarist Bauwens, neef van Lodewijk en slechts dertien jaar) was hiertoe mogelijk door de inzet en het enthousiasme van Lodewijk Haumont aangezet. Weldra gingen ook meer oud-studenten van het college een actievere rol spelen bij Met Tijd en Vlijt. Uit de verslaggeving van Met Tijd en Vlijt blijkt echter dat de invloed van het pas gestichte

Davids Genootschap, ondanks niet onaardige contacten met een deel van de Vlaamse beweging, in Leuvense kringen niet zwaar doorwoog: op de vermelding van de intekenaars voor Davids' borstbeeld na, wordt nergens een woord over het nieuwe genootschap gerept.

De ontwikkeling die in Aalst doorgang vond, had zich op verschillende plaatsen in Vlaanderen kunnen voordoen. Dat deze, net zoals het daensisme enkele jaren later, uitgerekend in Aalst tot ontwikkeling kwam, is echter geen toeval. Er was een kookpot, er waren ingrediënten en er was een kok om de soep klaar te maken. Of Lodewijk Haumont zich hiervan ten volle bewust was, kunnen wij moeilijk nog achterhalen. Werd hij als jonge snaak misschien gebruikt? Voor de kar van anderen gespannen? Zijn inzet en enthousiasme vertellen in elk geval dat hij dit alles niet met tegenzin beleefde. In een brief aan de Minister van Binnenlandse Zaken, tijdens datzelfde jaar, schreef hij: "Het Davidsgenootschap, dat hier ter stede de Vlaamsche belangen verdedigt en de nationale letterkunde beoefent, heeft ook een bibliotheek beginnen in te richten."

Het eerste verjaardagsfeest: nationale bindingen krijgen vorm

Van bij de voorbereiding van het eerste verjaardagsfeest werd het duidelijk dat contacten en bindingen buiten Aalst systematisch gezocht werden. Hoewel het tot 1872 duurde eer het Davids Genootschap uit bloedarmoede officieel tot "buitenleden" overging, was het signaal duidelijk. Hoewel heel kleinschalig van start gegaan, was het initiatief niet zo ambitieloos: al leek het hier om een lokale vereniging te gaan, haar armen werden naar heel het land uitgestrekt. Zo stond op de vergadering van 10 juni 1866 contact met de volksvertegenwoordigers en het verslag voor de Kamer van Jan De Laet over de Vlaamse grieven op het programma. Op de buitengewone zitting van zondag 26 augustus 1866 stelde L. Kregersman voor om "een uitnodiging te doen aan de heeren Pieter de Baets,[92] Frans De Potter en K. Van Acker,[93] allen van Gent." Dit Gents lijstje werd zelfs nog uitgebreid met L. De Potter en Obrie (zonder voornaaminitiaal). De strekking achter dit voorstel vraagt weinig uitleg. Wie de namen nakijkt van de studenten die in de jaren 1830 en 1840 met de postkoetsen van overal in West- en Oost-Vlaanderen naar het college van Aalst kwamen, bemerkt een indrukwekkende reeks van de familie De Potter uit Gent. Welke invloed deze familie, die in de 19de eeuw toch enkele belangrijke politiek-culturele figuren leverde, gehad heeft op de ontwikkeling van het Davids Genootschap konden

[92] Willemsfondser van het eerste uur en katholiek volksvertegenwoordiger.
[93] Lid van de Gentse hoofdafdeling van het Vlaams Verbond.

wij verder niet achterhalen.

Uit het verslag van het verjaardagsfeest van 10 september 1866 zelf blijkt dat er ook uit Brussel genodigden waren. Van de klasgenoten in het jezuïetencollege van Prosper Cobbaert waren Hendrik Landrieu uit Heurne, Juliaan Liebaert [94] uit Kortijk en Remi Van Eeckhout(e) uit Deinze aanwezig. Eveneens aanwezig als "buitenleden" waren Van Acker uit Gent (die met een gepaste redevoering de toespraak van Goffin beantwoordde), Corteels, lid van Taal en Volksliefde van Hekelgem en A. Goffin, dokter, eveneens uit Hekelgem.

Opvallend hierbij was wel de actieve inbreng van dokter Goffin, actief lid van Met Tijd en Vlijt, mede-intekenaar op het borstbeeld van Jan David in Leuven. Nadat voorzitter Lodewijk Haumont met zijn toespraak de "verfransing" en de "miskenning van de volksrechten" had aangeklaagd en de Vlaamse strijdbaarheid van zijn troepen met vurige en overtuigde taal aangescherpt had, kwam Goffin in naam van het Genootschap aan het woord. Zijn uiteenzetting over de strekkingen en de beginselen van het Genootschap, vatte hij samen onder de noemer: "Vlaams en Katholiek"... Hieruit blijkt duidelijk de bedoeling om het binnen het Davids Genootschap de Vlaamse en katholieke gedachte warm te maken en/of verder uit te bouwen. Het is echter niet helemaal duidelijk of de heer Goffin ooit actief lid van het Davids Genootschap geweest is. Hoewel hij in de naam van het Davids Genootschap sprak, kan het zijn dat hij zich enkel voor de gelegenheid met het Genootschap identificeerde. Na dokter Goffin bracht ook de heer Van Acker, als lid van de Gentse hoofdafdeling van het Vlaams Verbond, op zijn beurt een gepaste toespraak.

Uit het vervolg van het verslag blijkt ook duidelijk dat het Davids Genootschap vanaf nu openlijk meestapte als een volgzame leerling van de katholieke partij. Onder de ongeveer veertig personen die het Vriendenmaal deelden vinden wij o.a. Victor van Wambeke (volksvertegenwoordiger), Albert Liénaert (gewezen jezuïetencollegestudent) en Paul de Béthune (provincieraadslid) terug. En na verscheidene heildronken en een liederkrans gezongen door Kregersman, kwam de Béthune aan het woord. Hij beklaagde zich over de gebrekkige opvoeding na de omwenteling van 1830, die een gevolg was van de verwaarlozing van onze moedertaal. Hij beloofde zijn kinderen de moedertaal behoorlijk te doen aanleren. Gezien zijn vrouw Adelaide Eliaert alleen een dialect uit de streek van Ninove sprak, was dit een niet onaardige opdracht voor de baron.

[94] Later advocaat, provincieraadslid en bestendig afgevaardigde van West-Vlaanderen, katholiek volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Kortrijk, gecoöpteerd senator, Minister van Spoorwegen, Post en Telegraaf (1900-1907), Minister van Financiën (1899, 1907, 1908-1911).

De strijd om de Vlaamse rechten

Zoals wij reeds vermeldden, vertellen de gehouden lezingen ons iets meer over de achtergronden van en de strekkingen binnen het Davids Genootschap. Ook de vergadering van 17 februari 1867 was inhoudelijk duidelijk: voor het eerst duikt het verzoekschrift "om de Vlaamsche rechten in onze stad te verkrijgen" aan de Aalsterse gemeenteraad op. Het is vooraf reeds ondertekend (en waarschijnlijk ontworpen) door Lodewijk Haumont. De aanwezige bestuursleden keurden het goed. Het probleem betreffende de vervlaamsing van straatnamen en opschriften van openbare gebouwen kwam tijdens de vergadering van 13 november 1867 opnieuw aan bod via Sylvain van der Gucht. Er was enige onenigheid tussen Jean de Pape en Pieter Daens over het al dan niet vooraf raadplegen van de meerderheid van de 'raad' (gemeenteraad?).

De verdere bespreking over het verzoekschrift werden naar de volgende vergadering verschoven. De tijd van Lodewijk werd op dat ogenblik door zijn studie [95] vrij intensief ingenomen en zijn voorstel betreffende de vervlaamsing van de straatnamen en opschriften van openbare gebouwen verdween in de diepvriezer tot hij er na zijn priesterstudie zelf weer mee op de proppen kwam.

Op de vergadering 20 september 1868 gaf Lodewijk, omwille van zijn intrede in het Groot Seminarie van Gent op 1 oktober 1868,[96] de voorzittersfakkel door aan zijn vriend Pieter Daens. Alles wees erop dat hij hoopte om na zijn priesterstudies met nog meer gezag terug kunnen keren en het door hem en zijn vriendenkring opgestarte genootschap te helpen bloeien en uitgroeien tot... een organisatie zoals het latere Davidsfonds. Feit is dat de gezondheidstoestand van Lodewijk dit vooropgesteld levensdoel doorkruiste.

Omwille van zijn gezondheidstoestand werd Lodewijk op 23 september 1871 werd zonder eindexamen af te leggen priester gewijd. Als priester zonder functie [97] mocht hij zijn laatste maanden op de St. Martinusparochie te Aalst gaan doorbrengen. Na de vergadering van het Davids Genootschap van 31 december 1871, waarop hij wegens gezondheidsredenen niet aanwezig kon zijn, stelde Lodewijk eigenhandig, op basis van de originele nota's, archieven en

[95] Hij zit nu in de Retorica in het Sint-Jozefscollege waar hij in juni 1868 niet alleen als primus naar buiten komt, maar er tevens in de zomer van 1868 als allereerste leerling van het Sint-Jozefscollege voor de jury in Brussel met de allergrootste onderscheiding in het graduaatsexamen in het Nederlands slaagt.

[96] ARCHIEF BISDOM GENT, Notae relatae ad sacerdotes ordinatos, 10 iunii 1876, regh. 103e.

[97] ARCHIEF BISDOM GENT. Af te leiden uit het weinige dat in het betreffende L.H. overblijft.

processen-verbaal nog het *Verslagboek* van het Genootschap op.

Op 24 januari 1872 werd Lodewijk voor de laatste, maar wel effectieve maal de medestuwende kracht voor een nieuwe petitie aan het stadsbestuur. 1872 werd het jaar van de eerste Vlaamse straatnaam in Aalst. Bovendien legden zeven katholieke gemeenteraadsleden in het Vlaams de grondwettelijke eed af. Desondanks kreunde het Davids Genootschap. Hoewel het gestart was met stevige ambitie en reeds vele spranken in het Vlaamse land verspreid had, bestond de werkende, gemotiveerde kracht uit een te kleine basisgroep. Ook Pieter Daens had begrepen dat het genootschap o.i.v. de gezondheidstoestand van zijn vriend Lodewijk zijn veerkracht verloor. Het voorstel om leden van buiten Aalst op te nemen kwam echter te laat. Sommige buitenleden, zoals Jan Baptist Van Langenhaeke uit Appelterre die het eerste buitenlid werd, hebben op de ontwikkeling en de evolutie van het politiek leven in Aalst en omgeving nog een meer dan betekenisvolle invloed gehad. Voor het Genootschap zelf kwam de nieuwe energie te laat.

Miserie en pijn tastten de krachten van Lodewijk aan. Ondanks het feit dat hij in Aalst woonde en niet meer hoefde te studeren, verscheen hij niet meer op vergaderingen. TBC behandeling met antibiotica bestond toen nog niet. Met maximale hygiëne en beperkte middelen moest men de ziekte trachten te beheersen en eventueel te keren. Inhalatie van damp met geparfumeerde harsen en glycerine moest het ademen verzachten. Hoest en prikkelhoest (die door irritatie vaak vrij intens was) moest men door wilskracht leren beheersen. De behandeling was vooral gericht op de ondersteuning van fysiek en hygiëne (met kokend water ontsmet materiaal). De vakliteratuur [98] vertelt ons hierover voldoende om ten volle te beseffen wat dit voor een patiënt betekende en hoe hard en eenzaam de af te leggen lijdensweg naar de dood kon zijn.

Toch werden ook na het overlijden van Lodewijk Haumont op 19 januari 1873 de activiteiten verder gezet. Pieter Daens bleef voorzitter en het Genootschap stimuleerde en ondersteunde met alle beschikbare middelen initiatieven die de verfransing konden tegengaan. Ook de bibliotheek bleef behouden en uit de activiteiten die ondanks het niet meer bijgehouden *Verslagboek* tot ons kwamen, blijkt nog steeds een financiële draagkracht, een blijvende potentiële slagkracht en taalengagement. Zo noteren wij in 1874 het feestmaal met triomflied door de voorzitter ter ere van Isidoor Bauwens en

[98] Voor wie zich over TBC vóór het tijdperk van de antibiotica van de toenmalige behandeling ervan een beeld wil vormen, is Larousse médical illustré, 1921, blz.1180-1205 aanbevolen.

Eugeen de la Royère. Ze hadden het graduaatsexamen voor de jury van Brussel in het Nederlands afgelegd met de allergrootste onderscheiding. Ook in 1875, bij oprichtingsvergadering van de Aalsterse afdeling van het Davidsfonds, vermelde de pers dat Pieter Daens als voorzitter van het Davids Genootschap deelnam.[99]

Het Davids Genootschap, dat het hart van velen veroverd had, verdween dus niet helemaal van het toneel. Wat de betekenis van dit Davids Genootschap betreft kunnen wij stellen dat het – ondanks een vrij kortstondig bestaan - geen maat voor niets is geweest. De invloed op de vervlaamsing van het Aalsterse stadsleven en onderwijs was onmiskenbaar. Ook de morele ondersteuning die het betekende voor Vlaams volksvertegenwoordiger Coremans, voor de Vlaamse Grievencomiteiten, voor de toenmalige Vlaamsche Katholieken Landsbond, voor het Nationaal Vlaamsch Verbond mag niet onderschat worden.

Velen in Aalst, zo zou later bij de oprichting van de plaatselijke afdelingen van het Davidsfonds blijken, bleven het Davids Genootschap in hun hart dragen. Naast de bevolking van Aalst was er ook de vlam die ontstoken werd in het hart van vele collegestudenten. Zoals wij uit de jaarboeken van de katholieke universiteit van Leuven kunnen afleiden, zwermden verschillende van deze jonge zwaluwen [100] met hun overtuiging uit naar Leuven en bouwden er mee aan het nieuwe Davidsnest. Andere sympathisanten van het Davids Genootschap zoals Frans De Potter - zo zou eveneens later blijken - bleven in de formule geloven. Er moest wat aan gesleuteld worden en er moest opnieuw, vanuit een bredere basis vertrokken worden.

B. HET BEGIN VAN HET DAVIDSFONDS

Op het domein van de behartiging van de volksopvoeding en de nationale geest lag een voorbeeld te wachten op navolging. De leuzen "Voor God, Moedertaal en Vaderland" en "Vlaams en Katholiek" bleven actueel en konden worden behouden. Alleen de plaats, de aanleiding, de initiatiefgroep en het tijdstip waren onzeker. De snelle evolutie binnen het Willemsfonds en het onbehaaglijk gevoelen dat vele katholieken hierbij hadden, maakten de tijd rijp. Door de situatie binnen het Willemsfonds droogde de bron voor het uitgeven van Vlaamse en voor de katholieken aanvaardbare boeken stilaan op. Het initiatief tot het verzamelen van fondsen daarvoor moest dus aan de

[99] WILS, Het Daensisme, blz. 219.
[100] Isidoor Bauwens, Paul (de) Béthune, Jan Caudron, Victor De Gheest, Vincent de Kerckhove, Louis De Sadeleer, Karel De Vis, Jan en Prosper Van Langenhaeke, e.a.

formule worden toegevoegd en op poten worden gezet.

Ook op het politiek vlak was er een en ander veranderd. Nationaal was men erin geslaagd om de katholieke regering, die in 1870 als een coalitie van onafhankelijken, progressieve katholieken en enkele Brusselse logebroeders tot stand kwam, na de sociale troebelen in 1871 (cfr. de mislukte Commune in Parijs) te 'zuiveren' van Vlaamse en antimilitaristische krachten. De macht werd geschonken aan de conservatieve katholieken die er alles aan zouden doen om ze niet meer uit handen te geven. Binnen het liberaal machtsblok versterkte dit de positie van de loge en bij het Willemsfonds versterkte de greep van Vuylsteke. De ene actie lokte de andere uit en het radicalisme groeide aan beide zijden.

Aan katholieke zijde waren er nu twee centra waar men op het punt van de actie gekomen was. Enerzijds was er Met Tijd en Vlijt in Leuven en omstreken. De pastorie van pastoor Schuermans in Wilsele werd in die dagen druk bezocht door Vlaamsgezinde studenten zoals Pol de Mont en Albrecht Rodenbach. Prof. Wils [101] is hierover vrij duidelijk: In de voorzomer van 1874 werd er natuurlijk gepraat over de teloorgang van de onafhankelijkheidspartij, de geuzerij en het optreden van de vrijmetselarij, de evolutie van het Willemsfonds waarvan Met Tijd en Vlijt nog altijd lid was, de dreigende 'overheersing' van de vrijzinnigen in de literatuur en het bibliotheekwezen. Het besluit was dat vanuit Met Tijd en Vlijt het initiatief tot de oprichting van een katholiek Willemsfonds moest komen. Maar... de examens waren te dichtbij...

Anderzijds was er Gent, waar men de hete adem van het Willemsfonds nog steviger voelde, waar men vanuit het bisdom en vanuit een kern bezorgde katholieke flaminganten tot de daad wilde komen. Op 18 december 1874 zette het bisdom de aanval in: vanuit zijn spreekbuis *De Godsdienstige Week van Vlaanderen* stelde men de vraag of katholieken nog langer het Willemsfonds met hun geld konden ondersteunen. Aanleiding was een ophemeling van Marnix van Sint-Aldegonde. Twee dagen later ging Frans De Potter, letterkundige, als hoofdredacteur van het katholieke en Vlaamsgezinde *Fondsenblad* aan de klaagmuur staan over het gebrek aan katholieke Vlaamse boeken. Hij stelde gehechtheid aan godsdienst en moedertaal centraal en noemde het stichten van een Davidsfonds - duidelijk opgevat als een katholieke tegenhanger van het Willemsfonds – een noodwendigheid en een dwingende plicht. Dit artikel kreeg later de benaming "geboorte-akte van het later Davidsfonds".[102] Frans De

[101] WILS, L., Honderd jaar Vlaamse Beweging, Deel 1, Geschiedenis van het Davidsfonds tot 1914, LEUVEN, 1977, blz. 68 – 69.
[102] RASKIN, Het Davidsfonds, blz. 21.

Potter zou zélf de intentie gehad hebben het Davidsfonds metterdaad te stichten, maar toen volksvertegenwoordiger P. de Baets [103] het voorzitterschap niet kon aannemen, bleef dit initiatief hangende, terwijl Leuven wél tot de daad overging. Net zoals in 1865 bij de voorgeschiedenis van het 'Davids Genootschap' de tijd rijp was voor de oprichting, was nu het moment gekomen voor de vraag tot actie voor het oprichten van een 'Davidsfonds'.[104]

Verscheidene oud-leerlingen van het Sint-Jozefscollege zouden zich duidelijk mee inzetten tijdens deze pioniersfase van het Davidsfonds. Wat wel opvalt is de nieuwe wind die opstak. Student Louis de Sadeleer [105] behoorde tot een totaal ander radicalisme dan zijn voorgangers uit het Davids Genootschap. Hoewel ook Vlaams bewust was het katholiek aspect nog meer bepalend dan in de tijd van het Davids Genootschap. Wellicht had dit alles te maken met de nieuwe politieke polarisatie tussen de machtsblokken van de katholieke partij enerzijds en van de vrijzinnig liberalen anderzijds. De Sadeleer, die samen met Julius Plancquaert als student mee de deur naar de stichting van het Davidsfonds opende, kon bij wijlen stevig reactionair zijn. Kenmerkend was zijn vijandigheid tegenover elke verandering – zelfs verbetering – die de hogere orde in het gedrang kon brengen. Zo vond de kieswethervorming met invoering van evenredige vertegenwoordiging in zijn ogen geen genade. De katholieke eenheid vóór alles bewaren, was een belangrijke doelstelling. Voor de Sadeleer vormden wereldlijk en geestelijk gezag een onafscheidelijke eenheid. Vandaag zou men deze benadering vanuit bepaalde hoek als fundamentalistisch bestempelen. Toen paste deze houding als één van de politieke en/of religieuze keuzemogelijkheden. In feite beantwoordde zijn houding helemaal aan het profiel dat men vanuit het episcopaat en vanuit de leiding van de katholieke partij verwachtte. Men wilde deze keer de greep op de situatie niet meer uit handen geven. In Aalst waren vlaamsvoelende katholieken er via het Davids Genootschap in geslaagd om de katholieke partij te veel te bepalen. Bij de opbouw van het 'nieuwe' Davidsfonds en de daarbij horende organisatie achter de schermen wou men dit ten allen prijzen vermijden. Het initiatief moest kost wat kost lukken en moest uitgroeien tot

[103] Pieter de Baets, katholiek volksvertegenwoordiger en Willemsfondser van het eerste uur, die in augustus 1866 samen met Frans De Potter en K. Van Acker, lid van de Gentse hoofdafdeling van het Vlaams Verbond, contacten hadden met het Aalsterse Davids Genootschap.

[104] RASKIN, Het Davidsfonds, blz. 21, voetnoot 14.

[105] Louis-Marie-Joseph de Sadeleer, °Haaltert 06.10.1852, +Brussel 06.05.1924, doctor in de rechten met grote onderscheiding, advocaat aan de balie van Gent en aan het Hof van Beroep te Brussel; achtereenvolgens katholiek gemeenteraadslid, provincieraadslid, volksvertegenwoordiger, secretaris, ondervoorzitter en voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, senator, minister van staat; was ook buitengewoon gezant aan het hof te Lissabon, bemiddelaar tussen Haïti en Duitsland (1913), vertegenwoordiger van ons land in de U.S.A. tijden WO I.

de grootste Vlaamse cultuurorganisatie ooit. Met de katholieke universiteitstad Leuven (en niet in een klein provinciestadje zoals Aalst) als vestigingsplaats zou men de evenwichtsoefening waarmaken tussen de flaminganten en hun 'Vlaamse zaak', de vlaamsvoelende katholieken die het katholiek aspect als hoofdzaak zagen en de katholieke politici die kost wat kost de liberalen van de macht wilden houden. Bovendien kwam het deze heren goed uit om op deze wijze de culturele sector in hun handen te nemen en voor hun kar te kunnen spannen.

In de schoot van het taal- en letterlievend studentengenootschap Met Tijd en Vlijt herrees in Leuven op 15 januari 1875 het 'echte' Davidsfonds uit de as van het Davids Genootschap. Op 25 februari 1875 werd, dank zij de diensten van erevoorzitter, de gewezen Aalsterse Sint-Jozefscollegestudent Frans Schollaert, ondervoorzitter van de kamer van volksvertegenwoordigers, die politieke relaties had in verscheidene provincies, door het hoofdbestuur overgegaan tot het initiatief om plaatselijke afdelingen op te richten. Eén week later werden al 31 centra genoemd waar er plaatselijke afdelingen 'zouden' moeten gesticht worden. Uit Gent werd toen al bericht ontvangen dat de stichting aldaar, door toedoen van Frans De Potter, reeds een feit was. [106]

Ook in Aalst stonden de opvolgers, vrienden, sympathisanten en familieleden van Lodewijk Haumont, met o.a. Pieter Daens als voorzitter van het Davids Genootschap, op 4 februari reeds klaar om de plaatselijke vlag weer op te nemen. Met hernieuwde energie gingen verschillende oude bekenden, aangevuld met enkele nieuwe jonge krachten uit het Sint-Jozefscollege met vol enthousiasme in de branding staan om de fakkel van het cultuurflamingantisme weer op te nemen. Datzelfde jaar telde men in Aalst reeds 278 leden.[107] Wanneer men weet dat het Davidsfonds nationaal datzelfde jaar na een intensieve ledenwerving in zijn totaliteit 2500 leden bijeenhaalde, dan betekende Aalst in 1875 iets op de Vlaamse landkaart van het Davidsfonds. Telt men daarbij de lange rij gewezen jezuïetencollegestudenten van Aalst en hun familie die over het land verspreid woonden en lid van andere Davidsfondskernen werden, dan kan men de betekenis van het Davis Genootschap en van de vriendenkring van Lodewijk Haumont voor de opstart en de eerste opbloei van het Davidsfonds niet langer bagatelliseren door te spreken over het Davids Genootschap als een lokaal initiatief van enkele collegestu-

[106] WILS, Honderd jaar Vlaamse Beweging, deel 1, blz. 69.
[107] Brief, dd. 2 september 1964, aan de heer E. Van Schuylenbergh, secretaris van afd. Aalst, vanwege Davidsfonds Hoofdsekretariaat, Dienst voor Toezicht en Propaganda.

dentjes. Wij moeten maar even de de ledenlijsten van Met Tijd en Vlijt van die periode te bekijken opdat er veel duidelijk wordt. Ook in Leuven speelden de opvolgers van het Davids Genootschap en sympathisanten uit het Sint-Jozefscollege (o.a. Isidoor Bauwens, P. (de) Béthune, Jan Caudron, Victor De Gheest, Vincent de Kerckhove, Lodewijk De Sadeleer, Karel De Vis, Jan en Prosper Van Langenhaeke) onder het toeziend oog van Davidsfonds' erevoorzitter Frans Schollaert, weldra een zeer actieve rol.

Al gauw bleek dat de organisatie van een nieuw Davidsfonds niet zo eenvoudig. Gevestigd te zijn in een universiteitsstad met ernstig ontwikkelde intellectuelen als basis, met betere financiële bronnen en met de hele Vlaamse katholieke wereld achter zijn vlag, bleek geen garantie tot succes. De bepaling van de vestigingsplaats en de hele structuur was onvoldoende uitgepraat en afgewogen. De discussie rond de beheersing van de financiën zorgde voor een aanslepend, chronisch spanningsveld. De verhouding met Met Tijd en Vlijt en de uitbouw van een studentenafdeling van het Davidsfonds zorgde voor stevige discussies. En tot slot was er de communicatie met de plaatselijke afdelingen die wachtten op een concrete invulling van hun vertegenwoordiging in het nationaal bestuur. Kortom het Davidsfonds verkeerde nog sneller in crisis dan het Davids Genootschap.

Na anderhalf jaar begon een crisis rond het financiële wanbeheer van het bestuur. De meest actieve afdeling in het verzet was Gent.[108] Heel Oost- en West-Vlaanderen dreigde met afscheuren. Het zou duren tot 4 april 1878, meer dan drie jaar na de oprichting, alvorens het hoofdbestuur, gedwongen door de vergadering der afdelingen, zijn ontslag gaf. Professor Alberdingk Thijm, die er nochtans in geslaagd was om het Davidsfonds op twee jaar tijd tot de grootste vereniging van het land uit te bouwen, moest omwille van zijn financieel onverstand plaats maken voor opvolgers.[109] De financiële toestand bleek achteraf nog best mee te vallen, maar de onkunde van de financiële beleidvoerders had de geloofwaardigheid weggenomen. Zelfs Leuven als zetel werd in vraag gesteld. Uiteindelijk werd op de algemene ledenvergadering van 23 juli 1878 bij de goedkeuring van de nieuwe statuten Gent niet weerhouden en bleef Leuven de zetel van het Davidsfonds.

Uit de vergadering kwam ook een nieuw bestuur met professor

[108] Moeten wij hier misschien een verdoken frustratie van Frans De Potter in zoeken? Ten slotte was hij de man van de 'geboorteakte' en ging men in Leuven met alle pluimen lopen.

[109] WILS, L., Honderd jaar Vlaamse Beweging, deel 1, blz. 69 en 245.

P. Willems als voorzitter en Frans De Potter als secretaris naar voren. Ook nu zouden nog geregeld onrust en spanningen opborrelen. Wanneer bijvoorbeeld Pol De Mont door professor Willems als 'geheimschrijver' wordt ingebracht op 7 november 1878, betekende dit in feite een vorm van uitschakeling van Frans De Potter.

Ook over de interne structuur was nog enige tijd onenigheid en onduidelijkheid. Professor Paul Alberdingk Thijm was weliswaar opzijgezet, toch bleef hij populair bij de Ultramontanen uit West-Vlaanderen (Rodenbach) en bij de studentenvereniging van het Davidsfonds (met onder andere Isidoor Bauwens als verdediger). Willems wilde Thijm wegens cumulatie met het voorzitterschap van Met Tijd en Vlijt van tafel laten vegen.

Uiteindelijk haalde Willems zijn slag thuis en werd de vrij bloeiende studentenafdeling van het Davidsfonds opgedoekt. Ondanks wrevel van vele West-Vlaamse studenten ontstond na enige tijd toch weer een werkbare samenhorigheid. Tot aan de dood van prof. Willems zetten deze en De Potter hun stempel op het Davidsfonds. Niet alleen werd de financiële toestand rechtgetrokken, maar ook gedurende een tiental jaren werd een verdere expansie van het aantal leden verzekerd. Het Davidsfonds groeide uiteindelijk uit tot Vlaanderens grootste cultuurvereniging.

4. De gebroeders Haumont en de gebroeders Bauwens: een invloedrijk Vlaams kwartet

Niet alleen via een ruime groep medestanders van het Davids Genootschap, maar ook via Pieter Daens en zijn blad *De Werkman*, via Frans De Potter en het Davidsfonds, via Jan Baptist Van Langenhaeke en de Roelanders, maar ook en vooral via zijn zusters, zijn broer Philémon en zijn neven, de gebroeders Evarist en Isidoor Bauwens, leefden de katholieke, Vlaamse en sociale idealen van Lodewijk Haumont voort. Meer zelfs, zij namen de vlag over.

Lodewijk Haumont en zijn broer (Albertus) Philemon vormden een zelfbewuste, Vlaamse tandem. Onderzoek van de correspondentie kan misschien ooit nog meer aan het licht brengen. Of die er nog is, konden wij niet achterhalen. De archieven van de jezuïeten en van het bisdom Gent leverden op dit gebied voorlopig niets op. Wij weten wel dat Philemon Haumont een overtuigd Vlaming en een invloedrijk jezuïet was. Netelige en ideologisch bewogen probleemstellingen ging hij niet uit de weg. Waar hij ook verscheen (Gent, Antwerpen of Brussel) werd hij, ondanks zijn uitgesproken cultuurflamingantisme, consultor van de rector en/of minister, kerkprefect, studieprefect, rector... In de gistende, muterende maatschappij was hij een

Pater Philemon Haumont (1846-1911).
(Privé-archief familie Daem, Liedekerke)

gewaardeerd denker en observator.

Evarist Bauwens getuigde zijn hele levenswandel, als student, als leraar, als publicist (van o.a. *Zuid en Noord*), als voorvechter van de vernederlandsing van het onderwijs en als strijder voor de culturele ontvoogding van de Vlaming, van een rustig, zelfzeker en onwrikbaar Vlaams bewustzijn.

Isidoor Bauwens voerde als de medeoprichting van het Davidsfonds, als actief lid van Met Tijd en Vlijt, als stichter en voorzitter van het Vlaams Taalgilde, als voorstander van een Vlaamse universiteit als dynamisch voorzitter van de Katholieke Vlaamse Oud-Hoogstudentenbond en via zijn rol in het Algemeen Nederlands Verbond het geestelijk testament van het Davids Genootschap uit.

Wanneer we in de geschiedenis van Aalst in één adem spreken van de gebroeders Bauwens en van de gebroeders Daens, dan zou het misschien - zoals wij in volgende bladzijde zullen aantonen - ook gerechtigd zijn om daar in de toekomst de gebroeders Haumont aan toe te voegen. En misschien zou het zelfs niet verkeerd zijn om daar in één adem ook de gezusters Haumont bij te vernoemen. Celestine Haumont (soeur Marie Ignace) was de stichteres van de Normaalschool van Gijzegem en Cementia Haumont (zuster Maria van den H. Petrus) wist zich ondanks langdurige, ernstige gezondheidsproblemen (TBC?) waar te maken als overste van de vestigingen van de zusters van Sint Vincentius à Paulo van Gijzegem in Vorst, Sint Maria Leerne, Tronchiennes, Wiers en Hingene. Clementia stond gekend om haar beminnelijkheid, superieure intelligentie en veelzijdigheid. De gezusters Haumont waren moreel sterke, intelligente vrouwen, met leiderscapaciteiten en een stevig doorzettingsvermogen. Voor de streek van Aalst zijn Celestine en Clementia Haumont, vooral wat zij voor de gemeenschap van Sint Vincentius à Paulo in Gijzegem betekenden voldoende belangrijk om hen in de plaatselijke geschiedenis een plaats te geven.

Haumont-Bauwens... een innige familieband

Maria Francisca Borremans, dochter van Joannes Borremans, een gerespecteerd onderwijzer uit Lembeek en zuster van Isidoor Borremans, die een verdienstelijk taal- en geschiedenisliefhebber was, woonde in het huis gelegen aan de Boterstraat 4 te Aalst. Ze gaf drie zonen het levenslicht: Evarist (Aalst, 15.05.1853), Isidoor Jozef (Aalst, 09.03.1855) en Gustaaf Adriaan Frans (Aalst, 20.12.1861).

Op 19 mei 1853 hield Alexandrina Ghislena Borremans, zuster van Maria Francisca Borremans en moeder van Lodewijk Haumont, Evarist Bauwens boven de doopvont. Een kleine twee jaren later

Soeur Marie-Ignace, in de wereld Célestine Haumont (1849-1911),
stichteres van de Normaalschool van Gijzegem.
(Privé-archief familie Daem, Liedekerke)

werd Isidoor Jozef Haumont, man van Alexandrina Ghislena Borremans en vader van Lodewijk Haumont, peter van Isidoor Jozef Bauwens. Dit was meer dan een bevestiging van de stevige en innige geestelijke band tussen de gezusters Borremans en hun familie. Dit was een combinatie van vriendschap en familiale verbondenheid, de wieg van een belangrijk Vlaams vierspan dat krachtig de kar trok op weg naar Vlaams zelfbewustzijn.

Wat zich tijdens de jeugdjaren langs de oevers van de Dender ontwikkelde in spel en discussie, in de bewondering voor het mooie in de natuur, in de Godsbeleving, onder het gewicht van de toenemende stank en het aanzwellend lawaai van de steeds talrijker wordende fabrieken, in de schaduw van de sociale ellende van hun medeburgers, in het cultureel vacuüm en de vernedering van al wat Vlaams was... versmolt de neven en de nichten Bauwens en Haumont tot een sterke gemeenschappelijkheid... een samengroei en een eenheid voor het leven: met woord en daad steunden zij mekaar, lief en leed deelden zij, door dik en dun, tot de laatste levensdag.

Toen de huisdokter van Célestine Haumont, de langstlevende zus van Lodewijk en directrice van de normaalschool van Gijzegem, één dag voor haar dood alleen wat pijnstillende middelen kon geven om de acuut opgekomen ondraaglijke buikpijn te milderen, werd de paardenkoets gezonden om dokter Isidoor Bauwens erbij te halen.[110] Al kon deze enkel buikvliesontsteking en de ernst van de toestand bevestigen, toch was zijn aanwezigheid bij zijn stervende nicht belangrijk. Sinds hun jeugd hadden de neven en de nichten Haumont en Bauwens lief en leed gedeeld. Isidoor Bauwens was de enige overgebleven nauwe verwant die hier de rust kon herstellen. Hij was vertrouwenspersoon én geneesheer. Hij alleen kon bepalen of de toestand ernstig genoeg was om de reeds door langdurige ziekte verzwakte Philemon Haumont, de enige overlevende broer van Célestine, dringend op de hoogte te brengen. Philemon Haumont had sinds 1880 binnen de jezuïetengemeenschap in verschillende vestigingen (achtereenvolgens Gent, Antwerpen, Brussel, Gent) hoge functies (minister, kerkprefect, biechtvader, procurator, bibliothecaris, studieprefect, rector, voorzitter van het missiewerkcomité, opsteller van het liturgisch directorium) bekleed. Sinds augustus 1893 verbleef hij in de Brusselse Gesù-residentie als minister, procurator, kerkprefect (vanaf augustus 1904 wegens gezondheidstoestand hulpprefect), opsteller van de liturgische kalender, censor librorum, voorzitter van de samenkomsten van het huis (bespreking morele gevallen). Enkele maanden na zijn zus zou ook hij overlijden.

Zelfs over de dood heen bleven zij mekaars geestelijke getuigen

[110] ARCHIEF ZUSTERS GIJZEGEM, Necrologie Soeur Marie Ignace, blz.320.

en erfgenamen. Dat deze binding ook voor de buitenwereld niet onopgemerkt voorbijging mag blijken uit volgend fragment uit *La Cloche du Spinhuis* [111] van Pasen 1937. Méér dan 25 jaar na de dood van Célestine Haumont verscheen ter gelegenheid van de dood van Evarist Bauwens een eerbetoon dat zelfs aan de hardnekkigste twijfelaar weinig argumenten over laat: "Innige familiebanden hebben hem sinds jaren aan onze Congregatie gehecht in de persoon van zijn nichten: soeur Marie de St. Pierre (Clementia Haumont) en de onvergetelijke soeur Marie Ignace (Célestine Haumont), stichteres der Normaalschool." Maar er was meer...

Lodewijk en Philemon Haumont: voorbeelden voor de gebroeders Bauwens

De geschiedschrijving is het er over eens dat het cultuurflamingantisme van de gebroeders Evarist en Isidoor Jozef Bauwens zich reeds op zeer jeugdige leeftijd manifesteerde. Alleen weten onze historici weinig blijf met de wortels ervan. Het artikel betreffende Evarist Bauwens van de hand van Herman Cordemans,[112] is hiervan een mooie illustratie: "Pater Bauwens was een bewuste Vlaming. Zijn Vlaamsgezindheid moeten wij niet verstaan zoals thans. Hij kon het Frans als omgangstaal zeer goed verdragen, maar hij voelde zich Vlaming, zoals vele priesters van die tijd, verschillend van bisdom tot bisdom, die bekommerd waren om de toen (en ook thans nog) zo broodnodige geestelijke en morele verheffing van hun volk. Anderzijds is er geen aanwijzing dat pater Bauwens een rol zou gespeeld hebben bij de Vondel-opvoeringen, die door pater Stracke, juist voor de wereldoorlog, op touw werden gezet en die het Vlaamse land toen zo aangrijpend hebben beroerd. Wij weten niet hoe, door welke invloeden hij dat geworden is. Daaromtrent kunnen wij slechts gissingen maken. Wij zien in elk geval dat het reeds vroeg in zijn jeugd gebeurd is. In zijn tijd waren zulke mensen, vooral tussen Jezuïeten, zeldzaam."

Ook hier is het de reeds vroeger geciteerde necrologie van zuster Marie Ignace uit Gijzegem die dit gat in de geschiedenis dicht maakt. In een passage over Lodewijk Haumont lezen wij letterlijk: "Il était flamingant zélé, futur émule des littérateurs Evariste et Isidore Bauwens, ses cousins." Indien wij hieraan de leeftijd van Lodewijk Haumont en die van Evarist en Isidoor Bauwens koppelen, wordt het nog duidelijker. Een achttienjarige zal gemakkelijker een elf en een

[111] Tijdschrift van de zusters van de H.Vincentius à Paulo te Gijzegem.
[112] CORDEMANS, H., Evarist Bauwens (1853-1937), in: VAB-De Toerist, jg. 33 (1980), nr. 13, p. 749-751.

Pater Evarist Bauwens (1853-1937).
(Privé-archief familie Daem, Liedekerke)

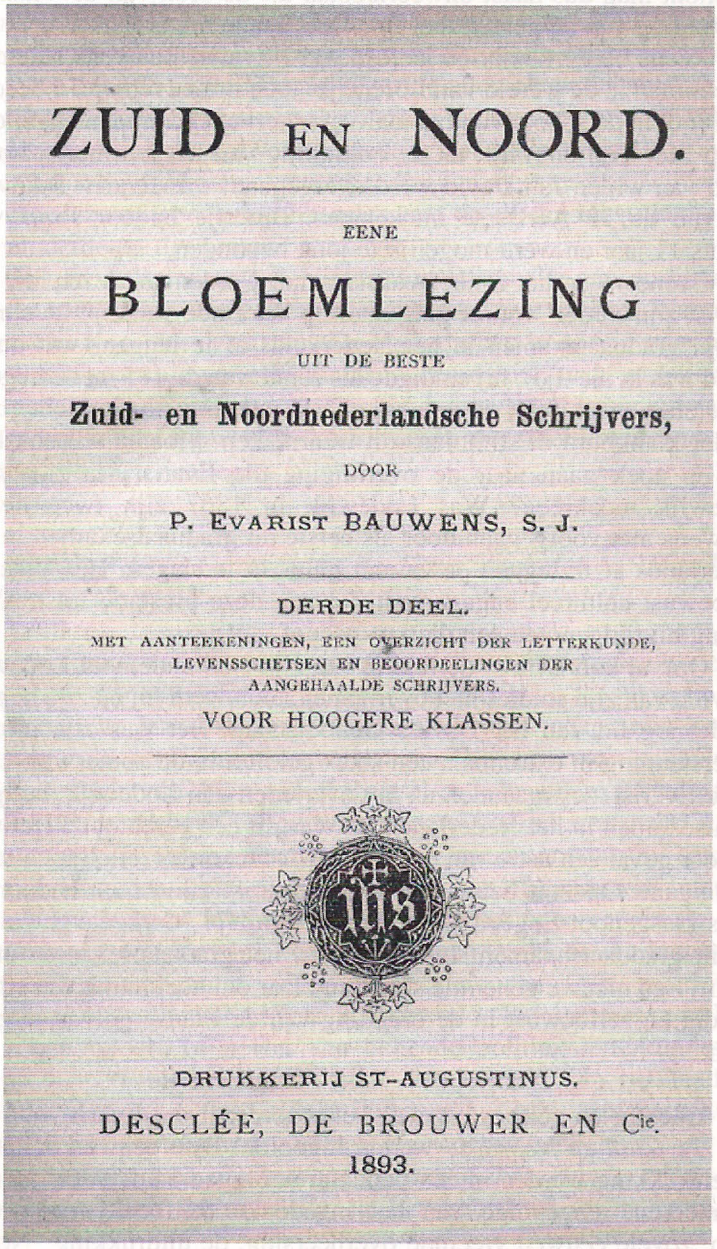

ZUID EN NOORD.

EENE

BLOEMLEZING

UIT DE BESTE

Zuid- en Noordnederlandsche Schrijvers,

DOOR

P. EVARIST BAUWENS, S. J.

DERDE DEEL.

MET AANTEEKENINGEN, EEN OVERZICHT DER LETTERKUNDE, LEVENSSCHETSEN EN BEOORDEELINGEN DER AANGEHAALDE SCHRIJVERS.

VOOR HOOGERE KLASSEN.

DRUKKERIJ ST-AUGUSTINUS.

DESCLÉE, DE BROUWER EN Cie.

1893.

Titelblad *Zuid en Noord*, uitgave van 1893 met voor het eerst het embleem van de jezuïetenorde.
(Privé-archief)

dertienjarige een overtuiging mee geven dan omgekeerd. Lodewijk Haumont mag dus haast onweerlegbaar als de bron van de Vlaamse overtuiging van de gebroeders Bauwens aanzien worden!

Reeds op dertienjarige leeftijd werd Evarist Bauwens helemaal opgenomen in de wereld van Lodewijk: toen in Leuven op 16 december 1866, in de schoot van het taal- en letterlievend studentengenootschap Met Tijd en Vlijt, tot de onthulling van het marmeren borstbeeld van wijlen Jan David werd overgegaan, was Evarist Bauwens één van de 23 Aalsterse intekenaars. Broertje Isidoor Jozef was slechts 11 jaar en werd mogelijk te jong bevonden.

Eveneens in het artikel van Herman Cordemans lezen wij dat Evarist zijn 'broer' vooraf ging door op het einde van zijn humaniora zijn graduaatexamen in het Nederlands af te leggen (wat ongehoord was in die tijd): hij eindigde als eerste van de 185 mededingers. Wij stellen ons hierbij de vraag: kon een enkeling zonder achterban, zonder klankbord of stimulans dit waarmaken. Moeten wij ook hier niet op zoek gaan naar de overtuiging die Evarist via zijn neef Lodewijk meekreeg? Was Lodewijk in 1867 zijn twee neven Bauwens niet voorgegaan door als eerste dit graduaatsexamen in het Nederlands af te leggen en er met glans in te slagen. Het Vlaams, zelfbewust cultureel engagement dat van deze prestatie uitstraalde, dwong bij tijdgenoten een diep respect af.

Ook al kon Evarist de fakkel van zijn stervende neef Lodewijk omwille van zijn studies niet overnemen, toch werd hij op zijn negentiende nog lid van het Davids Genootschap. Het was zijn morele ondersteuning in extremis... een soort gelofte. In de zomer van 1873 legde Evarist, zes maanden na het overleden van Lodewijk, het graduaatsexamen in het Nederlands af. Was dit een eerbetoon? Het was in ieder geval een actie van een zelfbewust en onverzettelijk cultuurflamingant. Op zijn beurt overtuigde Evarist zijn broer Isidoor en diens klasgenoot Eugeen De la Royère om zijn voorbeeld te volgen bij dit graduaatsexamen. In 1876 werd het graduaatsexamen afgeschaft. Een nieuwe generatie stond nu klaar om heel hun leven strijdvaardig en zelfbewust in de branding van de Franse golven te gaan staan.

Hoe krachtig en zelfbewust was het woordspel dat Evarist in 1891 met zijn *Zuid en Noord* de wereld ingooide! Drie eeuwen culturele onderdrukking werden in één pennentrek omgedraaid! Waar men in Vlaanderen, tengevolge van het ingedeukte zelfbeeld, na zovele jaren, zovele eeuwen vreemde overheersing, de uitdrukking "Noord en Zuid" inademde, verscheen *Zuid en Noord*. Hoe schril stond dit katholieke initiatief in contrast met het *Uit Noord en Zuid* van het Willemsfonds. Tot een eind voorbij de eeuwwissel bleven de libera-

Geloofd zij Jezus-Christus. Amen.

GEDACHTENIS
DER PRIESTERWIJDING
VAN
PHILEMON HAUMONT, S. J.

IN DE KERK VAN HET GEZELSCHAP VAN JEZUS,
TE LEUVEN,
DEN 9 SEPTEMBER 1877.

Ontvang de macht aan God te offeren, en de Misse te lezen zoo voor de levenden als voor de dooden. UIT DE WOORDEN DER WIJDING.

Ontvang den Heiligen Geest; de zonden die gij zult vergeven, zullen vergeven zijn; en welke gij zult wederhouden, zullen wederhouden zijn.
IBID.

GEBED.

Stort, wij smeeken U, Almachtige Vader, in uwen dienaar PHILEMON, den waren geest des priesterdoms; vernieuw tot in den grond zijns harten den geest van heiligheid; opdat hij de waardigheid van zijn ambt opluisteren zou, en de kwaden tot berisping hunner zeden strekken. Dat alle deugd in hem schittere, opdat hij, eens goede rekening gevende van den hem toevertrouwden last, den loon der eeuwige zaligheid erlange. Door Christus onzen Heer. Amen.
IBID.

Gedachtenisprentje van de priesterwijding van de jezuïet Philemon Haumont in 1877… in het Nederlands.
(Archief Vlaamse Jezuïeten, Heverlee)

le flaminganten naar het Noorden opkijken. Hendrik Conscience zou fier geweest zijn, indien hij dit nog had mogen beleven. Dank zij het literatuurhandboek van Evarist Bauwens kregen honderdduizenden Vlamingen zelfbewust hun culturele basis en liefde voor de taal mee... Heel zijn verder leven voerde Evarist Bauwens rustig, zelfbewust en onwrikbaar zijn zuivere, onstuitbare en overtuigende strijd voor de culturele ontvoogding van zijn volk en voor de vernederlandsing van het onderwijs.

En wat een toeval, of was het geen toeval dat Evarist Bauwens als de zoveelste Vlaming op rij (Jan David - Lodewijk Haumont) de Amsterdammer Bilderdijk tot lievelingsdichter verkoos? Moeten wij hier een symbolische fakkelloop met een perfect getimede stokwissel achter zoeken? Of een familieziekte? Of was Bilderdijk dan toch zo ongenaakbaar, zo begenadigd en onklopbaar als dichter? Ook bij Met Tijd en Vlijt werd hij stevig op de handen gedragen. Verwees Evarist Bauwens bewust naar de traditie van het Davids Genootschap, toen hij in zijn eerste uitgaven van *Zuid en Noord* zijn literatuuroverzicht begon met twee brieven van kanunnik David?

Moeten wij nog een stapje verder durven gaan? Was het Philemon Haumont, de oudere broer van Lodewijk, die zijn jongere broer de weg wees? Verschillende nakomelingen van een nicht van de gebroeders en gezusters Haumont [113] vertelden ons over de getuigenis van Pater Joliet (rector) van het Jezuïetencollege van Aalst in de periode vóór 1914: "Philemon Haumont was de eerste Jezuïet die er na 1830 op stond om zijn geloften in het Nederlands af te leggen?" We hebben hierover geen sluitend bewijs gevonden. Of toch ... Het gedachtenisprentje van de priesterwijding in 1877 van de jezuïet Philemon Haumont was in het Nederlands! Dit is op zijn minst uitzonderlijk! Wij stellen onszelf de vraag: was Philemon Haumont de eerste jezuïet (na 1830) die in België zijn geloften in het Nederlands aflegde... onder de invloed van de geestelijke nalatenschap van Jan David en Lodewijk Haumont?

[113] In het nageslacht van Mathildis Haumont vonden we drie getuigen: Norbert Daem , Omer Daem en Michel Daem , die ons dit bevestigden op basis van de getuigenis van hun tante Alina (dochter van Mathildis).

De betekenis van Lodewijk Haumont voor Isidoor Jozef Bauwens

Een van de specialisaties waarmee Isidoor Bauwens als geneesheer bekendheid verwierf, was de behandeling en de bestrijding van de TBC. De ziekteproblematiek die het gezin van zijn peter teisterde, zal hier zeker niet vreemd aan geweest zijn. Werd zijn beroepskeuze hierdoor bepaald? Wij stellen de vraag: "Kan een mens onverschillig blijven wanneer verschillende intieme familievrienden weggemaaid of levenslang verminkt worden?"

Het verhaal van het *Verslagboek* van het Vlaams Taalgilde behandelden wij reeds. Zoals we reeds aantoonden, vormde het voor Isidoor Bauwens meer dan een verlengstuk van de verslagen van het Davids Genootschap. Als een tweeluik vertelt het *Verslagboek* iets meer over de relatie tussen Lodewijk Haumont en Isidoor Bauwens. Lodewijk was niet meer, maar zijn levenswerk mocht niet verloren gaan. Is het onlogisch om te veronderstellen dat het *Verslagboek* na de dood van Lodewijk door vader Isidoor Haumont als een reliek werd bijgehouden? Is het onlogisch om hier de link te durven maken tussen Isidoor Jozef Haumont en zijn petekind Isidoor Jozef Bauwens? Wanneer Lodewijk Haumont tijdens de vergadering van 2 april 1866 (punt 5 van het verslag) zijn vader tot erelid liet aanvaarden en de aankoop van het borstbeeld van "David" toevallig als volgende punt op de agenda stond, was ook dit niet zonder betekenis. Vader Isidoor Haumont, zo blijkt uit een iets diepere inkijk van de verslagen van het Davids Genootschap, was op cruciale momenten heel vaak de sturende figuur op de achtergrond. Hij was, wanneer wij de kiezerslijsten interpreteren, bovendien niet onbemiddeld en in staat om initiatieven levenskansen te schenken. Is het dan toeval dat Isidoor Bauwens, enkele jaren na het overlijden van zijn peter in 1878 in het bezit was van dit *Verslagboek* en... er tevens het verslagboek van het Vlaams Taalgilde van maakte? De kalligrafische uitwerking in 115 zeer nauwkeurige rapporten getuigt van het respect dat hij voor het *Verslagboek* van zijn neef Lodewijk betoonde!

Het zaad van het cultuurflamingantisme dat het leven van zijn broer Evarist hielp bepalen, zou ook bij Isidoor Bauwens op vruchtbare bodem vallen. Zoals zijn broer zou ook hij, na even schitterende middelbaar onderwijsprestaties aan het Sint-Jozefscollege te Aalst,[114] met groot succes (grootste onderscheiding) in 1874 zijn

[114] ARCHIEF SINT-JOZEFSCOLLEGE AALST, Distribution solenelle des prix, 13 août 1873 (humanités), 13 aout 1874 (rhéthorique).

graduaatexamen in Brussel in het Nederlands afleggen. Te Leuven behaalde hij in 1880 het doctoraat in de geneeskunde "maxima cum laude".[115]

Dit belette hem niet om zodra mogelijk was bij het letterlievend studentengenootschap Met Tijd en Vlijt, in het gezelschap van verschillende collega's uit het milieu van het Aalsterse Davids Genootschap, actief aanwezig te zijn. Toen het Davidsfonds te Leuven werd opgericht, was hij bij de studentenkern die zich actief liet horen.

Vanuit zijn lidmaatschap van Met Tijd en Vlijt had Isidoor persoonlijk het genot leren kennen van de actieve literatuurbeoefening. Het bezit van het *Verslagboek* van het Davids Genootschap en de familiebanden misten hun doel niet. Als een reliek en een opdracht voor het leven zou Isidoor Bauwens de fakkel dragen. Ook de ziekte die zo brutaal een einde aan vele dromen maakte, moest beheersbaar worden.

Toen op vrijdag 25 november 1887 ten huize van dokter Isidoor Bauwens het Vlaams Taalgilde boven de doopfond gehouden werd, was dit meer dan symbolisch. Met Isidoor Bauwens als medestichter (secretaris) is het geen toeval wanneer onderzoekers, journalisten [116] en geschiedkundigen [117] het Vlaams Taalgilde als de voortzetting van het Davids Genootschap zien. De vergaderingen van beide verenigingen werden tenslotte achtereenvolgens, zij het met een tussenperiode van 14 jaar, in hetzelfde *Verslagboek* genoteerd. Dat beide genootschappen, vanuit een gemeenschappelijke kern, eenzelfde ideaal nastreefden, laat weinig interpretatiemogelijkheid open.

Het is opvallend dat Pieter Daens, nu een neef van zijn overleden vriend Lodewijk Haumont oud genoeg was om een sleutelfunctie (eerst als secretaris en later als voorzitter) in de nieuwe letterlievende vereniging op te nemen, bereid was om opnieuw een stapje opzij te zetten. Naast voorzitter de Béthune werd Pieter Daens erevoorzitter.

Maar er is meer! Met zijn diplomatie wist Isidoor Bauwens zeer lang verschillende strekkingen en bewegingen te verzoenen. Enerzijds was hij bereid tot samenwerking met liberale flaminganten. Anderzijds betrok hij het sociaal aspect (met Jan Baptist Van Langenhaeke, Pieter Daens en later ook met Petrus Van

[115] DE BROUWER, J., De Jezuïeten van Aalst, 3. De uitstraling van het kollege 1831-1981, Aalst, 1981, blz. 54.
[116] VAN CAMPENHOUT, F., Lexicon van de Daensistische Beweging, Gent-Oostakker, 1993, blz. 67.
[117] WILS, Het Daensisme, blz. 219-220.

Schuylenbergh) in de werking. Maar - zoals binnen het Davids Genootschap rond 1872/73 – werd gaandeweg duidelijk dat de tegenstelling tussen conservatieve en progressieve katholieken soms moeilijk te verzoenen was. De katholieke partij die blind was voor het lot van de verdrukten, weigerde het gat met de progressieven dicht te rijden. Voor de gebroeders Daens en hun achterban was de kloof reeds te groot geworden. De oude vriendschappelijke respectvolle samenwerking sloeg bij wijlen om in een politieke haat-liefdeverhouding. Ook binnen het Vlaams Taalgilde, dat nochtans rond de gemeenschappelijke noemer cultuur en Vlaamse actie lang stand hield, bleek de tegenstelling soms nadrukkelijk aanwezig. Toch speelde het Vlaams Taalgilde in de jaren negentig nog een basisrol. Toen Jan Baptist Van Langenhaeke in september 1891 werkend lid werd, sloten ook de andere Roelanders zich aan. Op 20 september 1892 werd Van Langenhaeke zelfs ondervoorzitter. Hij stelde voor dat het Taalgilde ook het sociale aspect in zijn werking zou betreken. Ook Petrus van Schuylenbergh, de latere daensistische strijder, werd vanaf 31 juli 1892 bestuurslid.[118] Zowel in de discussie die aan de basis lag van de Roelanders in Ninove, het daensisme en de oprichting van de Christene Volkspartij heeft het Vlaams Taalgild een betekenisvolle rol gespeeld. Hoe deze evolutie intern beleefd werd, weten wij niet. Het pas teruggevonden tweede *Verslagboek*, met de verslagen van 16 oktober 1892 tot en met 10 juni 1900, zal hierop een antwoord moeten brengen. Toch kunnen we nu reeds opmerken dat Isidoor Bauwens het nodig achtte naast van het Davidsfonds vanuit een politiek ongebonden positie via het Vlaams Taalgilde de Vlaamse taalbelangen te verdedigen.

Ook na het laatste verslag van het tweede *Verslagboek* van het Vlaams Taalgilde van 10 juni 1900 bleef er meer over dan wat verloren was. Isidoor Bauwens bleef geloven in de formule van volksverheffing via letterkundige avonden, kunstavonden, verspreiden van cultuur met het woord. Via zijn ervaring bij Met Tijd en Vlijt, het Davidsfonds en het Vlaamse Taalgilde wist hij welke invloed literaire verenigingen op maatschappelijke en politieke bewustzijnsniveaus konden uitoefenen. Die idee was niet nieuw, maar wel krachtig. Reeds in 1797 was de oude feodale adel er in Brussel via de oprichting van een Société Littéraire in geslaagd indirecte politieke invloed uit te oefenen.[119]

Isidoor Bauwens bleef rotsvast geloven in de kracht die van kunst- en letterkundige kringen kon uitgaan. Door de oprichting in 1904 en het actief ondersteunen van de afdeling Aalst van het

[118] VAN CAMPENHOUT, Lexicon blz. 67.
[119] Flandria Nostra, , deel IV, Antwerpen, 1959, blz. 396-397.

Dr. Isidoor Bauwens (1855–1918).
(Privé-Verzameling)

Algemeen Nederlands Verbond, waarvan hij sinds 1900 bestuurslid was voor Zuid-Nederland) herrees de fenix van Met Tijd en Vlijt, van het Davids Genootschap en het Vlaams Taalgilde in een nieuwe gedaante uit zijn as. Letterkundige avonden, kunstavonden, volksverheffing overgoten met een saus van verdraagzaamheid, over de partijgrenzen heen... Het leek een succesformule te worden.

Ook nu weer verscheen Pieter Daens in 1906-1907 heel even op het toneel. Zijn geloof in de gemeenschappelijke noemer cultuur, volksbeschaving en Vlaamse actie was groot, maar niet onvoorwaardelijk en het verzadigingspunt was deze keer vlug bereikt. Toen in oktober 1907 de kandidatuur van een socialist als bestuurslid geweigerd werd, gingen de poppen aan het dansen. Nationale bemiddeling kon niet meer baten om de ideologische verschillen te trotseren. Honderd en tien leden verlieten de Aalsterse afdeling van het ANV en stapten over naar het Willemsfonds. Iedere strekking vervolgde zijn eigen weg en zijn eigen succesverhalen. De succesweg van het ANV verliep o.a. via Volksopbeuring die het gat in de sociale nood vulde. Na de wapenstilstand van 1918 kwamen verschillende actieve leden van Volksopbeuring wegens activisme in opspraak en werd de afdeling Aalst ontbonden.

Zoals Kanunnik Jan David te Antwerpen onder invloed van Jan Frans Willems flamingant geworden was, zo namen Lodewijk en Philemon Haumont - zeker voor wat de regio Aalst betreft - via hun vader Isidoor Jozef (neef en familievriend van Jan David) de fakkel over. Op hun beurt gaven zij het vuur door aan hun neven Evarist en Isidoor Jozef Bauwens!

5. Lodewijk Haumont en *De Werkman* van Pieter Daens

Volgens de familieoverlevering [120] waren vormgeving en een belangrijk deel van de inhoud van het eerste nummer van *De Werkman* van de hand van Lodewijk Haumont. Op de zolder van 't Sonneveld te Sint-Lievens-Esse, waar Mathilde Haumont, nicht van Lodewijk ooit woonde, lagen volgens de overlevering clichés en een reeks proefdrukken van *De Werkman* én een reeks boeken van Conscience met een opdracht erin. Tijdens de renovatiewerken, een paar tientallen jaren terug, bleek dat deze documenten

[120] In het nageslacht van Mathildis Haumont, nicht van L.H., vonden we drie getuigen: Norbert Daem, Omer Daem en Michel Daem.

DE WERKMAN

1ste JAAR N° 15. Verschijnende wekelijks, 's vrijdags. 25 JAN. 1873

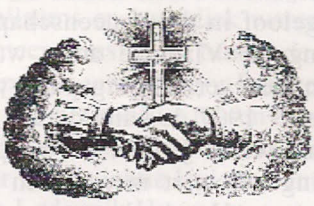

PRIJS : In 't kantoor of in de winkels gekocht 2 CENTS. — Met de post of te huis gebracht : 2,00 's jaars.

Al wat voor DE WERKMAN bestemd is, moet vrachtvrij gezonden worden aan P. Brans, opsteller, Beierstraat 72.

Zondag laatst is alhier in den Heer ontslapen een der beste vrienden van *De Werkman*, de Eerw. Heer Lodewijk Haumont. Door de deerlijkheid medegedrukt, konden wij hieden de verdiensten van dien jeugdigen en geleerden Priester niet ophalen. *Dat* moeten wij toch zeggen, dat hij 't innigste heeft ingedrachi om *De Werkman* op te rechten. Zonder Hem zouden wij misschien den moed niet gehad hebben dit moeilijk werk te beginnen. En zij alleen die 't gelukt kenden zijn ziek- en sterfbed te aanzien, hoedlen welke liefde Hij *De Werkman* toedroeg. De Heer heeft onze goede Vriend tot Zich genomen ; zij H. Naam weze gebenedijd ! Laat ons, met een dankbaar hert voor dien grooten Vriend der Werkliedlen, in onze familien een bijzonder gebed doen, opdat Hij, van de minste vlek gezuiverd, aanstonds tot zijnen God moge klimmen, en daar, voor *De Werkman* en voor al de Werkmans familiën, een machtige voorspreker worden.

— Een Werkman uit St-Jans-Molenbeek, schrijft ons dat er daar ook Meesters zijn die hunne Werklieden eene speciale liefde toedragen ; die op dagen van buitengewoon werk, een lekker pype tabbik ten beste geven ; die in ziekten en sterfgevallen hunne Werklieden bezoeken, en voor begrafenis en lijkdienst zorgen ; die soms eens met hunne Werklieden een deftig vermaak nemen ; die, als een Werkman een klein bedrijf verlangt uit te oefenen, hem geld verschieten en raad geven ; die, tot in de kleinigheden, hunne vaderlijke zorgvuldigheid toonen met b.v. bijwijlen iets uit de glaze te komen voorlezen..... Dusdanig, schrijft die Werkman, is mijn heer Meester. J. D. G.....

Wat verschil, voegt hij erbij, tusschen anderen Meesters die van 's morgens tot 's avonds den vloek in den mond hebben, die den Werkman als een beest behandelen, nooit denkende op zijne tijdelijke en eeuwigste belangen.... Zeer wel gezegd, ZEMELES. Zoo de Meester, zoo de KNECHT.

— Velen weigeren zich in hun handen, zeggende: de Winter is voorbij! Voorzichtig, vrienden! 't is nog tijd genoeg om te winteren. In 1846, jaar der aardappelziekte, begon het op Vastenavond te sneeuwen en te vriezen tot Pinksten toe... Wij mogen dus geen misrekening maken en zij aan veel zijn.

— Door de rechtbank van vreeden zender (= Nijvel) is beslist, dat de patroon der slecht aangenaam kaegd welk niet uitscheid, recht heeft tot weigerdd zijnes gelds en tot eene schadevergoeding.

Te Brussel is een brandstichter aangehouden, die verantwoordelijke boetsen in brand gestoken heeft om te Antwerpen stellen. De schenk heet Pieter Schuiler, geboren te Lierdegem (bij Sottegem). Van zijn 17 jaren is hij begonnen te stoken, op allerlei wijze, en heeft reeds dikwijls aangegeven.

— Er bestaat te Merchtem eene zangmaatschappij eenen samengesteld uit werk- en ambachtsliedlen, genaamd: Sint Antonius. Vrijdag 17 ll. was het hun patroondag, en maandag voorleden, 20 dezer, hebben zij hem feestelijk gevierd. Jaarlijks doen die brave lieden eene plechtige uitvaart ter eere van den H. Antonius, in dezelfde alden zonder uitzondering tegenwoordig zijn. Des middags vereenigden zij zich op eene eenvoudige doch smakelijke en broederlijke maaltijd. Volgens oude loffelijke gewoonte heeft de opperhuis vrouwe die familieleven voorgezeten : men heeft schoone liederen gezongen — want 't zijn ook goede zangmuligen — listig een goed glasje gedronken en dermaanal de roosters doen klinken. Het heeft heel tot 's avonds geduurd.

Alleen op de duffigste wijze geschied niet het aanste onbeschrijk woord in hunne lippen ontvlogen. Het cheeken wordt met eene hoed gestraft. Dit is gewijze zeggen denk ik, om te zeggen hetzelfde Sint-Antoniusgezelen te doen komen ; ook verdienen zij eene bijzondere melding in twee Werkers.

Met zulke mannen zouden de petroleumsteers der bloeddorstige Internationale kwaad spel hebben, wee't er aan verzekerd. Y.

— Zaterdag een bedenkingen trok door eenen dief te Charleroi gedregd.

Een kerel biedt zich in eenen winkel aan en koopt een aantal boomkappen. Dit gedaan vraagt hij aan de dame des magazijns een biljet van 20 fr., waarvoor hij haar klein geld zal geven. Het biljet wordt gegeven en dan, eene briefwenveloppe nemende, doet hij er de bankenot in, alsook een tweede biljet dat hij uit den zak haalt. Maar hij moet een fooigoorken hebben van dat hert hij te regelen, hij vraagt er een. De dame, altijd bereidwillig, haast zich er een in de keuken te gaan halen.

De kerel intusschen begint zijn geld te tellen, doch er ontbreekt hem een zekere klinkgeld.

Wacht, zegt hij tot de dame, ik heb eene goede kennis in de buurt, en ik zal aanstonds het geld gaan halen en terug komen

Frontpagina van *De Werkman* van 25 Januari 1873 met omkaderd het overlijdensbericht van Lodewijk Haumont.
(Stadsarchief Aalst)

door de tand des tijds en door muizen ernstig beschadigd waren zodat ze in het opruimingsvuur verdwenen. Rechtstreekse bewijzen van deze overlevering werden niet meer gevonden. Toch leunt deze overlevering dicht bij de waarheid aan.

Op 16 augustus 1872, twee dagen voor vader Isidoor Haumont zijn neef Evarist Bauwens als nieuw lid mee naar de vergadering van het Davids Genootschap troonde, verscheen het eerste nummer van *De Werkman*. Lodewijk Haumont was reeds niet meer in staat om op de vergadering aanwezig te zijn. Toch was zijn leven nog niet voorbij: hij stond mee aan de wieg van *De Werkman*. Bij Wils lezen wij dat Daens, omdat er een godsdienstig en moreel arbeidersprobleem bestond, met de aanmoediging van enkele priesters *De Werkman* stichtte.[121] Volgens Omer Daem [122] was zelfs bijna het hele eerste nummer van *De Werkman* van de hand van Lodewijk Haumont en spreekt de familieoverlevering van financiële inbreng vanwege vader Isidoor Haumont. Hierover kon geen bewijsmateriaal gevonden worden. Ook D'Hondt omschrijft Lodewijk Haumont als stichter van *De Werkman*.[123] Stijn Storms, pseudoniem van Karel Leopold Van Opdenbosch, noemt in zijn biografie van zijn vriend Pieter Daens, Haumont de "peter" van *De Werkman* en hij voegt eraan toe dat het onder druk van Haumont was dat het blad een weekblad werd. Pieter Daens zelf had oorspronkelijk een tweewekelijkse periodiek op het oog.[124] Het heette dat *De Werkman* op 11 oktober 1872 reeds verkocht en verspreid werd over gans Vlaams België en weldra een oplage van 25.000 exemplaren haalde.[125] Wij kunnen ons bezwaarlijk voorstellen dat een dergelijk kleinschalig gestart initiatief, zelfs wanneer de tijd er rijp voor was, op zo korte tijd zonder externe financiële inbreng zo succesvol kon zijn.

In *De Werkman* van 25 januari 1873 vinden wij alvast een belangwekkende aanduiding over de rol van Lodewijk Haumont uit de mond van Pieter Daens zelf. Lodewijk Haumont is op zondag 19 januari1873 overleden en Pieter Daens schrijft een kort *In memoriam:*

[121] WILS, Het Daensisme, blz. 22.
[122] Omer Daem (+2005), deed hier beroep op de getuigenis van Evarist Bauwens die tot de vrij nauwe vriendenkring van zijn vader Paul Daem behoorde.
[123] D'HONDT, Dokter Isidoor Bauwens, blz. 1, voetnoot 1.
[124] STORMS, S., Pieter Daens, zijn leven en zijn werken, Ninove, 1919, blz. 9. Karel Leopold Van Opdenbosch (1867-1940) was een belangrijk daensistisch potilicus, medewerker van *De Werkman* en na de dood van Pieter Daens (1919) hoofdredacteur (1921-1923). Hierover VAN CAMPENHOUT, Lexicon, blz. 128-130.
[125] WILS, Het Daensisme, blz. 23.

"Zondag laatst is alhier in den Heer ontslapen een der beste vrienden van De Werkman, *de Eerw. Heer Lodewijk Haumont. Door de droefheid neergedrukt, kunnen wij de verdiensten van dien jeugdigen en geleerden Priester niet ophalen. Dat moeten wij toch zeggen, dat hij 't meeste heeft bijgebracht om De Werkman op te rechten. Zonder hem zouden wij misschien den moed niet gehad hebben dit moeilijk werk te beginnen. En zij alleen die 't geluk hadden zijn ziek- en sterfbed te naderen, beseffen welke liefde Hij* De Werkman *toedroeg. De Heer heeft onze goede Vriend tot Zich genomen; zijn H. Naam weze gebenedijd! Laat ons met een dankbaar hert voor dien grooten Vriend der Werklieden, in onze familiën een bijzonder gebed doen, op dat Hij, van de minste vlek gereinigd, aanstonds tot zijnen God moge klimmen, en dáár, voor* De Werkman *en voor al de Werkmans-familiën, een machtige voorspreker worden."*

Met deze gegevens voor ogen stellen sommigen zich de vraag naar een verband tussen Lodewijk Haumont en het daensisme. Feit is dat een aantal personen die tot de familie en de vriendenkring van Lodewijk behoorden later opnieuw voorkomen in het Vlaams Taalgilde en in kringen die een hefboom naar het daensisme vormden. Het Vlaams Taalgilde als de voortzetting van het Davids Genootschap wordt door meerdere geschiedkundigen onderkend. De lijn doortrekken van Lodewijk Haumont naar het daensisme lijkt ons een ander verhaal. Na de dood van Lodewijk Haumont waren samenleving en politiek geëvolueerd tot een onoverbrugbare kloof tussen progressieve en conservatieve katholieken. Dat bijna 20 jaar na het overlijden van Lodewijk Haumont een discussie rond de sociale werking binnen de schoot van het Vlaams Taalgilde medehefboom werd naar de ontstaansgeschiedenis van het daensisme doet er niet toe. Wie er in die periode binnen het Taalgild actief was, zal hier wel van doorslaggevend belang geweest zijn. Dit had met het Davids Genootschap op zich weinig of niets meer te maken.

Door zijn medeoprichterschap van *De Werkman* openbaarde Lodewijk Haumont wel een niet te ontkennen sociaal, godsdienstig en Vlaams engagement. Wils omschrijft *De Werkman* echter als een godsdienstig weekblaadje dat de arbeider vroom wilde maken, dat hem wilde moraliseren met artikels tegen dronkenschap, maandagvieren, verspillen, onenigheid in het huishouden, enz. en dat hem raad gaf inzake gezondheid, voeding en dergelijke.[126] Of

[126] Ibidem, blz. 22. VAN DE PERRE, Machteld, Redt & Helpt U Zelven en Elkander, Gent (uitgave Provincie Oost-Vlaanderen), 1997, blz. 126-129 beklemtoont het aanvankelijke antiliberalisme en antisocialisme van het blad.

voor Lodewijk het sociale, het Vlaamse of het godsdienstige aspect het belangrijkst was, kunnen wij aan de hand van de weinige gegevens waarover wij beschikken, niet bepalen.

Bij onze opzoekingen was het nummer van *De Werkman* van 25 januari 1873 het eerste document dat wij vonden. Deze sluitsteen van ons verhaal vertelde ons zoveel over de bijna tien jaar durende vriendschap en samenwerking tussen Lodewijk Haumont en Pieter Daens, dat onze nieuwsgierigheid geprikkeld werd. Zij duwde ons voort naar verder materiaal.

Pieter Daens (1842-1918) en Louise Mayart (1855-1937) met twee van hun kinderen
(Archief D.A.D.D vzw)

Tot besluit

Toen Lodewijk Haumont op 19 januari 1873 overleed na een slepende en uitputtende ziekte, verdween een jonge, briljante, belofte-volle persoonlijkheid van het Aalsterse cultureel-sociaal-politieke toneel. Wij zullen nooit kunnen achterhalen in welke mate hij de evolutie van zijn tijd zou beïnvloed hebben, indien hij blijven leven was. Ondanks zijn korte levensstrijd, ondanks de weinige getuigenissen die overbleven, is het duidelijk dat hij verschillende belangrijke stromingen van zijn tijd mee vorm gaf of in beweging bracht.

Wij kunnen in ieder geval stellen dat hij een belangrijke persoonlijkheid is geweest in de evolutie van de Vlaamse ontvoogdingsstrijd. Hij stond mee op de eerste rij in de strijd voor de vervlaamsing van Aalst. Hij stond mee aan de wieg van het Davids Genootschap en was een interessante wegbereider van het Davidsfonds en het Vlaams Taalgilde. Ondanks zijn strijd tegen de dood die hij vroegtijdig verloor, stond hij met zijn laatste krachten nog mee aan de wieg van *De Werkman*. Dit voor Aalst en de Denderstreek niet onbelangrijk blad in de strijd voor sociale rechtvaardigheid zou zonder hem misschien nooit hebben bestaan.

Vele vragen rond de behandelde onderwerpen blijven nog steeds onbeantwoord. Toch durven wij hopen dat deze stapsteen op weg naar de nog ontbrekende schakels uit de voorgeschiedenis en de geschiedenis van het Davids Genootschap, van het Vlaams Taalgilde en van het daensisme tot verder opzoekwerk zal uitnodigen.

« UNI MILITAT ASTRO »[127] stond in het familiewapen van de Haumonts. De strijd voor idealen is vaak een eenzame weg. Lodewijk stond niet alleen, maar zijn strijd voor het leven was uitermate zwaar. Toch bleef hij in de meest penibele omstandigheden bewonderenswaardig en moedig verder strijden. Zoals Don Quichotte het gevecht tegen windmolens aanging, zo kampte Lodewijk in zijn eentje met de sterren.

Karel Op De Beéck
Pamelsestraat 363
1770 Liedekerke

[127] "In zijn eentje kampt hij met de sterren."

Dankwoord

Deze bijdrage tot de geschiedenis van het Davids Genootschap, van het Davidsfonds, van het Vlaams Taalgilde en van het weekblad *De Werkman* dragen wij met een warm hart op aan Omer Daem en zijn tante Alina. Het is hun verdienste dat een interessante kroniek - die met grote nauwkeurigheid voor het nageslacht in hun ziel bewaard werd - tot ons kon komen... meer dan 100 jaar na de feiten!!!

Dit schrijven zou evenmin mogelijk geweest zijn zonder de hulp, het advies en de steun van velen. Een woord van erkentelijkheid, niet uit moreel plichtsbesef, maar vanuit een oprecht gevoel van dankbaarheid, willen wij opdragen aan de velen die ons vriendelijk en dienstvaardig behulpzaam waren bij onze opzoekingen in de Rijksarchieven van Brussel en Ronse, in het Archief van de Leuvense Universiteit, in het Archief van de Vlaamse Jezuïeten te Heverlee, in het Archief van het Sint-Jozefscollege te Aalst, in het Bisschoppelijk Archief te Gent, in het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven te Antwerpen, in het Archief en Documentatiecentrum van het Vlaams Nationalisme te Antwerpen, in het Stadsarchief van Aalst, in het documentatiecentrum van de Vereniging voor Familiekunde van Aalst, in de privé-archieven van o.a. de familie Daem-Evenepoel, de heer Marc Uyttersprot en de heer Emiel Van Schuylenbergh.

Het was professor Lode Wils die ons op het juiste moment een hart onder de riem stak. Betreffende de waarde die wij aan het Davids Genootschap koppelden was hij het niet echt met ons eens. Toch vond hij tijdens een van de telefoongesprekken dat wij verder moesten zoeken: "Schrijf neer wat je reeds gevonden hebt. Het zal reacties uitlokken, maar het is voldoende interessant en te belangwekkend om niet verloren te gaan. Verba volant, scripta manent!" Ook de morele steun die wij in die periode van Brigitte Raskin en Emiel Van Schuylenbergh ontvingen hielp ons om verder te blijven zoeken en toch voldoende interessant materiaal bijeen te vinden. Een bijzonder woord van erkentelijkheid zijn wij verplicht aan Herman Vandormael, Frans-Jos Verdoodt en het bestuur van het Davidsfonds Aalst voor hun hulp en advies, en vooral aan Dirk Van de Perre, redactiesecretaris van *Het Land van Aalst*, voor de deskundige raad en ondersteuning bij de afwerking van dit werkje.

Tot slot ben ik meer dan een woord van dank verschuldigd aan Pieter Daem. Tijdens de hele opbouw was Pieter meer dan een klankbord. Telkens wanneer wij op een dood spoor terechtkwamen, bracht hij nieuwe informatie of denkpistes aan. Wij kunnen onze dankbaarheid niet beter verwoorden dan met de tekst van Pieter Daens... wanneer hij Lodewijk Haumont looft in *De Werkman* van 25 januari 1873: "... Zonder hem zouden wij misschien de moed niet gehad hebben dit moeilijke werk te beginnen."

STAMBOOM HAUMONT
TAK Jan Jozef/ Charles Jean Emanuel/ Isidoor Jozef/ Joannes Loudovicus

HAUMONT
Jan Jozef
(chirurgus)
°Marilles 24.01.1739
+Lippeloo 17.01.1787
X Antwerpen,
Sint Walburga
11.01.1765
DE SCHEPPER
Jacoba °
ca. 1748
+ Antwerpen,
Steenhouwersvest
21 ventose 5

HAUMONT
Isabella Maria Clara
°Antwerpen 06.03.1766
X Lippeloo 25.101791
VAN KEER Egidius

HAUMONT
Jeanne Josepha Caroline
°Antwerpen 09.10.1767
+..... .....
X Lier 01.02.1815
DAVID
Pieter August Jozef
°Ieper ca. 1769
Pieter David had uit een
1ste huwelijk
(Lier 04.04.1796) met
VAN STEVENS
Anne Caroline Marthe
+ Lier 04.10.1814
2 kinderen:
Marie en Jan Baptist
(kanunnik)

HAUMONT
Jean-Ludovique
°Lippeloo 04.07.1803

HAUMONT
Eugenie Rosalie
°Lippeloo 14.09.1804

HAUMONT
Adolphe Joseph
°Lippeloo
21.01.1807
+St.-Lievens-Esse
23.02.1868
X St.-Lievens-Esse
10.09.1835
FRANCOIS Sophia

HAUMONT
Celestine Sophie
°Aalst 01.03.1843
+Aalst 13.04.1846

HAUMONT
Clementia (zuster Maria
van de H. Petrus in het
klooster van de H.
Vincentius te Gijzegem)
°Aalst 23.09.1844
+Hingene 31.01.1892

HAUMONT
Albertus Philomon
(Jezuïet, o.a. te Gent,
Antwerpen, Brussel)
°Aalst 23.09.1846
+Brussel 03.11.1911

HAUMONT
Gustavus Edmondus
°Aalst 10.02.1847
+Aalst 20.04.1847

HAUMONT
Joannes Franciscus
°Antwerpen 27.07.1769

HAUMONT Charles Jean Emanuel (chirurgien/ officier de santé)
°Antwerpen 08.05.1775
+Herzele 14.04.1825
X Lippeloo 12.10.1802
CAPPAERT
Therese Collette
°St. Niklaas 10.08.1832
+Hodimont 21.02.1832

HAUMONT
Isidore Josephe
°Lippeloo 16.02.1809
+Aalst 01.11.1878
X Aalst 11.05.1842
BORREMANS
Alexandrina Ghislena
°Lembeek 01.08.1822
+ Aalst 13.05.1893
Alexandina Borremans was de zuster van Marie Françoise Borremans die de moeder was van Evarist, Isidoor en Gustaaf BAUWENS

HAUMONT
Emerence Victoire
°Lippeloo 19.08.1811

HAUMONT
Joannes Ludovicus
(priester te Aalst)
°Aalst 21.02.1848
+Aalst 19.01.1873

HAUMONT
Celestina Maria (zuster Marie Ignace in het klooster van de H.Vincentius te Gijzegem, stichteres van de normaalschool)
°Aalst 24.11.1849
+Gijzegem 28.06.1911

HAUMONT
Maria-Emilia
°Aalst 09.04.1852
+Aalst 30.09.1876

HAUMONT
Victor Odilon
°Aalst 03.09.1853
+Aalst 03.02.1874

HAUMONT
Maria Eugenia
°Aalst 12.06.1855
+Aalst 13.05.1857

Bijlage 2: Lijst van belangrijke oud-leerlingen van het jezuïeten-college van Aalst in de 19de eeuw

Het jezuïetencollege van Aalst had een reputatie. Vele boeiende en/of belangrijke figuren en vaders en/of zonen van interessante, bekende en/of leidinggevende geslachten kregen er hun opleiding. Hieronder enkele voorbeelden uit de 19de eeuw die getuigen dat het belang van het Sint-Jozefscollege van Aalst het regionale ruim oversteeg:*

Bardoul (Antwerpen), Bauwens (Aalst), (de) Béthune (Aalst), Brandts (Antwerpen), Brants (Antwerpen), Daens (Aalst), de Backer (Antwerpen), de Bien (Kortrijk), de Buck (Oudenaarde), Carlier (Leuven), Carton de Wiart (Ampin, Brussel), Caudron (Moorsel), Cumont (Aalst), d'Alcantara (Bergen), Dansaert (Brussel), de Clercq (Brugge), De Foere (Brugge), de Formanoir de la Cazerie (Anderlecht), de Gerlache (Charleroi), De Gheest (Aalst), De Grauwe (gijzegem), de Kerckhove (Brussel), Delacroix (Kortrijk), De Laet (Antwerpen), de Lantsheere (Asse), Delvaux (Liège), de Potter (Gent), de Saedeleer (Haaltert), De Stein d'Altenstein (Baisieux), de Vuyst (Bosbeke), Dierckx (Turnhout), Dujardin (Brugge), Durty (Gent), Gonthyn (Gent), Haumont (Aalst), Havenith (Antwerpen), Landrieu (Heurne), Leirens (Gent), Levionnois (Aalst), Liebaert (Kortrijk), Liefmans (Oudenaarde), Liénard (Aalst), Liénart (Aalst), Petre (Londen), Raemdonck van Megrode (Lokeren), Schollaert (Antwerpen), Schuermans (Brussel), Terwecoren (Vilvoorde), T 'Kindt (Nevele), 'T Serstevens (Asse), Van Acker (Gent), Van Callie (Brugge), van Cauwelaert (Sint Kwintens Lennik; Denderwindeke), Van Cauwenbergh (Lier), Vandenpeereboom (Kortrijk), Vandersmissen (Aalst), Van der Wee (Lier), van Doorslaer de Ten-Ryën (Elversele), Van In (Lier), Van Itterbeek (Aalst), Van Langenhaeke (Appelterre), Van Mens (Breda), Van Overstraeten (Leuven), van Pottelsberghe de la Potterie (Gent), van Rijckevorsel ('s Hertogenbos), van Schrick (Leuven), van Straelen (Gent), Van Wambeke (Geraardsbergen), Van Wynendaele (Aalst), Vercruysse (Kortrijk), Verleysen (Erembodegem), Xhoffer (Mons) en vele anderen.

* Bron: Archief Sint-Jozefscollege Aalst

MEMORIE BETREFFENDE ZEDENBEDERVENDE INVLOED VAN TONEELVOORSTELLINGEN OP HET PLATTELAND IN HET LAND VAN AALST (ca. 1772)

Georges SOUFFREAU *

Deze anonieme memorie, vermoedelijk opgesteld ten behoeve van het bestuurscollege van het Land van Aalst, is te dateren in of kort na 1772.[1] Ze is opgesteld door iemand die goed op de hoogte was van het kerkelijk beleid dat de aartsbisschoppen van Mechelen inzake deze materie reeds tientallen jaren gevoerd hadden en die dit beleid wil verdedigen en het toegepast wil zien in het Land van Aalst.[2] De anonieme auteur zou een landsdeken uit het Land van Aalst (Geraardsbergen?) kunnen zijn.

De memorie is om meerdere redenen interessant. Enerzijds vertolkt zij de gangbare morele principes van de leidinggevende klasse, de hogere clerus en de vorst en zijn vertegenwoordigers, die afkerig stond tegenover elke vorm van gemengde ontspanning en tegenover overdadig drankgebruik en herbergbezoek.[3] De gezagvoerders zagen toneelvoorstellingen als nutteloos tijdverdrijf, als een gevaar voor de jeugd en als een bedreiging van de morele en sociale orde. Anderzijds toont zij aan dat de ongeletterde boerenbevolking en de jeugd op het platteland zich van de kerkelijke en wereldlijke richtlijnen weinig aantrokken en dat zelfs de plaatselijke pastoors en de lokale heren een en ander door de vingers keken. De twee vermelde voorbeelden van Denderwindeke en Aspelare zijn significant. Te Denderwindeke zijn twee toneelgezelschappen werkzaam, die een vijftigtal leden omvatten. De activiteiten zijn gebonden aan de lokale herbergen. Het toneel vergde veel voorbereiding en werd uiteindelijk gedurende een tiental zondagnamiddagen gespeeld en trok volk uit de omliggende dorpen aan. Gewoonlijk liepen de activiteiten uit tot in de vroege uurtjes. Die toneelvoorstellingen hadden bij de jeugd de aan-

* Met medewerking van Dirk Van de Perre voor de Inleiding.

[1] Aalst, Stadsarchief, Land van Aalst, nr. 1544.

[2] Voor de houding van de geestelijkheid tegenover toneelvoorstellingen in het Land van Aalst, zie J. DE BROUWER, Bijdrage tot de geschiedenis van de kerkelijke instellingen en het godsdienstige leven in het Land van Aalst tussen 1621 en 1796. Dl. IV. Godsdienstig en zedelijk leven van het volk, Dendermonde, 1975, p. 951-969.

[3] Zie M. CLOET en Marie-Juliette MARINUS, Aspecten van het zedelijk leven, in: M. CLOET, Het bisdom Gent (1559-1991). Vier eeuwen geschiedenis, Gent, 1991, p. 208-220.

trekkingskracht die vandaag vergelijkbaar is met die van dancings of muziekfestivals. Te Aspelare gaf de rumoerige sfeer bij een toneelvoorstelling aanleiding tot een moord en bijna tot een brand door het afschieten van vuurpijlen.

Jozef De Brouwer bestudeerde deze materie reeds vroeger op basis van de dekanale visitatieverslagen. Na 1750 beschikte hij voor het Land van Aalst over weinig of geen gegevens meer.[4] Deze memorie vult dus een leemte aan en bewijst dat de toestand in 1772 er ten opzichte van de vorige decennia niet op veranderd was.

We publiceren hierna de integrale tekst van de memorie.

* * *

Haere Majesteijten de Souvereijnen van Onse Nederlanden kennende de menighvuldighe onbetaemelijckheden en ongelucken, die voortsgebraecht worden en voortskomen uijt de Vergaederinghen en Bijeen-komsten der jonckheijt ten platte Lande, hebben ten allen-tijden de Vergaederinghen van jongmans en jonge-dochters verfoijt ende verboden; besonderlijck als die worden gehouden door dansen, s'avonts oft in den nacht. Dit betoonen ons de placcaerten van den 2 meert 1682; van den 6 meert 1687.

Dese vergaederinghen verfoijt en verbiet de H:Kercke op seer veele plaetsen; maer besonderlijck de Bisschoppen van onse Nederlanden door hunne kerckelijcke wetten en vermaeninghen; onder de welcke verschijde door de Souvereijnen sijn goetgekeurt oft bevestight. Den pastoreelen brief van den Aertsbischop van Mechelen van den 25 nov 1675.[5]

Om dese avont oft nacht-vergaederinghen en alle daer op treckende noch crachtiger te verbieden heeft haere Maejesteijt seer loffelijck ende prijsbaer verboden door geheel de province van Vlaenderen s'avonts naer sekere uere en het luijden der klocke eenigh volck te blijven in de Herberghen, brandewijn-huijsen etc, om soo te vermeijden seer menighvuldighe sonden van vloeken, sweren, blasphemeren, stelen, rooven, lijfgevechten en daer uijt volgende doodslaegen; gelijck ons al te dickwils vertoont de daegelijcksche ondervindinghe.

Haere Majesteijt heeft door dese Weth oock willen beletten dat seer menighvuldighe van haer Ondersaeten door schenck-drincken, tuijschen,[6] spelen en in de herbergh sitten niet souden verteiren oft verquisten alle hunne Goederen, de inkomsten etc waer door sij hun

[4] DE BROUWER, Bijdrage tot de geschiedenis, p. 968-969: "Voor de tweede helft van de 18e eeuw ontbreken de vereiste gegevens".
[5] Het betreft hier aarstbisschop Alphonse de Berghes (1669-1689).
[6] Tuijschen: dobbelen.

selven, de vrouwen ende kinderen seer dickwils Arm maeken; hun stellen buijten staet van behoorlijck te volbrengen hunne Ampten oft te winnen hunne Daghueren; hunne Lantbouwerijen versuijmen oft moeten versuijmen door gebreck van middelen; hun stellen buijten staet van te konnen betaelen de lasten van het lant en die van de Majesteijt; hun selven brengen om te moeten leven van den bedelsack, stelen etc gelijck men maer al te veel over al siet en ondervint.

Om dese soo loffelijcke weth en alle voorgaende op dese betreckelijck te verijdelen oft te verstooten heeft de dertele en wulpsche jonckheijt, bij de welcke sigh gemeijnlijck vervoegen eenighe getrouwde soo Arm als ondeughdigh van leven, begonst op het plaetlandt besonder in het landt van Aelst op seer veele plaetsen en menighvuldigher als oijt te voren jaerlijckst te vertoonen eenighe treur-spelen oft tragedien vermenght oft ten minsten gevolght door cluchten. Tot dender-Windick vertoonen en wercken twee verschijde om te spelen; d'eene in den Aertschot [7] op de zuijt-zijde van de parochie,[8] d'andere in den Wispeleire op de noort-zijde,[9] waerdoor claerlijck gespot wort met de wetten van den Souvereijn, met de wetten van den h:Kercke ende van de Bischoppen; waer door eene allergrootste ende schandelijckste stoornisse wordt toegebracht aen den Godts-dienst; dese Spelen oft vertooninghen worden immers altijt gehouden op de Sondagen en Heijlighdaegen.

Om dusdaenighe spelen te konnen vertoonen sijn sij doorgaends vijftigh int getal, eenighe om het treurspel, andere om de clught, andere voor het dansen op het eijnde; hier toe hebben sij gemeijnlijck noodigh menighvuldighe dochters. Hun getal vol wesende en alles beschickt soo beginnen sij alle te saemen ses maenden van te voren (: dat is te seggen meer als geheel den winter :) drijmael ter weke hun te vergaederen in een herberghe gemeijnlijck oft in eene andere plaetse van het selven geuricht om hun saemen in hunne Rollen te oeffenen en deser tijt hebben sij wel noodigh om dat het meesten deel seer dom en bot is; verschijde konnen selfs noch lesen noch schrijven; waerom sij moeten gaen seer dickwils en langen tijt bij een ander om hunnen Rol te hooren voorlesen en soo te leeren.

Sij beginnen hunne Vergaederinghen in dat bestemt huijs ten seven ueren oft omtrent s'avonts, en die dueren gemeijnelijck tot naer den middernacht.

[7] F. DE POTTER en J. BROECKAERT, Geschiedenis der gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen., Reeks 5/1. Denderwindeke, Gent, 1898, p. 50 hebben het over een rederijkersgezelschap dat gevestigd was in Den Hertog van Aerschot. Dit gezelschap, dat zich Konstminnende Jongheyd noemde, speelde van 23 april tot 23 mei 1762 tot zesmaal toe het kluchtig treurspel Het leven ende dood van Cirius, koning van Persiën. In 1797 speelden zij tienmaal Drahomira de Luckzo.

[8] Afspanning in de huidige Linkebeekstraat.

[9] Herberg in de huidige Kerkhofstraat.

De ouders klaegen doorgaens bitter van hunne kinderen dat sij hunne kinderen niet konnen thuijs houden : de meesters en de meesterssen sijn ontevreden over de afwesigheijt van hunne dienstbode etc en dickwils konnen sij hun daer van niet wederhouden ten sij met de grootste moeijte ende swaerigheijt.

Ten tijde van dese hunne nacht-vergaederinghen sijn eenighe besigh met hun te oeffenen in hunne partijen; andere met drincken, andere met ongeschicktheden oft sondighen met het vrouw-volck dat daer seer selden ontbreckt; andere met ergens te stelen om hunne onkosten te vinden. De inwoonders omtrent dusdaenighe huijsen soo seer ontrust en te beclaegen in die nachten als de ghene woonen op de Baenen oft weghen daer die ongeschickte gasten moeten voorgaen; want het sijn meestendeel de ongeschickste en de armste van een gemeijnte die hun tot sulcke saeken begeven; en sijn sij rijck; dan sijn de ongeschicktheden en dronckenschap noch meer in voegen.

Hoe konnen dusdaenighe persoonen den geheelen nacht altijdt besigh hebbende geweest en geensints gerust hebbende den volgenden dagh aerbeijden, hunne plicht queijten oft hunnen loon verdienen? Om aen de onkosten te konnen voldoen oft uijt-te-staen moeten sij gemeijnlijck over de drij guldens uijt-leggen; dit valt de ouders dickwils seer swaer en somtijts onmogelijck: en de jonckheijt het selven niet hebbende noch konnende crijgen van hunne Ouders, meesters oft meesterssen, moeten sij hun begeven om de selve oft andere te bestelen; en hier toe dienen hun die nachten seer wel, gelijck ons de ondervindinghe dagelijckst en wekelijckst genoechsaem leert, besonder als daer dickwils wort gespelt.

Den tijt van dit lomp gespel genaedert sijnde, verkiesen sij daer toe de Sondaeghen en Heylighdaegen, en duert ten minsten twaelf oft meer Sondaegen en Heylighdaegen.

Op allen dien tijt is het onmogelijck aen de Pastors oft andere, gelast met de onderwijsinghen der kinderen en den Godts-dienst, te konnen verrichten eenighen Godtsdienst oft onderwijsinghe. Want van op den middagh loopt den eenen met eenen slaende trommel straet op, straet af: Daer is eenen besigh met sijne viole, daer spelt eenen op sijne fluijte; den anderen loopt met sijne theater-kleederen over en weder: de herberghen crillen [10] van volck: een ieder is besigh met sijne saeken te verrichten, andere met die te aenschouwen; want de Buijten-lieden en kinderen worden daer toe gedreven: soo dat de geestelijcke op al dien tijt van drij maenden oft omtrent bijnaer alleen sijn in de kercken om de Onderwijsingen, Vesperen en Lof te verrichten. Het waer misschien beter dat sij die daegen hunne diensten naerlieten.

[10] Crillen: krioelen (?).

En het is alleenlijck niet in de dorpen, in de welcke dus daenighe Spelen worden vertoont, dat dit langduerigh schandael heerscht; maer daer-en-boven noch seven à acht omliggende dorpen worden daer door droevighlijck gequollen;[11] uijt welcke alle het sleght en ongebonde volck, de jonckheijt, alle de ondeugende kinders en dienstboden hun begeven om die vertooninghen bij-te-woonen, en om aldaer oft onder den wegh den geheelen nacht over te brengen met dansen, mallen,[12] vechten oft moorden; gelijck tot Aspelaer en meer ander plaetsen cortelinghs heeft gebleken; waer eenen is vermoort, verschijde seer gequetst; den rijcksten van geheel Aspelaer is in het Spel sijn ooge uijtgeschoten en gheel het dorp is bijnaer afgebrant door de onervaerentheijt oft onvoorsichtigheijt der ghene die de vier-peijlen bestierden. Hadt den brant begonst het was een grootste en droefste ongeluck geweest.

Soo dat men claer overtuijght is dat op die daegen en ter gelegentheijt van die spelen bedreven worden ontelbaere sonden en feijten; en dat op verschijde dorpen de gemeijne rust en den Godts-dienst grootelijcks worden gestoort.

Het meestendeel van al het gespuijs en van alle die dertele en bedorve jonckheijt van soo veele omliggende parochien blijven daer de vertooninghe is gehouden, brengende den nacht en een deel van den volgenden dagh over in dansen, springen, drincken, spelen, wulpsheden, ongeregeltheden en misschien de grofste feijten.

Het officie [13] kan tegen hun niet behoorlijck te werck gaen als met de grootste onkosten en ongemacken : want eenighe meijnen van het leste placcaert nopende het sluijten der herberghen vrij-te-sijn, om dat sij vremdelingen sijn, al sijn sij geen quartier uers van daer woonachtigh, andere bespotten het officie; andere doen hun alle soorten van Drijgementen; andere seggen hun lasteringhen, oft dat sij hunne claghten sullen doen aen den Heer der Parochie die hun het spelen en vrolijck sijn heeft toegelaeten.

Want het meestendeel der Heeren van de parochien schrijven hun toe het recht; ter uijtsluijtinghe van alle wetten en wie het magh aengaen ofte wesen, van te laeten spelen, vergaederinghen te houden etc : en diensvolgens sij hanthaven op alle bedenckelijcke manieren en door alle middelen dese hunne soo roemende als wijt geruchtmaekende maght en verheventheijt; en vervolgens het officie van hun aengestelt en van hun afhangende kan noch magh behoorlijck te werckgaen.

Waer uijt al te klaer blijckt wat groote ongestichtheijt en wat verergenissen in dus daenighe parochien en in soo vele omliggende

[11] gequollen: gekweld.
[12] Mallen: dwaasheden uithalen.
[13] De officialiteit van het aartsbisdom (DE BROUWER, Godsdienstig leven, IV, p. 953).

moet voorstbrengen dat spelen; want de onderwijsingen en kerckediensten worden versuijmt oft merckelijck gestoort; het dansen en verbode Bij-een-komsten worden geplogen; de vergaederinghen van ongelijcke persoonen worden gehouden soo wel in den nacht als in den dagh; en daer wordt den vollen toom gegeven aen alle ongeregeltheden, dertelheden en feijten.

Als hun spelen ten lesten een eijnde heeft genomen moeten sij noch verschijdemael vergaederen om alle hunne gereetschappen te vergaederen, om alles volgens plicht wederom te leveren en de onkosten te betalen, om de rekeninghe te doen, de winste te deijlen etc. Het is hier dat gemeijnelijck de grootste krakeelen en gevechten opstaen: eenighe konnen niet begrijpen dat de onkosten soo groot en hoogh sijn; eenighe staen op tegen het verteir van de overste oft Bestierders; een ider hadt sigh meerder profijt belooft; door welcke saeken daer reijsen groote geschillen, tieren, vervloekingen ende gevechten.

Alle dese vergaederinghen naer het Spel sijn doorgebracht met veel dronckenschap en andere ontuchtigheden, alswanneer eenighe wat treffelijker hunne winste ten besten geven, en het meestendeel de sijne verteirt en versmeirt.

Op allen desen langduerighen tijt de goede reden lijden groote schaede; den godts-dienst leijt groote verhinderinghe; de ouders, meesters etc leijden schaede door de afwesentheijt van hunne kinderen oft dienstboden; de kinderen en dienstboden worden daer door noch meer bedorven als sij misschien reets waeren en daer is van het meestendeel niet te verwachten als schandaleuse kinderen oft dienstboden en ondersaeten seer schaedelijck en vervaerlijck voor den Souvereijn en den staet van het landt.

Want sij dat nacht-loopen, dat schincken [14] en in de herberghen sitten, dat tuijschen, spelen en mallen, dat ledigh-loopen soo gewoon worden, dat sij dus daenighe blijven geheel hun leven, en een schrick oft ten minsten eenen grooten en onoverwinnelijcken afkeer hebben van den dienst van den Souvereijn, van ergens hun te begeven tot dienstbode oft te blijven in het huijs van hunne ouders; aengesien sij onder niemant willen noch konnen staen.

Sij crijgen immers door dat spelen en die nacht-vergaederinghen tot alle de boven-geseijde saeken eene genegentheijt, van de genegentheijt de gewoonte, van de gewoonte de nootsaekelijckheijt : waer door sij de jonghe verleijden, de oude quellen en eene geheele gemeijnte geduerigh in onruste stellen: want sij sijn nergens voor goet, en schaedelijck aen een ider: die sij verdrucken, bedriegen oft quellen om te konnen blijven geven den vollen toom aen hunne ledigheijt en ongeregeltheijt.

[14] Schincken: te drinken geven.

Dat spelen oft dese vertooninghe sijn nerghens voor dienstigh noch profijtigh. Het is maer alleenlijck voor de jonckheijt die noch studeren, dat sij eenigh voordeel oft profijt souden konnen voortsbrengen om hun daer door te brengen en te oeffenen in de welsprekentheijt; maer dit niet tegenstaende heeft men nochtans wijnighe jaeren geleden gesien, dat haere Majesteijt dus daenighe spelen t'eenemael heeft afgebroken seer loffelijck in alle collegien in geheel haere onderhoirighe Nederlanden. En wat profijt oft voordeel konnen die spelen dan doen oft geven aen Boeren?

Om dese spelen soo veel het mogelijck is te vernietigen oft afbreuck te doen, hebben de Bischoppen van Onse Nederlanden ten allen tijden aengewent alle bedenckelijcke middelen, maer met weijnigh profijt. Men moet maer insien den Herderlijcken Brief van Sijne Eminentie, saligher gedachtenisse, Thomas Philippus [15] van den 13 meert 1752, en dien van sijne Eminentie Joannes Henricus tegenwoordige Aertsbischop van Mechelen [16] van den ii meij des jaere 1772, waer door hij om swaere redens aen alle de Geestelijcke van sijn Aertsbisdom verbiedt dus daenighe spelen bij-te-woonen *sub paena suspensionis* van geenen dienst te mogen doen, en aen de Biechtvaeders op pene van herroepinghe van hunne Admissie om Bicht te hooren, en dat alle bijde soo haest sij daer sullen tegenwoordigh sijn sonder verdere sententie, *ipso facto incurrendarum*. Het is sterck en swaer dat sijne gesijde Eminentien en meer andere Bischoppen soo swaere als strenge straffen stellen tegen die geestelijcke persoonen, tegenwoordigh sijnde in die vertooninghen oft spelen, is gedaen om aen hun en alle andere ondersaeten van hunne bisdommen te toonen hoe schaedelijck die spelen sijn aen de zeden, en hoe verderflijck voor den gemeijnen man, al schijnen sij uijtwendigh en op het eerste gesicht geen quaet, geen gevaer te behelsen oft voorts-te-brengen.

De ondervindinghe leert ons dagelijckst meer als genoech dat die spelen geen profijt, geen voordeel bijbrengen voor de jonckheijt die de selve vertoont; en noch minder voor het boeren-volck die de selve aenschouwt, men ondervint in tegendeel dat sij veel onrust en ongemacken veroorsaeken aen het gemeijnte, veel hinder aen den Godtsdienst, oorsaeck sijn van veele sonden en swaerste feijten, seer verderflijck sijn aen die, de welcke de selve vertoonen.

G. Souffreau
Bosstraat 30
9550 Woubrechtegem

[15] Thomas Philippus d'Alsace (1714-1759).
[16] Johannes Henricus Franckenberg (1759-1801).

TWEE ATTESTATIES VAN OTTO IV VAN WEDERGRATE (ca. 1312)

Dirk VAN DE PERRE

In onze *De geschiedenis van Denderwindeke. Deel II. De middeleeuwse heren (ca. 1100-1487)* stelden we als hypothese voorop dat een Otto IV van Wedergrate in 1312 heer van Wedergrate (Meerbeke, Neigem, Denderwindeke, Appelterre) was.[1] We konden ons daarvoor enkel baseren op een tekst uit het oudste leenboek van Brabant, het zogenaamde *Latijnsboek* (1350).[2] Bij gebrek aan andere attestaties bleef er onzekerheid omtrent het werkelijk bestaan van deze Otto IV. Onlangs stootte ik op twee attestaties die het bestaan van Otto IV van Wedergrate, die ook Otto van Eigene genoemd wordt, duidelijk bevestigen.

1. De eerste attestatie staat in het *cartularium* van de abdij van Vorst. *Osten vanden Eyghene* wordt er genoemd als heer in wiens *dominium* de watermolen van *Bavinghem* (Bevingen) ligt. De oorkonde, uitgevaardigd door de schepenen van Neigem, is gedateerd 10 juni (*bracmaende*) 1312. De tekst is zelfs tweemaal in het cartularium opgenomen en ook de origele oorkonde is in het archief aanwezig.[3]
2. De tweede attestatie staat in het oudste Ninoofse *obituarium*. Daar staat op 4 december de commemoratie van *domine Johanne, uxoris Ostonis de Allodio*.[4]

Otto van Eigene was dus in 1312 met zekerheid heer van Wedergrate en gehuwd met een zekere vrouwe Johanna. Dit bevestigen de gegevens van de minuut uit 1312 van het zogenaamde *Latijnsboek*: *Ostes de Contrecourt tenet Meerbeke*.[5]

[1] D. VAN DE PERRE en R. VAN HAUWE, De geschiedenis van Denderwindeke, II, 44, 1992, p. 29-30.

[2] Uitgegeven door L. GALESLOOT, Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant, Brussel, 1865. Van dit *Latijnsboek* uit 1350 (Algemeen Rijksarchief Brussel, Leenhof van Brabant, nr. 1) bestaat een oudere minuut, opgesteld in 1312, met een annex, samengesteld tussen 1312 en 1350 (ARAB, Rekenkamer, nr. 542).

[3] ARAB, Kerkelijk archief van Brabant, nr. 7034, fol. 223vo en fol. 250. Het origineel is eveneens bewaard onder nr. 7016/ 307. Voor een facsimile-uitgave van het cartularium, zie R. LAURENT, Le cartulaire et le chartrier de l'abbaye de Forest, Brussel (Algemeen Rijksarchief), 2003.

[4] Rijksarchief Beveren, Abdij Ninove, nr. 8, fol. 133.

[5] ARAB, Rekenkamer, nr. 542, fol. 26.

De ouders van Otto van Eigene zijn Jan van Liedekerke en Aleydis van Wedergrate. Deze laatste was erfvrouw van Wedergrate. Zij worden geattesteerd van 1289 tot 1304, toen zij hun testament opmaakten.[6] Omdat Jan van Liedekerke door zijn huwelijk heer van Wedergrate werd, wordt hij ook *Johannes, dictus van den Eyghen* genoemd. Het kasteel van Neigem was immers de voornaamste residentie van de heren van Wedergrate, vandaar de toenaam "de Allodio, van den Eyghen". Die toenaam "van Eigene" neemt Otto van zijn vader over. Met zijn voornaam Otto hebben zijn ouders aangeknoopt met de familietraditie van het huis van Wedergrate, waar de vader, grootvader en overgrootvader van Aleydis van Wedergrate de naam Otto droegen. Vermoedelijk voerde Otto van Eigene opnieuw het wapenschild van Wedergrate in en gebruikte hij niet dat van Liedekerke, zoals zijn vader.[7] Otto van Eigene werd opgevolgd door zijn zoon Jan van Wedergrate, zoals het *Latijnsboek* vermeldt. Deze Jan wordt geattesteerd van 1343 tot 1356.[8]

Duidelijkheid hebben we nu ook over *Joannes dictus vanden Eyghen, filius quondam viri nobilis domini Joannis de Liedekerke, dicti van den Eyghen*. Deze Jan, vernoemd in 1325 en 1326, was heer van Ekeren. Hij was een jongere broer van Otto van Eigene.[9]

Onzekerheid blijft er echter over de afstamming van Hendrik van Liedekerke, die kinderloos stierf. Hij is geattesteerd van 1313 tot 1345. Is hij een broer of een zoon van Otto van Eigene? Het *Latijnsboek* noemt hem "zoon van Otto" en in die hoedanigheid zou hij als heer van Meerbeke leenverhef hebben gedaan. Er zijn drie mogelijkheden om dit gegeven te interpreteren. Ofwel is de mededeling in het *Latijnsboek* volledig fout en is hij nooit heer van Wedergrate geweest en in dat geval was hij zonder twijfel een jongere broer van Otto.[10] Ofwel is hij inderdaad heer van Wedergrate geweest, was hij een jongere broer van Otto en is hij na een (hypothetisch) vroege dood van Otto tijdelijk, tot de meerderjarigheid van Jan van Wedergrate, heer van Wedergrate geweest, en dan is het bericht in het *Latijnsboek* gedeeltelijk fout. Ofwel klopt de mededeling uit het *Latijnsboek* volledig en is hij de oudste zoon van Otto, erfde hij Wedergrate en is deze heerlijkheid na zijn dood overgegaan op zijn jongere broer Jan. Tegen die laatste hypothese pleiten zijn voornaam Hendrik, zijn wapenschild en het feit dat hij nooit in een

[6] VAN DE PERRE en VAN HAUWE, De geschiedenis van Denderwindeke II, p. 26-29.
[7] Zijn zoon Jan voerde alleszins dat schild (ibidem, p. 34).
[8] Ibidem, p. 31-35.
[9] G. DE LIEDEKERKE, Histoire de la maison de Gavre et de Liedekerke, I, Brussel, 1957, p. 311-312 en 316 maakt de vergissing deze Jan van Liedekerke en Jan van Wedergrate, zoon van Otto, als één persoon te bestempelen.
[10] Dit is onze vroegere stellingname; zie VAN DE PERRE en VAN HAUWE, De geschiedenis van Denderwindeke II, p. 27, 30-31.

oorkonden als heer van Wedergrate of Eigene voorkomt. Voor die hypothese pleiten de twee op het eerste gezicht elkaar tegensprekende teksten uit het *Latijnsboek*: *Ostes de Contrecourt tenet Mierbeke... Henricus, filius suus, tenet modo* en *Johannes de Contrecuer villam de Merbeke..., filius Ostonis quondam de Contrecuer, tenet modo*.[11] De teksten zouden dan zo moeten verstaan worden dat de eerste tekst met Otto en Hendrik op een oudere toestand (ca. 1330) alludeert, terwijl de tweede tekst met Jan en Otto met de toestand van 1350 overeenkomt. Op basis van deze mogelijke interpretaties laten we de vraag of Hendrik van Liedekerke al dan niet de broer of de zoon van Otto IV van Wedergrate was en of hij al dan niet heer van Wedergrate is geweest, open.

Dirk Van de Perre
Hoogstraat 23
9401 Pollare

[11] GALESLOOT, Le livre des feudataires, p. 164 en 216. Wij wijken bij het laatste citaat af van de interpunctie van Galesloot en menen in het licht van de tekst van de annex van de minuut (ARAB, Rekenkamer, nr. 542, annex, fol. IIII) te kunnen lezen: Johannes de Contrecuer villam de Merbeke..., filius Ostonis quondam de Contrecuer, tenet modo. En niet zoals bij Galesloot: Johannes de Contrecuer villam de Merbeke.... Filius Ostonis quondam de Contrecuer, tenet modo. Deze interpretatie maakten we niet in ons vorige artikel (VAN DE PERRE en VAN HAUWE, Geschiedenis van Denderwindeke II, p. 29-30).

GESCHIEDKUNDIGE
VERENIGING
HET LAND VAN AALST

LOSSE NUMMERS - OUDE JAARGANGEN - PUBLICATIES

Los nummer: € 5
Volledige jaargang: € 16

Niet alle jaargangen en nummers zijn nog in voorraad.

H. VAN ISTERDAEL, e.a., Bibliografie van de Gemeenten van het Land van Aalst (1950-1983), 2 banden - 915 blz.: € 30

G. VANDE WINKEL, W. VERNAEVE, Systematisch register op de jaargangen 1 - 50 van het geschiedkundig tijdschrift Het Land van Aalst 1949 -1998, Aalst, 1999 - 158 blz.: € 6

Kaarten van het voormalige "Land van Aalst" - kleurendruk:
- Horenhault (1596), 1988: € 24
- Sanderus, 1998: € 5

Vijf reproducties van Sanderusprenten - kleurendruk - 1998-2000
- Waterkasteel - Moorsel
- Kasteel - Zandbergen
- Abdij Ten Roosen - Aalst
- Miniemenklooster - Geraardsbergen
- Kasteel - Idegem

per stuk: € 2,5
volledige reeks in mapje: € 10

De prijzen zijn te verhogen met de verzendingskosten. Vooraleer te bestellen, neem eerst contact op met Marc Uyttersprot : tel. 053 70 21 79.
e-mail: marc.uyttersprot@belgacom.net

De verzending gebeurt na storting van het verschuldigde bedrag op rekeningnummer 422-4072681-04 van Het Land van Aalst, Oude jaargangen, Krokusstraat 1, 9308 Aalst-Hofstade.

DE RIEMAECKER printing BVBA

Nukerkeplein 9 • B-9681 Nukerke
Tel. 055 21 14 04 • Fax 055 21 20 00
info@deriemaecker.be • www.deriemaecker.be

Op de kaft is de penning van "Het Land van Aalst" (1617) weergegeven. Op de voorzijde staat het wapenschild van de twee steden Aalst en Geraardsbergen, op de achterzijde dat van de vijf baronieën Rode, Gavere, Zottegem, Boelare en Schorisse.

HET LAND VAN AALST - DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
Jaargang LVIII - 2006 - Nummer 1 - januari - februari - maart

K. OP DE BEECK 3-70
Lodewijk Haumont (1848-1873) en zijn betekenis voor de Vlaamse taalstrijd

G. SOFFREAU 71-77
Memoire betreffende zedenbedervende toneelvoorstellingen

D. VAN DE PERRE 78-80
Twee attestaties van Otto IV van Wedergrate

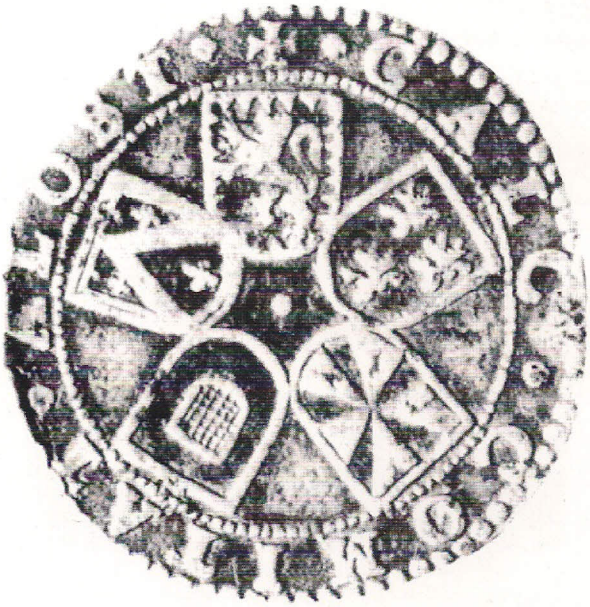

Afgiftekantoor: 9340 Lede
Erkenning: P 303215

Verantw. uitg.: Dirk Van de Perre
Hoogstraat 23, 9401 Ninove-Pollare